

BIBLIANA

revue o umení pre deti a mládež

XXIX. ročník
Cena / 0,70 €

2022 / 4

obsah

Ondrej Sliacky

ŽIVÁ VODA ONDREJA ZIMKU
(Životné jubileum Ondreja Zimku) / 1

Peter Naščák

ZIMA, ZIMKA, ZIMIČKA... / 5

Dávid Dziak, Zuzana Stanislavová

Z VYTRVALOSTI PRŮDU
(Situácia v próze pre deti a mládež 2021) / 8

Natália Cehláriková

BIBIANA V ZNAMENÍ MEDZINÁRODNÉHO
ANIMOVANÉHO FILMU
(Rozhovor s Tomášom Danayom, programovým
riaditeľom festivalu BAB) / 20

Dávid Dziak

PRECITLIVENOSŤ NA (NE)SAMOZREJMÉ TÉMY
V LITERATÚRE PRE DETI
(Gabriela Magalová, Oľga Kubeczková,
Martina Kubealková, Eva Pršová, Eva Vitězová,
Ivana Gejgušová, Radoslav Rusňák, Tatiana Hrušovská,
Andrea Balharová) / 24

Ondrej Sliacky

POVOLANIE KULTÚRNY EKONÓM
(Pätnásť rokov pôsobenia Petra Tvrdoňa vo funkcii
riaditeľa BIBIANY) / 36

Lenka Dzadíková

O ČOM PÍŠU DRAMATICKY MLADÍ?
(Slovenské súťaže detí a mládeže) / 38

Dominika Horváthová

VLAS A BRADA SO PSTRUHOM A BASMATI RYŽOU
NA VÍNE / 40

Ondrej Sliacky

TRINÁSTA KOMNATA JUBILUJÚCEJ PROFESORKY
MARTY ŽILKOVEJ / 42

RECENZIE / 44

Patricia Karnišová: Viktória Amelina, Ktosi alebo Vodné
srdce; Svatava Urbanová: Alena Mornštajnová, Teribear

Dominika Horváthová

GAŠPAROVINY
(Putovačky písaného slova Bábkovou Žilinou) / 48

Patricia Karnišová

HODNOTY LITERATÚRY PRE DETI A MLÁDEŽ
V PREMENÁCH ČASU
(Z konferencie konanej na PF Prešovskej univerzity
v Prešove 8. – 9. sept. 2022) / 50

Gabriela Mikulčíková

OD MICHALOVIEC PO GALANTU
(Výstava detských kníh a časopisov národnostných
menšín #slovo#jazyk#kniha putuje po Slovensku) / 56

Viera Anošíkinová

O NAJKRAJŠÍCH DETSKÝCH KNIHÁCH 2021 / 58

Viera Anošíkinová

SYMPOZIUM JIŘÍHO TRNKY / 61

Timotea Vráblová

OBJAVOVANIE NIE JE KLIŠÉ
(Najlepšie detské knihy 2021) / 62

NAJKRAJŠIE A NAJLEPŠIE DETSKÉ KNIHY JARI, LETA,
JESENE A ZIMY 2021 / 68

OBSAH 29. ROČNÍKA / 70

VÝSTAVY V BIBIANE / 72

tiráž

Šéfredaktor ONDREJ SLIACKY

Jazyková redaktorka Gabriela Mikulčíková

Orgán Slovenskej sekcie IBBY v BIBIANE

Vychádza štyrikrát do roka

Zriaďovateľom BIBIANY je Ministerstvo kultúry SR

Vedecká rada časopisu:

Predsa: Mgr. Dávid Dziak, PhD., Prešovská univerzita v Prešove, Prešov

Členovia: doc. Mgr. Markéta Andričíková, PhD., Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Košice

Mgr. art. Lenka Dzadíková, ArtD., Divadelný ústav, Bratislava

doc. PaedDr. Bibiána Hlebová, PhD., Prešovská univerzita v Prešove, Prešov

prof. Dr. Jarmila Hodolíčková, Nový Sad, Srbsko

Mgr. Peter Naščák, PhD., Veľký Lapáš

Mgr. Eva Pršová, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Banská Bystrica

doc. PhDr. Milena Šubrtová, Ph.D., Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

prof. PhDr. Svatava Urbanová, CSc., Ostravská univerzita, Ostrava, Česká republika

prof. PaedDr. Eva Vitězová, PhD., Trnavská univerzita v Trnave, Trnava

Mgr. et Mgr. Juraj Žembera, PhD., Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica

prof. PhDr. Marta Žilková, PhD., Nitra

Tajomníčka: Mgr. Eva Ciferská, BIBIANA

Vedecké štúdie časopisu sú recenzované.

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, Panská 41, 815 39 Bratislava

tel. 02/54 41 84 88 IČO: 00 682 357

Obálka a typografická úprava: Finist

Tlač Commercium, spol. s r. o., Bratislava

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s. r. o., Elektrárnská 12091, 831 04 Bratislava

Bezplatná linka 0800 14 19 11

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pôšt č. J-243/94-P zo dňa 21. 1. 1994

MK SR EV 2974/09

Číslo vyšlo v decembri 2022

Autorom ilustrácií na obálke i vo vnútri čísla je jubilujúci Ondrej Zimka. Fotografia Jaroslava Veličku na str. 3 z knihy Ondrej Zimka

– Osobnosť a dielo (Vydavateľstvo MAGMA, 2017) je uverejnená so súhlasom vydavateľky Márie Ščuryovej.

ISSN 1335-7263

ONDREJ SLIACKY

Živá voda Ondreja Zimku

Nie som kunsthistorik, a preto sa neodvážim vynášať súdy o maliarovi, ktorý je jedným z pilierov našej novodobej výtvarnej kultúry

Som len jeho dlhoročným obdivovateľom, vždy v úžase hľadiacim na všetko, čo vytvoril alebo práve vytvára. Preto by som napochytre ani nevedel povedať, a už vôbec nie na spôsob jeho humorom podfarbenej skratky, čo je tou podstatou, ktorá ma roky rokáuce fascinuje tak, že vytvára vo mne závislosť. Chorobnú? Možno aj tú, ak mám na mysli spaľujúcu túžbu vlastniť obrázkov, na ktorý sa práve dívam. V skutočnosti mám však na mysli závislosť duchovnú, regeneračnú. Stačí vidieť Zimku a zimný čas vo mne, v nás, nie ten čistý, biely ako sneh jeho priateľa Vladimíra Kompánka, ale čas či vlastne nečas vyvolaný ľudskou zlobou, jej dusivým plazivým dymom, na nerozpoznanie od Kainovho, je tam. Pravda, nie okamžite, najprv treba prijať Zimkovu hru, vojsť bránou, našťastie nie zavretou na sedem zá-

padov, ale vždy otvorenou, podopretou zlatým kľúčom. Ale už potom, po vstupe do hýrivo farebnej krajiny, staneme sa tými, ktorí v nej žijú, či lietajú, pretože dokázali svoj detský sen žiť tak, že sa im v ňom ruky zmenili na krídla. Opravdivé, ako sú opravdiví oni samotní. Ako je opravdivá krajina, nad ktorou poletujú ako veľké pestrofarebné motýle.

Rozprávka? Zaiste. Predovšetkým však hymnus o domove. Ako si inak vysvetliť, že keď sa naplňuje pozemský čas Zimkových rodákov, ich duše nevzlietajú do nebeských výšin, ale sa poschovávajú vo vysokých kysuckých smrekovcoch. Tu, schúlené v hustých konároch, žijú naďalej, a ak sa kedy-tedy predsa len zachvejú, tak iba zo strachu, že vševidiace oko Stvoriteľa objaví ich úkryt a oni sa pominú naveky, pretože budú musieť vymeniť svoj hrboľatý,

od vekov hladový kysucký domov za nekonečne šťastné nebesá.

Takže skutočne rozprávka. Rozprávka o jedinečnosti dieťaťa, jeho fantázie, ale i rozprávka o jedinečnosti toho, čo nazývame domovom.

To všetko spolu, zaklínené jedno do druhého, vytvára podstatu Zimkovej umeleckej existencie. Jeho trvalých východísk. A zaiste je to i vysvetlenie, prečo sa od svojej umeleckej inaugurácie utieka k dieťaťu, do jeho sveta, a nielen preto, aby sa ním inšpiroval, ale aby mu ozvlášťňoval hodnoty, ktoré mu raz, keď už nebude žiť z hry a fantázie, budú uľahčovať jeho ľudský údel. Tu je teda vysvetlenie, prečo sa Ondrej Zimka stáva už vo svojich začiatkoch jedným z najoddanejších ilustrátorov legendárneho Slniečka, časopisu, ktorý aj v rokoch, ktoré sa spreneverili tým s ľudskou tvárou, dokázal si uchovať to, čo dostal kedysi do vienka od svojho zakladateľa J. C. Hronského. V tomto zmysle je priam symbolické, že Hronského pri jeho duchovnom návrate z vyhnanstva koncom 60. rokov minulého storočia vítal práve Ondrej Zimka.

Budkáčik a Dubkáčik v jeho farbách boli udalosťou, zaujímavou o to viac, že z vizuálnej pamäti rodičov vtedajších detí, ktoré v detstve prežívali očarujúce dobrodružstvá dvoch legendárnych prasiatok, nevymizla podoba, ktorú im kedysi dal matičný ilustrátor Slniečka Jaroslav Vodrážka. Riskantný počin dať preilustrovať niečo, čo už bolo výtvarnou ikonou, neskončil komerčným ziskom. Umeleckým však určite. Na rozdiel od Vodrážku mladý ilustrátor už tu, vo svojom prológu, naznačil, že aj

on – ako jeho generační rovesníci Albín Brunovský a Miroslav Cipár – nebude prvoplánovým kresliarom v službách autorského textu. Jeho ambíciou je byť spoluautorom, ktorý ponúkne vlastnú interpretáciu napísaného; interpretáciu, ktorá prostredníctvom výtvarných prostriedkov odkryje čitateľovi to, čo je v ňom jeho očiam, ako hovoril Saint-Exupéry, neviditeľné. A aby neostalo len pri pokuse, šťastnej náhode, vďaka ktorej Zimka prekonal dovtedajší už dožívajúci ilustračný model, prijíma v 60. rokoch minulého storočia výzvu Ľubomíra Feldeka a ilustruje jeho alegorizujúco-parodizujúcu rozprávku Zelené jelene. Rozhodnutie skutočne viac než odvážne, pretože Feldek svojím imaginatívnym príbehom pripravil pre svojho ilustrátora temer nezvládnutelnú úlohu – ilustrovať text tak, aby vyniklo to, čo bolo v ňom skryté. Zimka však túto výzvu zvládol s takou bravúrou, že porote najvýznamnejšej svetovej prehliadky ilustrácií kníh pre deti a mládež Bienále ilustrácií Bratislava (BIB) 1969 neostávalo nič iné, len mu za jeho výkon udeliť prestížnu Zlatú plaketu.

Zázrak ako v rozprávke.

Začínajúci maliar dostáva od najvýznamnejších znalcov detskej výtvarnej kultúry hneď na začiatku svojej cesty ocenenie, ktoré, športovou terminológiou povedané, malo hodnotu svetového pódia. Lenže nie cena, pódium, bolo v tej chvíli to najdôležitejšie. Oveľa dôležitejším bol fakt, ktorý sa z pochopiteľných dôvodov v čase totalitnom, aj keď na chvíľu ľudským, obrodzujúcejšom, nezverejňoval,

Ondrej Zimka
Foto Jaroslav Velička

že básnik Eduard a maliar Anastáz, teda Ľubomír Feldek a Ondrej Zimka, sa svojimi obrazobásňami čiže básňoobrazmi vysmiali, a teda usvedčili nielen vládu Aladára, ale celý dobový politicko-ideologický systém z jeho antihumánnej podstaty.

Pre Zimku Feldekova výzva reagovať na podtext jeho autorskej rozprávky bola však nielen otázkou tvorivého fortieľa. Bolo to niečo, čo presiahlo umelecký rozmer a v podobe konfrontácie s totalitnou mocou, s jej národnou vyprahnutosťou, stalo sa už trvalou súčasťou jeho občianskej výpovede. A tak vonkoncom nebude žiadnym zveličením konštatovať, že na pôde detskej knihy sa zrodil budúci satirik-karikaturista brániaci hodnoty, ktoré ho stvorili.

V čase Zelených jeleňov, aj keď svoje „obrazobásne“ už začína maľovať do dreva, do matérie, ktorá sa stane médiom jeho génia, je však ešte stále ilustrátorom. A stále excelentným, pretože aj keď znova ilustruje Feldeka, jeho *Rozprávky na niti*, dokáže sa vyhnúť vlastnému „epigónstvu“ a maliarsky Feldekov text „prečíta“ opäť s originálnym objaviteľstvom. Dokonca až takým objavným, že pri pohľade na jeho lyrický poetizmus nevedno, kto je v tejto knihe väčším básnikom – Feldek a či Zimka? Pre medzinárodnú porotu BIB 1971 žiadna dilema. Zlatú plaketu udeľuje Ondrejovi Zimkovi.

Tretiu už Zimka nedostal. A mal. No pravdepodobne nebolo toho, kto by medzinárodnú porotu BIB upozornil na veľkoplošné leporelo *Les*, ktorého textovým autorom bol básnik Tomáš

Janovic. Zimka, ktorý už dôverne poznal Janovicovu veršovanú tvorbu pre deti, v tomto „ekologickom vianočnom príbehu“ rozohral celú škálu svojich tvorivých možností a Janovica nezilustroval, ale namaľoval. Navyše urobil to tak, ako si pri svojom vstupe do ilustračného priestoru zaumienil; k textu pripojil svoju vlastnú predstavu, ktorá nápaditý Janovicov text o kradnutí vianočného stromčeka preniesla do magického prostredia predvianočného lesa s dominujúcou postavou horára Ondreja Pňa. Čo detail tejto predstavy, to samostatný obrázok. Nespočetné množstvo predstáv, nespočetné množstvo obrázkov. Každý jeden len vystrihnúť a nalepiť na Zimkovu drevenú doštičku a vôňa vianočného lesa už natrvalo zostane vo všetkých, čo to urobili.

Niečo podobné, no ešte veľkolepejšie, Zimka vytvoril v ďalšom veľkoplošnom leporele, či „bilderbuchu“, ako sa tento typ detskej knihy začal módne nazývať. *Tri ohnivú kónu*, ktoré namaľoval na námet rómskej rozprávky, sú neuveriteľne silným emotívnym obrazom lásky syna k starému umierajúcemu otcovi. A ku krajine Dživiben, ktorá nie je ničím iným než fantazijným rómskym domovom. Domovom vôbec. Takže na konci 90. rokov minulého storočia, keď spoločenské erupcie vymršťovali na nás mračná ilúzií, i tých o slobode, Zimka akoby tušil, čo sa ide a čo sa bude diať. Detskou knižkou, vari najsuggestívnejšou vo svojej ilustračnej tvorbe pre deti, nám pripomenul hodnoty, detstvo a domov, ktoré sú už nielen jeho, ale i našou živou vodou. ■

PETER NAŠČÁK

Zima, Zimka, zimička...

Príbeh zimy, Zimku a zimičky sa začal presne pred osemdesiatimi piatimi rokmi v rázovitej osade Hlinené pri rovnako rázovitom mestečku Turzovka na Kysuciach

V roku 1937 sa tu totiž narodil malý Ondrej III. s rozprávkovým priezviskom Zimka. Popravde, svojim rodičom sa narodil ako prvý, avšak nositeľom kúzelného mena bol v poradí už tretí. A tak sa môže pýšiť ešte aj kráľovským prívlastkom v podobe poradového čísla. Navyše sa narodil 29. novembra a to už v Turzovke býva zima, alebo aspoň taká menšia zimka. Že by len náhoda? Azda so mnou bude čitateľ súhlasiť, že ide o začiatok životného príbehu vskutku zaujímavý. Presne ako v rozprávke. Malý Ondrej jedného dňa, ako to už býva, podrástol a rozhodol sa živiť kreslením. A tak v roku 1964 vyštudoval Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave na Oddelení všeobecnej maľby a úžitkovej grafiky u pánov profesorov Matejku a Chovana. Keďže bol mladý Ondrej pracovitý a vedel presne čo chce (ako málokto), stal sa z neho skutočný umelec. Okrem toho, že rád maľoval, mal tiež veľmi rád knihy. A tak vzniklo krásne spojenie a celo-

životné rozhodnutie – stať sa ilustrátorom vymyslených príbehov. Odvtedy sa tohto remesla nepustil a veruže spravil dobre.

Do dnešných čias sa stal majster Zimka výtvarným autorom viac ako stovky knižiek pre deti. Do sveta rozprávok, dobrodružných príbehov, smiešnych básničiek pre deti vstupuje po boku kľúčových autorov detského aspektu ako Tomáš Janovic, Vincent Šikula, Lubo Feldek, ale i zakladateľskej generácie slovenskej literatúry pre deti a mládež (Hronský, Hranko, Podjavorinská...), priebojníka bájok a rozprávok folklórneho typu (Sliacky) a svetových klasikov dobrodružstva (May, Lindgrenová, Kästner...). O zábavu tu rozhodne nie je núdz. Ondrej Zimka pozýva všetkých malých čitateľov do svojich obrazov striedavo na tri výtvarné predstavenia: *Cesta nespútanou fantáziou, S humorom opreteký a Dobrodružstvá pre detské družstvá*. Pre extrémne poslušné deti ponúka dokonca aj bonus

- všetky predstavenia v jednom s názvom *Kde bolo tam bolo – zima, Zimka, zimička*. Nech sa páči, stačí si len vybrať!

Majster Zimka nerád plytvá slovami o sebe. Oveľa radšej sa vyjadrí štetcom a ceruzkou na papieri, čo nám aktívne dokazoval najmä v priebehu troch desaťročí (60. – 80. roky), sporadicky aj neskôr. Nepohrdne však ani písaným slovom v podobe rozprávok, niekoľko ich už potešilo detských čitateľov. Má veľmi rád humor. Potvrdia to milovníci karikatúr a nesmrteľného Roháča, ktorého súčasťou bol dlhé obdobie (začínal tu ešte pred príchodom bratských tankov). Rád maľuje na drevo – bez neho by to nebol on. Čo má však zo všetkého najradšej, je rodná Turzovka. O tom, koľko energie, úsilia a kreativity venoval na pozdvihnutie jej kultúrneho ducha, sa už čo to popísalo. Nikdy nie však toľko, aby to dostatočne vyjadrilo autorovu mieru neutíchajúceho lokálpatriotizmu, ktorý sa podivne mieša s dĺžkou trvalého pobytu v našom hlavnom meste. Azda aj táto kombinácia pomohla k tomu, že sa s knihami kysuckého majstra stretáme v každej knižnici, kde majú aspoň zopár knižiek pre deti. Stretnutia tohto druhu skutočne stoja za to!

Akvarelové postavičky jemne tieňované rozpíjaním farieb sú neodmysliteľnou súčasťou tisícok jeho figurálnych ale aj florálnych kompozícií. V ilustráciách ponecháva potrebnú dávku realizmu. Samozrejme úraduje aj výrazová skratka, ktorá je detskému oku lahodnejšia. Tu majster Zimka zúročuje práve satiricko-karikátúrne skúsenosti. Veselou farebnosťou, skratkovou štylizáciou dosa-

huje láskavý humor – príznačnú črtu svojej osobnosti. Hoci rukopis zostáva v priebehu celej ilustračnej tvorby relatívne ustálený, parciálne sa prispôsobuje žánrovo-tematickým nuansám. Zatiaľ čo v klasických rozprávkach/textoch (napr. *Furko a Murko*) je aj on „klasickejší“, v moderných (napr. *Zelené jelene*) je zase „modernejší“. Rovnako je to aj s prechodom z realizmu (a folklorizmu) do nonsensu. Vo všeobecnosti sa čitateľ častejšie stretával s drobnými výsekmi príbehovej skutočnosti – figúrami, než s celostranovými veľkokompozíciami. Náhoda či zámer aj takýmto spôsobom prinútili nášho ilustrátora k zhutneniu myšlienkovej podstaty do figurálneho minimalizmu. Počas kariéry sa mu podarilo stať sa súčasťou kultovej edície dobrodružnej literatúry STOPY, kde ponúkol pre zmenu čiernobielu grafickú polohu, pravdaže celkom inú ako väčšina ostatnej tvorby, určenej skôr mladším čitateľom.

Z tejto obdivuhodnej kôpky kníh sa len ťažko dá vybrať favorit, no mňa si azda najviac získali dve knižky osemdesiatych rokov, ktoré sa mi akosi vymaňujú spomedzi ostatných – hrubočizná zbierka *Sto najsmiešnejších rozprávok* a naopak útlý Janovicov *Jeleňvízor*. Z nich na mňa doslova vyskakuje nonsensový humor a pozitívna energia. Odkedy som ich videl, mám ich stále pred očami. Hoci aj *Lucia, postrach ulice* má svoje silné čaro. A keď sme pri tom, Lindgrenovej *Šibal Emil z Lonnebergu* je v obrazoch majstra Zimku načisto autentický! No a takto by som mohol pokračovať donekonečna. Nekonečne očarujúci a pritom vôbec nie studený je svet „ilumajstra“ Zimku z ďalekej zimnej

kysuckej krajiny, kde tvorivosť nekončí pod snehom, ale vyskakuje z každého kozubu. Ak nikde inde, tak tu v Bibiane sa totiž musel už azda každý čitateľ dozvedieť, že Kysuce nielen v dávnej minulosti, ale aj v tej bližšej sa stali liahňou umeleckých talentov.

Kde bolo, tam bolo, boli slávne Ky-

suce – slávne meno Ondreja Zimku nesúce. Prekvapivo dnes tento slávny človek slávi, popričom jeho obrazové príbehy čoraz viac ľudí chváli. Zaželajme mu rozprávkové šťastie, zdravie a nech láskavosť a humor jeho imaginárnych svetov čo najviac duší napravia! ■

*Ján Navrátil:
Belasý maják, 1985*

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Situácia v próze pre
deti a mládež 2021

DÁVID DZIAK

Z vytrvalosti prúdu

Úvod alebo to najlepšie z roku 2021

Zo všetkých žánrov detskej literatúry býva v ročných bilanciách už tradične najhojnejšie zastúpená autorská rozprávka – a tak to bolo aj v roku 2021. Je rôznorodá nielen tematicky a poetologicky, ale aj hodnotovo. Na jednej strane sa objavuje mohutný objem triviality, ba aj gýča, na druhej strane sa zasa vždy ukáže niekoľko originálnych opusov. V roku 2021 to boli najmä knihy *O malom kozmonautovi* (P. Karpinský), *Pod' do rozprávky* (D. Dziak), *Pán Nápad zachraňuje svet* (J. Uličiansky), *Pinky Bum* (D. Hevier), *Mesačné zrnko* (K. Macurová), *LUI – Príbeh o hľadani* (N. Aronová), *Fantazmagorický kamarát* (A. Salmela) alebo *Príbehy z lúk a mokradí* (V. Šikulová, M. Kopsay, J. Raýman). Najlepšie rozprávkové prózy sa obracajú na detského čitateľa s aktuálnym, zážitkovo modelovaným posolstvom orientovaným na schopnosť porozumieť sebe samému,

svetu a svojej pozícii v ňom, interpretovať významy, ktoré k nám svet a umenie vysielaajú. Profilujú silný trend tvoriť zmysluplný, významovo nepriamočiary a ľudsky znepokojujúci príbeh mobilizujúci humánny rozmer osobnosti. Sú charakteristické objavovaním nekonvenčných tém, resp. nekonvenčným spracovaním tém obvyklých. Zároveň sú čitateľsky atraktívne a svojou výpoveďou adresátovi lacno nepodliezajú.

Pravidelnou súčasťou ročnej produkcie je povest'. V roku 2021 si pozornosť zaslúžia najmä *Stará Lubovňa a okolie* (A. Marec), *Slovenské povesti plné tajomných bytostí* (I. Válek) a *Najkrajšie slovenské povesti*. Zážitkovo podané poznávanie toho, ako si ľud interpretoval históriu svojho regiónu i širokého okolia, smeruje spravidla k starším čitateľom. Na okraj poznamenajme, že obohatením čítania detí je však aj pretlmočenie indických rozprávok *Zázračný džbán* (D. Ursíny).

V roku 2021 sa výrazne darilo literatúre faktu pre deti a mládež. Do po-

zornosti odporúčame tituly *Obyčajné zázraky* (S. Kováčik); *Vitaj v múzeu a SLOVENSKOpédia* (obe A. Kellö Žáčková); *Bitky a bojiská* (R. Mocpajchel), *Vítazstvá a prehry 1918 – 1945* (R. Beutelhauser) a *Rok dobrých správ* (M. Smatana), ktoré možno dobre využiť vo vyučovacom procese primárneho a sekundárneho stupňa vzdelávania. Z hľadiska spoločenskej prózy pre deti žánrovo vynikol gamebook *Havran v okne, Galandia a iné príbehy* (Z. Mojžišová), z aspektu zručnosti písania a humoru kniha *Pozor, bodkovaný pes!* (V. Šikulová). Z tejto žánrovej oblasti prózy pre deti ďalej odporúčame *Modré srdce s kečupovým flakom* (M. Hlušíková) a *Krpci z tretieho vchodu* (P. Gärtner). V spoločenskej próze pre tínedžerov, ako takmer každý rok, nevyšlo nič originálne.

Autorská rozprávka v tematických a žánrových premenách

Prostredníctvom reflexie niekoľkých najkvalitnejších titulov sa pokúsime načrtnúť, do akej miery predznamenávajú nové alebo posilňujú už jestvujúce trendy v tomto žánri.

Práve autorská rozprávka spravidla najobjavnejším spôsobom prináša deťom aktuálne a nekonvenčné témy. Problém, ktorý je v literatúre pre deti vyslovene ojedinelý, tematizuje nová kniha **Petra Karpinského** *O Malom kozmonautovi* (Perfekt, il. M. Souček). Príbeh o zápase predčasne narodeného dieťaťa o prežitie a dozretie je diskrétno zahalený vynaliezavou symbolikou: tajomnosť zrodu ľudskej bytosti a silu jej bezmocnosti symboli-

zuje vesmír, z ktorého rozprávková postavička, Malý kozmonaut, prichádza, v ktorom sa pohybuje a do ktorého sa takéto bytosti môžu aj predčasne vrátiť (Malá kozmonautka). Symboly rakety, v ktorej sa Malý kozmonaut plaví vesmírom, hadíc, ktorými je s raketou spojený, dobrej Kométy, meteorického dažďa udierajúceho do rakety, žltej choroby, Čiernej diery, ale aj tepla, bezpečia a láskavosti vyžarovaných zo slova evokujúceho priestor domova a ďalšie rozprávkové reálie možno čítať aj ako metaforu pobytu dieťaťa v inkubátore, ako životné ohrozenia, ktorým čelí, ale aj ako lásku, s ktorou je očakávané. Tajomnosť vesmíru, miniaturizácia protagonistu i predmetov, s ktorými ho rozprávač porovnáva, iniciačná cesta protagonistu v nekonečnom a tak trochu nebezpečnom vesmírnom priestore vytvárajú dobrodružnú líniu deja, pod ktorou detský čitateľ tuší čosi hlboké a existenciálne. Krehký, jemný, pritom tajomný príbeh, kompozične členený na kratšie sekvencie, má šancu osloviť širokú vekovú škálu malých čitateľov pritažlivým príbehom, hlbokou ľudskosťou a nehou. V produkcii roka 2021 je dielo P. Karpinského po tematickej i umeleckej stránke bezkonkurenčné.

Poetickosť textu, čistota narácie a prvky tematickej originality (zároveň však určitá prvoplánovosť významového posolstva) charakterizujú aj niektoré ďalšie prózy, napr. rozprávku **Silvie Vančovej** *Mačka z kmeňa stromu* (Alfa print, il. K. Juhászová), **Mirolavy Grajciarovej** a **Evy Márie Ondovej** *Vianočná mora z Paríža* (Dva v jednom), obrazovo-textový narátiť **Kataríny Buffovej** a **Petra Buffu**

Chlapček a vianočná šiška (Fortuna junior) a ďalšie.

V ostatných rokoch sa rozrastá oblasť inštruktívnej rozprávky, ktorá sa netají zámerom navigovať čitateľa k určitým aktivitám. Hranica medzi umením a priamočiarym didaktizmom a moralizovaním je tu veľmi krehká. Ako však ukazuje knižný debut **Dávida Dziaka** *Pod' do rozprávky* (FACE – Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania, il. M. Souček), talentovaný autor dokáže realizovať inštruktívny zámer tematicky vynaliezavo a originálnou poetikou. V piatich naratívoch rozprávač explicitne oslovuje fiktívneho čitateľa zámenom 2. slovesnej osoby sg.

Ty. Obracia sa priamo naňho a ako „režisér“ rozohráva s ním komunikačnú hru s predstavivosťou rozvážujúcou krídla fantázií a potierajúcou rigidné myslenie. Naratívny majú výrazne dialogický charakter, pričom hra na dialóg s fiktívnym adresátom upriamuje pozornosť čitateľa na skúsenosti, postrehy a potreby dieťaťa, iniciuje a stimuluje detský pátračí inštinkt, ktorý je zdrojom objavovania mikropríbehov, tajomnosti i všedných pôvabov okolitého sveta, ako aj skrytých stránok seba samého. *Ty* je modelované ako niekto, kto sa pohybuje priamo v diani, koho baví pátrať, objavovať skryté, nezbadačné či poetické rozmery bežných, často

Ondrej Sliacky: *Kohút a líška*, 1988

triviálnych entít. Konceptcia naratívov smeruje teda k scitlivovaniu vnímania a reflektovania detailov života, sveta aj seba samého, ale aj k mimovolnej interpretácii toho, čo je modelované slovom. Naratívny proces odkrýva samotnú komunikačnú podstatu literárneho umenia. Ide o inštruktívnu prózu s vysokou mierou umeleckosti, v ktorej nadprirodzené je v podstate akoby samozrejým imagenom reálneho, civilne až vecne vyznievajúceho podložia.

Inštruktívnosť sa vie ukryť za poetický príbeh, ako napr. v autorskom obrazovo-textovom naratíve **Kataríny Macurovej** *Mesačné zrnko* (Albatros) o stereotype ako nebezpečenstve stagnácie, ale vie aj celkom explicitne a stereotypne sprostredkovať detským čitateľom dôležitosť zdieľania a nadhľadu pri riešení našich životných problémov (**Zuzana Miháľechová**: *Hviezdičko Riško*; il. A. Hirčáková).

Dlhodobým problémom u nás je nechúť detí k čítaniu. V roku 2021 tento problém tematizovalo viacero autorov, ktorí prostredníctvom rozprávkového príbehu propagujú čítanie. Relatívne vydarenejším opusom je rozprávka **Kristíny Baluchovej** *Záhada knižnice na konci ulice* (Plutošop, il. H. Gutierrez), ktorá predmetnú aktivitu propaguje prostredníctvom detektívneho riešenia záhady, zmiznutia všetkých písmen a ilustrácií z kníh; triviálnym prvoplánovým príbehom to realizuje **Branislav Jobus** v knihe *Máriška Bombrlkatá a jej poklady v knihách ukryté* (DAXE, il. M. Jaššo) a príbehom koncipovaným a la these **Ingrid Schusterovej** *Šarlotkina šatôčka* (DAXE, il. Z. Enzo Nagy).

Naliehavým spoločenským problémom je aj ekológia a environmentalisti-

ka, a tak sa už dávnejšie v rôznorodých modifikáciách vyskytujú i v autorských rozprávkach. Jasný environmentalistický rozmer má jedenásť vtipných, duchaplných a napínavých príbehov skúseného **Jána Uličianskeho** *Pán Nápad zachraňuje svet* (TRIO Publishing, il. J. Martiška), naplnených presvedčivým humánnym vzťahom voči živej prírode. Dejovo úsmevné rozprávky sú uvedené alebo pretkané veršovanou vsuvkou a pointované posolstvom porozumenia a ústretovosti k životnému prostrediu.

Problematiky ekológie (najmä ekológie ľudskej duše) sa okrem iného týkajú aj príbehy najnovšieho rozprávkového opusu **Daniela Heviera** *Pinky Bum* (TRIO Publishing, il. autor), ktoré nemusia byť čitateľovi neznáme, ak v minulosti sledoval časopis Slniečko. Pinky Bum je postava s príznakmi dospelosti a s čistou dušou dieťaťa (podobne ako Uličianskeho pán Nápad), svojou podstatou filozof, cez ktorého zorný uhol sa do pozornosti čitateľa dostávajú početné sociálne aj environmentálne neduhy, problémy a bolesti.

Ako filozoficko-symbolickú rozprávku o zmysle života a o dôležitosti symbiózy človeka s prírodou spracovala ekoproblematiku **Nikola Aronová** v autorskej knihe LUI – *Príbeh o hľadani* (Verbarium). Naopak, *Príbehy z lúk a mokradí* (Bratislavské regionálne ochrannárske združenie BROZ, il. Viliam Slaminka) **Veroniky Šikulovej**, **Máriusa Kopcsaya** a **Juraja Raýmana**, tematizujúce ochranu zvieracích druhov, dôsledky a prevenciu nežiaduceho zásahu civilizácie do biotopov vodných živočíchov, vtáctva a lúčnych biotopov, vychádzajú z praxe skúseností a poznania ochranárov. Kniha vyšla zásluhou

crowdfundingovej kampane.

Viaceré rozprávkoivo ladené príbehy s orientáciou na ochranu prírody sú zamerané na ochranu zvierat pred týraním. Parí k nim zručne napísaný didakticko-dobrodružný príbeh **Gabriely Futovej** *O chlapcovi, ktorý rozumel psom* (Slovart, il. V. Slamínka). K rozprávke ho posúva antropomorfný princíp (komunikácia protagonistu so psom ľudskou rečou). Autorka však v modelovaní psa Jetyho a jeho aktivít, ako aj v prehustenom vyobrazení rozličných spôsobov týrania psov, napokon aj v záverečnom happy ende výrazne prekročila to, čomu hovoríme estetická miera. Vydarenejšie realizovaný sa ukazuje byť zámer ovplyvniť príbehom postoj detí k zvieratám vo faktograficky podfarbenom prírodnom príbehu **Zuzany Štelbaskej** *Vlčica Luna* (Albatros, il. L. Zednikovičová) o objavení a záchrane vlčieho mláďaťa.

Viacerí autori sa v rámci ekologickej problematiky orientujú na problematiku odpadu. Neobišli ju ani autorky obľúbeného animovaného seriálu RTVS **Mimi a Líza - Záhrada** (námet Katarína Kerekesová, Katarína Moláková, Ivana Šebestová a Anna Vášová), ktorého textová podoba vyšla ako štvrtá kniha série vďaka **K. Molákovkej** (Slovart, il. I. Šebestová, Boris Šima a K. Kerekesová). Akčný príbeh s fantastickým rozmerom vyúsťuje do pointy zdôrazňujúcej dôležitosť recyklovania odpadu. Nudne a pomerne priamočiaro je potreba recyklácie (v tomto prípade konzerv) formulovaná v autorskom obrazovo-textovom naratívne **Hedvigi Gutierrez** *Plecháč Bob* (Albatros) a vo viacerých rozprávkach sa tematizujú plasty ako odpady, pričom urobiť prítlačlivejšou má túto tému dobro-

družný príznak a motív priateľstva, ako je to napr. v rozprávke **Pavla Chodúra** *Dobrodružstvo na Ostrove korytnačiek* (IKAR, il. K. Zorogovská) alebo v ďalšom diele z cyklu **Zuzany Boďovej** tematizujúceho priateľstvo pravekých jašterov so skupinkou detí **Dinosau-ry na dobrú noc** (Erad, il. F. Horník). Bokom od „vychytenej“ témy pravdaže nezostal ani **Branislav Jobus**. Vo voľnom pokračovaní *Zberného dvora*, v rozprávke **Odpadkový fantóm** (Slovart, il. F. Horník), pokračuje v tvorbe podľa vlastnej šablóny a prvoplánovej komiky. Sladko triviálne vyznieva na deskripcii a bezbrehej fantázii spracovaná ekoproblematika v knihe **Zuzany Širokej** *Pilot Jonatán a bobulové víly* (Maxim, il. R. Hrabovská).

V ostatných rokoch sa stáva pomerne módnou aj téma ľudskej inakosti a s tým súvisiacej šikany. Stretávame sa s ňou i v autorskej rozprávke, a to v poetologicky aj hodnotovo rôznorodých spracovaniach. Jedným z variantov je absolutizovanie fantastiky a špecifických jazykových prostriedkov vo výpovedi o probléme šikanovania a jeho riešení, ako to realizovala **Alexandra Salmela** v rozprávke **Fantazmagorický kamarát** (Artforum, il. M. Matlovičová). Fantastiku a verbálne deformácie autorka využila na vyjadrenie situácie a pocitov šikanovaného dieťaťa Papu-Pau, ktoré nie náhodou vystupuje ako „ono“: neutrálna rodovosť znásobuje univerzalitu posolstva. Autorka v príbehu otvorila veľa ďalších problémov súčasných detí, ako aj nevyhnutnosti hľadať silu na riešenie problému vo svojom vnútri (podrobnejšie Čigarská, 2022).

Problematika inakosti či šikany často rezonuje v obrazovo-textových nara-

tívoch, častokrát nie bez explicitného moralizovania a didaktizujúcich „príveskov“, ako napr. v autorskej knihe **Simony Čechovej *Eliška nie je strašidlo*** (Monokel) alebo aj vo vcelku fádnom obrazovo-textovom naratívne ***Muchy na muške*** (Dva v jednom) **Miroslavy Grajciarovej a Radoslava Repického**. Ak sa témy ujme autor bez štipky literárneho talentu, možno sa dočkať aj škandalózneho spracovania témy hendikepu, urážajúceho takéhoto človeka (autorská kniha **Jána Johnnyho Zajaca *Rozprávky na dobrú noc***, Kreatívne štúdio rabbitstudio.sk).

Ročne vychádza pomerne veľa dobrodružne ladených rozprávkových príbehov, ktoré však v najlepšom prípade dosahujú nanajvýš štandardnú hodnotovú úroveň. Zo žánrového hľadiska balansujú na pomedzí rozprávky a fantasy. K tomu, čo možno považovať za štandardné, patrí príbeh **Marky Staviarskej *Akos Avoláš*** s podtitulom *Dobrodružná cesta malého citrónového dinosauríka* (Albatros, il. A. Režná), **Halky Marčekovej *Strašidielka a Bubo-Bubo*** (Stonožka, il. J. Cenkl) alebo komicky ladená rozprávka osnovaná na migračnom priestore **Tomáša Krištofa *Bláznivé dobrodružstvá holuba Ernesta*** (Slovart, il. A. Režná). V tejto oblasti prevažuje však naivita, trivialita až gýč (Dana Hlavatá, Iveta Kesnerová, Lýdia Kráľovičová, Marcel Páleš a ďalší).

Chvála povesti (najmä ak ju píšú talentovaní autori)

Knihy príbehov pre deti často nesú v titule prívlastok „najkrajší“. Nie vždy je to však viac než marketingový ťah.

V prípade **Ondreja Sliackeho** a jeho ***Najkrajších slovenských povestí*** (Vydavateľstvo Maticy slovenskej, il. K. Šimková) je to však fakt. Literárne pôsobivé príbehy ponúkajú v povestovej forme najrozličnejšie historické látky, ale aj látky piesňové a baladické. Knihu uzatvára próza o Samuelovi Mikovíni, v ktorej sa Sliacky predstavil ako tvorca originálnej autorskej povesti. Po Márii Ďuričkovej je O. Sliacky ďalší z takých majstrov-rozprávačov povestí pre deti, ktorí dramatický príbeh podávajú kultivovaným, emocionálne prežiatým jazykom. Takže prívlastok najkrajšie týmto povestiam patrí plným právom vďaka obsahu i forme. Vzhľadom na dôraz na historicitu a faktografiu smerujú povesti **Antona Marca *Stará Lubovňa a okolie. História, povesti a legendy*** (Stará Lubovňa, il. K. Leštach) skôr k dospelšiemu čitateľovi, rovnako ako aj ***Slovenské povesti plné tajomných bytostí*** (Fortuna Libri, il. M. Kellenberger) **Igora Válka** spracúvajúce démonologické látky. Pestrá žánrová zmes sa ukrýva pod názvom publikácie **Renáty Matúškovej *Čarovné povesti slovenské*** (Perfekt, il. J. Martiška).

Spoločenská próza pre deti a mládež dnes

Úspešná autorka pre dospelých **Zuzana Mojžišová** vydala už tretiu knihu pre mladšieho čitateľa ***Havran v okne, Galandia a iné príbehy*** (Artforum, il. autorka). Titul možno adresovať recipientom staršieho školského veku a je zaujímavý najmä z hľadiska genológie a kompozície. Na prebale je uvedené, že ide o gamebook, čo

znamená, že čitateľ si môže vyberať, ako bude príbeh pokračovať. Autorka mu zväčša ponúka dve možnosti pokračovania príbehu. Tým vzniká mnoho príbehov a viacero záverov jedného príbehu, pričom príbehy môžu vyústiť aj do jedného spoločného záveru. Pri takejto koncepcii knihy je samozrejme, že niektoré z príbehov sú slabšie. Interaktívny autorský zámer môže mať motivačnú funkciu vo vzťahu k čitateľovi a jeho čítaniu, pretože čitateľ rozhoduje, napr. podľa svojich čitateľských záujmov, ako bude príbeh pokračovať. Vďaka tomu sa môže cítiť ako rovnocenný partner literárnej komunikácie (podobne Vargová, 2022). Protagonistkou väčšiny textov je dvanásťročná Johanka. Pri narácii sa častokrát premyslene pracuje s dobrodružstvom, tajomstvom a napätím, ako aj s fantastikou. Na pozadí jednotlivých príbehov sa zobrazuje vzťah Johanky a jej mamy, vďaka tomu texty pôsobia kompatibilne, preto jeden z príbehov, poukazujúci na totalitný režim, v ktorom Johanka vôbec nevystupuje, nepôsobí ako organická súčasť knihy. Aj z hľadiska epickej šírky ide v porovnaní s ostatnými o dlhší príbeh, a tak z titulu vyčnieva. Napriek menším výhradám (napr. aj sporadicky nevhodná vetná syntax) ide o prínosný počin do slovenskej literatúry pre deti a mládež.

Pôvabne vtipný príbeh o nezbednom dalmatíncovi Dunčovi **Pozor, bodkovaný pes!** (Slovart, il. O. Paliy) napísala oceňovaná autorka pre dospelých **V. Šikulová**. Predstavuje v ňom trpezlivú snahu rodiny o výchovu psa, resp. výchovu rodiny psom. So starostlivou láskou k psovi, ktorý je členom rodiny, akoby malým dieťaťom, sa zaiste stotožní ne jeden čitateľ. Narácia je hu-

morná, plynulá a dynamická, sem-tam funkčne ozvláštnená personifikáciou zvierat a vecí. Jazyk textu, určeného čitateľovi od ôsmich rokov, je živý, hravý a pestrý, expresívnosť sa strieda s poetickosťou, čo vyzdvihla i recenzentka Markéta Andričíková (2022b). Dieťa cez zážitok zistí, čo všetko príjemné i nepríjemné so sebou prináša zaobstaranie si psa do domácnosti.

Zručne je napísaná aj najnovšia próza **Marty Hlušikovej *Modré srdce s kečupovým flakom*** (Slovart, il. A. Just). Narátorkou a protagonistkou je deväťročná Laura, ktorá dostala modré srdce s kečupovým flakom od Lukiho, ale jej sa viac páči jeho starší brat Viktor. Príbeh cez ja-rozprávanie zobrazuje prvé detské sympatie k opačnému pohlaviu. Kultivovaná narácia je vydarene dotváraná vtipnými otázkami a detským filozofovaním Laurinho mladšieho brata Tomáša. Kniha, určená čitateľovi od deviatich rokov, tematizuje prostredie školy a hodnotu priateľstva a rodiny.

Po roku vydal vlastným nákladom **Peter Gärtner** knihu ***Krpci z tretieho vchodu*** (il. M. Matus), ktorá je podobná minuloročnej próze Čakanie na sneh, preto ju možno považovať za jej „letné“ pokračovanie. Autor pokračuje v obraze života detí vyrastajúcich na slovenskom sídlisku v 90. rokoch 20. storočia. Prostredníctvom šestice „krpcov“, troch chlapcov triatiakov a troch dievčat štvrtáčok, predstavuje rôzne dobrodružstvá a retro detské hry z doby bez moderných technológií, ako napr. strieľanie z kuše, skákanie gummy či stavanie bunkra. Pri konkretizovaní niektorých hier už prevažuje deskripcia (predovšetkým v kapitole *Aké ďalšie hry sme hrali*). Detský čitateľ sa teda dozvie o detstve svojich rodičov (vda-

Mariana Grznárová: *Bosá jabloň*, 1980

ka tomu môže text osloviť i dospelých recipientov). Spomienková próza má, podobne ako predošlý titul, príjemnú nostalgickú atmosféru, čo opäť podporujú ilustrácie M. Matus, ktorá si funkčne zvolila paletu troch jemných farieb.

Citlivosťou, fantáziou, vymýšľaním až filozofovaním disponuje osemročná protagonistka Klementína, ktorá je zároveň aj priamou rozprávačkou v rovnomennej próze **Sone Balážovej Klementína** (E.J. Publishing, il. A. F. Holasová). Hrdinka sa zoznámi s najobvyčajnejším až neviditeľným desaťročným chlapcom Vendelínom a snaží sa zistiť, v čom je výnimočný či najlepší, aby nebol ľuďmi ignorovaný. Narácia je

prirodzená, dynamická a vtipná, narátorka sa obracia aj na čitateľa. Kapitoly sú však rozkolísanej kvality, niektorým chýba výraznejší vonkajší či vnútorný dramatismus. Uvádzaná vekovosť na prebale titulu od ôsmich do dvanástich rokov by sa mohla posunúť nižšie.

Aktuálnymi problémami a drsnejším jazykom chce súčasných čitateľov staršieho školského veku osloviť **Roman Brat**. Zbierku **Štyria jazdci** (Ikar, il. J. Kurinec) tvoria štyri poviedky. Vyzdvihujeme rôzne spôsoby narácie, napr. druhú poviedku prevažne tvorí dialóg z riaditeľne dotváraným vnútorným monológom protagonistky, v tretej poviedke sa využíva forma denníka,

v štvrtej rôzne priame perspektívy. Témy sú náročnejšie (domáce násilie, fašizmus, šikanovanie či pokus o samovraždu), preto vekovosť z obálky, od dvanástich rokov, by sa mohla posunúť aspoň o rok vyššie. V príbehoch sú miestami redundantné vety a téma lásky sa nevyhla sentimentu.

Vydavateľstvo Perfekt prinieslo už 16. ročník súťaže o pôvodnú poviedku pre deti a nástročných. Hlavnú Cenu dieťaťa 2020 v kategórii poviedka získal spomedzi textov šestnástich autorov text **Paulíny Simmonds** *Kráľovná*, podľa ktorého, ako je zvykom, je pomenovaná celá zbierka. Je samozrejmé, že takéto zborníky častokrát obsahujú texty rôznorodej kvality, predstavíme teda tie najprínosnejšie poviedky. Pozoruhodné je, že vo viac ako polovici príbehov sa objavila téma alebo aspoň motív smrti. Dominantnými témami boli ďalej už tradične škola, rodina, priateľstvo a medzigeneračné vzťahy. Viackrát sa objavila rómska problematika, problém šikanovania a vplyv techniky na deti. Najzaujímavejší text napísala **Danica Kučerová**. Jej poviedka *Inak, ja som Jožo (interview v čase koronavírusu)* je bezprostrednou výpoveďou chlapca o súčasnej pandémii. Text je úderný, dynamický, autentický, jednoducho – moderný, čo určite osloví čitateľov staršieho školského veku. Žiarlenie na mladšieho súrodenca presvedčivo konkretizuje **Anna Timková Lazurová** v poviedke *Ja som tu len Paľko*. Autorka funkčne pracuje s motívmi súčasnej pandémie koronavírusu a rozprávky. Podnetná je aj narácia **Petry E. Martinkovej** v texte *Tinka, malá moreplavkyňa*, v ktorom prostredníctvom fantázie hravo oživuje všednú realitu. Perifériu spoločnosti pôsobivo

zobrazila **Magdaléna Martišková** v poviedke *Melanka a Tricaťcento*. Zručne napísané sú aj poviedky M. Hlušikovej, K. Lazarčíka, G. Magalovej, M. Makaru, I. Ondriovej či P. Simmonds.

Štandardnú umeleckú hodnotu s menšími i väčšími nedostatkami reprezentujú diela **G. Futovej** *Šelmy v lavici*; **Vladimíra Leksu-Pichaniča** *Ufo nemá wifi*; **Petra Petka Opeta** *Ako sa máš, Eliáš?*; **Ivany Ondriovej** *Dedo Amerika a pokaz(dar)ené prázdniny*; **Kristíny Tormovej** *O Duške a Luške*; **D. Hlavatej** *Môj brácho je magor*; **Kataríny Škorupovej** *Anča z Pomaranča a záchrana ranča*; **Alžbety Skalovej** *Gabko a zážitky zo škôlky a Gabko pomáha*; **Leny Riečanskej** *Nebojme sa ničoho*; **Zuzany Liškovej** *Zimná zmrzlináreň*.

V spoločenskej próze pre tínedžerov, ako takmer každý rok, nevyšlo nič originálne či prínosné (**Kristína Ježovičová**: *Vydrž to so mnou*; **Marek Zákopčan**: *Zvonením sa všetko začína*; **Miroslava Varáčková**: *Hviezdy pre teba*; **Silvia Demovičová**: *Láska nemá vzorec*; **Lucia Braunová**: *Všetko, na čom záleží*).

**Knihy s ne-estetizovanou
náučnou funkciou**

Teoretický fyzik, pedagóg a popularizátor fyziky **Samuel Kováčik** v bestselleri *Obyčajné zázraky. Svet očami vedátora* (Slovart, il. Kamila Krkošová) popularizačným spôsobom predstavuje fyziku, resp. fungovanie sveta prostredníctvom fyziky. Autor tematizuje fascinujúce fyzikálne teórie, javy, zaujímavosti či experimenty. Text je zrozumiteľný, exemplifikačný a častokrát sa

pracuje s humorom. Kováčik s úžasom nazerá na bežné javy, ktoré považuje za „obyčajné zázraky“, pričom jeho pohľad sa dokáže preniesť na čitateľa. Titul možno odporučiť mládeži, tínedžerom, učiteľom fyziky, ale aj všetkým dospelým.

Koncepčne, témou, textovo, graficky i ilustračne je veľmi zaujímavá kniha *Vítaj v múzeu* s podtitulom *Dobrodružná výprava do slovenských múzeí* (Slovart, il. Emília H. Jesenská) od **Andrey Kellö Žáčokovej**. Kniha, určená čitateľom od deviatich rokov, najprv zrozumiteľne predstavuje terminológiu múzejníctva, úlohy múzeí, ich delenie, pracovníkov či rôzne zaujímavosti. Tak sa zážitkovo prezentuje 42 slovenských múzeí, napr. Múzeum židovskej kultúry v Seredi, Múzeum špeciálneho školstva v Levoči či viaceré múzeá kultúrnych menších na Slovensku. Ide o prínosný počín do slovenskej literatúry pre deti, ktorý môžu využiť učitelia v rámci vyučovania najmä na primárnom stupni vzdelávania.

Rovnako prínosná je aj druhá kniha **A. Kellö Žáčokovej** *SLOVENSKOPédia* s podtitulom *Zaujímavosti o našej krajine* (Slovart, il. Z. Bartová). Táto encyklopédia veľkého formátu predstavuje čitateľovi od desiatich rokov rôzne fakty a zaujímavosti o Slovensku. Je rozdelená do šiestich veľkých kapitol: Krajina, Príroda, Z dejín, Kultúra a umenie, Veda a technika, Sieň slávy. Podobne ako predošlý titul aj tento je textovo, graficky i ilustračne spravený poctivo a taktiež ho môžu využiť učitelia pri vyučovaní na prvom stupni základnej školy.

Dejiny Slovenska popularizuje **Roman Mocpajchel** v knihe *Bitky a bojiská. Stručné dejiny Slovenska pre mla-*

dých čitateľov (Slovart, il. F. Hříbal). Čitateľovi od dvanástich rokov sa predstavuje dvadsať bitiek, vojnových udalostí, ktoré ovplyvnili vývoj Slovenska, a to od prvej známej bitky na našom území – pri Hrone v roku 172, po vpád vojsk Varšavskej zmluvy na územie Československa v auguste 1968. Každé kapitole, bitke, predchádza funkčná stručná informácia o tom, kde a kedy sa odohrala, kto sa jej zúčastnil, koľko bojovníkov sa jej zúčastnilo, prípadne koľko ich padlo, čo sa stalo a prečo je dôležitá pre naše dejiny. Po predstavení samotnej bitky autor dotvára kapitolu rôznymi zaujímavosťami, medailónmi a pod. Titul odporúčame aj učiteľom v rámci výučby dejepisu.

Pri výučbe dejepisu možno využiť aj ďalší diel zo série *Naše hrôzyplné dejiny Víťazstvá a prehry 1918 – 1945* (Slovart, il. K. Slaninková) od **Róberta Beutelhausera**. Autor zrozumiteľným a funkčným štýlom zobrazuje Československo od jeho vzniku až po jeho rozpad počas druhej svetovej vojny. Fakty výborne dotvárajú vtipné čierno-biele komiksy.

V zbierke *Rok dobrých správ* (Monokel) tvorca animovaných filmov **Martin Smatana** predstavil v podobe krátkych správ 52 pozitívnych udalostí prevažne z pandemických rokov. Ku každému faktu vytvoril prostredníctvom fotoaparátu príjemne pôsobiacu trojrozmernú ilustráciu z použitého oblečenia (pozri recenziu Panáčkovej, 2022). Titul má predovšetkým biblioterapeutickú funkciu, t. j. upokojiť detského i dospelého čitateľa v dobe pandémie koronavírusu.

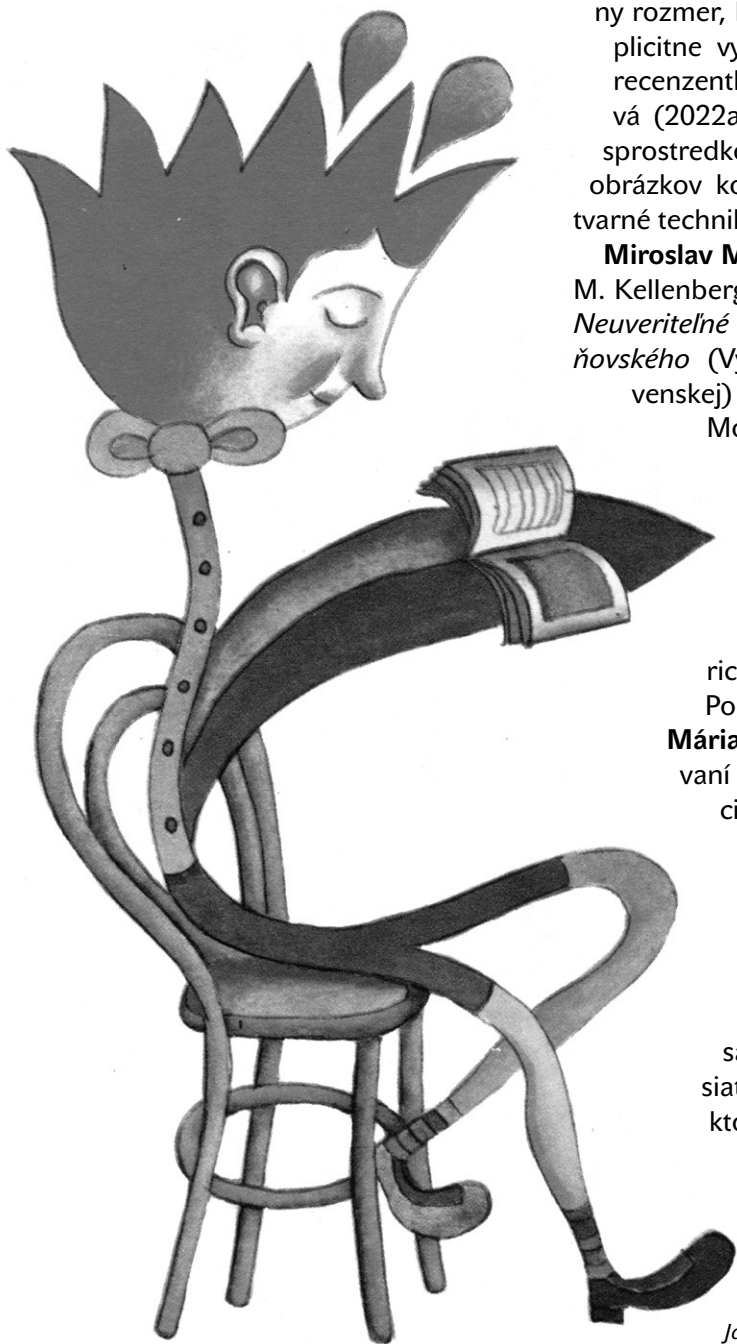
Michal Hvorecký pokračuje v tvorbe literatúry faktu pre deti, tentokrát v plne ilustrovanej knihe *Dunaj – Magická*

rieka (Monokel, il. S. Čechová) oboznamuje detského čitateľa s druhou najdlhšou európskou riekou Dunajom. Recipient sa dozvedá o nej rôzne fak-

ty a zaujímavosti, ako aj o jej význame pre prírodu a človeka. O rieke rozpráva vyza, ktorá na území Slovenska už vyhynula. Aj z toho dôvodu titul nadobúda inštruktívny environmentálny rozmer, ktorý je však v závere explicitne vyjadrený. Ako konštatuje recenzentka Markéta Andričiková (2022a), informácie sú v knihe sprostredkované aj prostredníctvom obrázkov kombinujúcich viaceré výtvarné techniky.

Miroslav Musil spolu s ilustrátorom M. Kellenbergerom predstavili v knihe *Neuveriteľné dobrodružstvá grófa Beňovského* (Vydavateľstvo Matice slovenskej) slovenského šľachtica Mórica Beňovského. Formou dobrodružného komiksu komplexne zobrazili jeho životopis. Titul vyšiel pri príležitosti 275. výročia narodenia grófa Mórica Beňovského.

Po troch rokoch pokračuje **Mária Nerádová** v predstavovaní Slovenska najmladším recipientom. Veľké leporelo *Podme objavovať zimné Slovensko* (Meda Studio, il. autorka) zobrazuje miesta na Slovensku vhodné na výlety počas zimy. Robí sa to prostredníctvom prasiatka Olivera a jeho rodiny, ktorí navštívia Prielom Hornádu, Štrbské pleso, Železnú studienku, Čičmany, Kremnicu

Ján Navrátil: *Belasý maják*, 1985

atď. Najväčším prínosom sú celostranové podrobné ilustrácie plné zvieratiek a detailov, cez ktoré detský recipient môže objavovať minipríbehy, resp. ich vytvárať. Krátke texty sprevádzajúce ilustrácie mohli byť trocha viac informačne nasýtené.

Leporelo *Ham Ham* (E.J. Publishing, il. Petra Lukovicsová) od logopedičky **Ludmily Mičianovej** je adresované najmladším recipientom. Ako sa píše na prebale, je určené na rozvoj reči a rozšírenie slovných zásoby cez tematizovanie kŕmenia dieťaťa otcom. Tomu je prispôsobená lexika a syntax textu.

Štandard literatúry faktu tvoria diela **Adama Berku Štefánik – muž činu**; **Róberta Čemeričku a Stanislavy Čemeričkovej** *Ja som Ludovít*; **Miriam Petráňovej** *Listy mame*; **Sama Marca Slovensko: Spoznajme ho spolu**.

Záver

Pôvodná próza pre deti a mládež v roku 2021 potvrdila svoju životaschopnosť a pozitívnu perspektívu. Popri autoroch-grafomanoch, desiatkach (nemenovaných) priemerných a podpriemerných autorov, popri mnohých dobrých a skúsených autoroch (napr. G. Futová, V. Šikulová, R. Brat) je tu dosť tvorcov, ktorí stále udržiavajú nadštandardnú hodnotovú latku prózy (J. Uličiansky, D. Hevier, M. Hlušíková, A. Salmela, K. Macurová), ktorí ju dokonca dvíhajú vyššie objavujú nové a originálne cesty tvorivej sebarealizácie (P. Karpinský, Z. Mojžišová, A. Kellö Žáčoková), alebo ktorí svojimi prvotinami predstavujú prísľub do budúcnosti (D. Dziak, S. Kováčik). Próza pre deti a mládež reaguje na aktuálne problémy ľudského mikro i makrosвета

súčasnosti a v súlade s talentom tvorcu ho viac alebo menej vydarene umelecky reflektuje. Popri štandardne dominantnom žánrovom zastúpení autorskej rozprávky a spoločenskej prózy je potešiteľný kvalitatívny vzostup faktografickej tvorby. Čoraz nápadnejšia je prepojenosť realisticko-mimetického zobrazovacieho princípu s fantazijnosymbolickým, čo spôsobuje rozplývajúce žánrových hraníc (napr. próza D. Hlavatej *Spadli z jahody*, G. Futovej *O chlapcovi, ktorý rozumel psom a i.*). Celkovú úroveň pôvodnej prózy z hľadiska umeleckej hodnoty negatívne ovplyvňuje fakt, že vydanie azda celých desiatok kníh triviálnej, brakovej až gýčovej úrovne bolo podporené Fondom na podporu umenia. ■

LITERATÚRA

- ANDRIČÍKOVÁ, M., 2022a. Cesta stvorená z vytrvalosti prúdu. In: *Knižná revue*. Roč. 32, č. 2, s. 12 – 13.
- ANDRIČÍKOVÁ, M., 2022b. Dunčo a jeho rodina. In: *Knižná revue*. Roč. 32, č. 1, s. 8.
- ČIGARSKÁ, V., 2022. Alexandra Salmela: Fantazmagorický kamarát. In: *Bibiana*. Roč. 24, č. 2, s. 62 – 65.
- PANÁČKOVÁ, L., 2022. Máme pre vás dobrú správu. In: *Knižná revue*. Roč. 32, č. 4, s. 38.
- VARGOVÁ, K., 2022. S mapou po knihe. In: *Knižná revue*. Roč. 32, č. 1, s. 9.

Poznámka: *Štúdia je čiastkovým výstupom grantového projektu KEGA č. 005PU-4/2021 Zlatý fond literatúry pre deti a mládež (100 plus 1 najlepších kníh pre deti - 100 plus 1 najlepších kníh pre nástročné) a z grantového projektu APVV-15-0071 Človek s hendikepom v literatúre pre deti a mládež.*

*Rozhovor s Tomášom Danayom,
programovým riaditeľom festivalu BAB*

NATÁLIA CEHLÁRIKOVÁ

BIBIANA v znamení medzinárodného animovaného filmu

V dňoch 3. – 9. októbra 2022 sa uskutočnil 16. ročník festivalu Bienále animácie Bratislava (BAB). Medzinárodný festival animovaných filmov pre deti a mládež sa viac ako 30 rokov snaží prezentovať kvalitnú animovanú tvorbu, zároveň chce svojich divákov aj vzdelávať, umožniť im nahliadnúť „za oponu“ tvorby animovaného filmu a ukázať, ako vlastne vzniká... O tom, aký bol aktuálny ročník, sme sa porozprávali s programovým riaditeľom festivalu Mgr. art. Tomášom Danayom.

■ **16. ročník festivalu Bienále animácie Bratislava je úspešne za vami. Aký bol tohtoročný festival? Čím bol iný, čo nové a zaujímavé priniesol?**

Tento rok sa BAB, ako ho my familiárne voláme, vrátil trochu ku koreňom. Po náročnom pandemickom ročníku v roku 2020, ktorý sa odohral celý v online priestore, sme sa tento

rok rozhodli konečne vrátiť do kín, z čoho mám osobne veľkú radosť. Pozrieť si film v kine je úplne iný zážitok, je to spoločenská udalosť. Zároveň však chápeme, že sa situácia oproti ostatným ročníkom zmenila. Vďaka nášmu online vysielaniu v roku 2020 sme dokázali osloviť tisíce ľudí na celom Slovensku, ktorí by sa normálne k našim filmom nemali ako dostať. Preto sme sa tohtoročný festival rozhodli zorganizovať hybridne. Naše filmy si ľudia mohli pozrieť tromi rôznymi spôsobmi. V kinách – nielen v Bratislave, ale aj v ďalších deviatich partnerských mestách, online na našich webových stránkach a na obrazovkách RTVS.

Okrem toho sme mali nové festivalové centrum v Galérii Umelka. V Umelke zároveň bola výstava venovaná animovanému filmu, denne sa v nej premietalo a mohli sme zažiť aj skvelú vernisáž spojenú s koncertom

Dominiky Kavaschovej a jej skupiny Morena Band. Ďalšou novinkou bolo tzv. Industry forum na pôde Filmovej a televíznej fakulty VŠMU, kde denne prednášali profesionáli z celého sveta o tvorbe a produkcii animovaných filmov, seriálov a hier.

■ **Vítazi súťaže animovaných filmov sú známi. Čo hovoríte na výsledky? Prekvapilo vás víťazstvo filmu Babkin sexuálny život od slovinských autoriek Uršky Djukić a Émilie Pigeard? Mnohé animované filmy, aj víťazné, riešili aktuálne problémy, ktoré nás všetkých trápia...**

Ako programový riaditeľ festivalu nemám žiadny vplyv na výber víťaza, ten má na starosti medzinárodná porota. Animovaný film je umeleckým žánrom a jeho posudzovanie je veľmi subjektívne. Každý z nás má iný vkus a vybral by iné filmy. Ja som mal svoje tipy a som rád, že porota oceniла čestným uznaním aj film, ktorý bol pre mňa favoritom. Je to film *V hornej izbe* od Alexandra Gratzera. Rozpráva o ťažkej téme milým a pútavým spôsobom a nechýbajú mu ani výtvarné a animačné kvality. Podľa mňa presne vystihuje hodnoty, ktoré náš festival reprezentuje. Čo sa týka víťaza hlavnej Ceny Viktora Kubala, bolo to pre mňa prekvapivé rozhodnutie poroty. A to nie preto, že by tento film nemal na to, aby vyhral, ale je to film naozaj ťažký a rozpráva o vážnej téme života žien na začiatku 20. storočia. Umenie však vždy reflektovalo spoločenský život a náš festival sa snaží byť progresívny. Považujeme za naozaj dôležité, aby sa rodičia rozprávali s deťmi a samozrejme aj teenagermi o aktuálnych

témach a problémoch, ktoré náš svet musí riešiť. A animovaný film je dokonalý nástroj, ako na tieto otázky odpovedať a podnietiť diskusiu. Takže aj keď je to prekvapivé a možno aj trochu kontroverzné rozhodnutie, teším sa z neho a víťazkám srdečne gratulujem.

■ **Súčasťou festivalu bolo množstvo sprievodných podujatí. Významným z hľadiska vzdelávania v oblasti filmovej tvorby bolo tzv. Industry forum, ktoré sa konalo na pôde VŠMU. Prinieslo množstvo zaujímavých hostí, odborníkov z oblasti animovaného filmu, ktorí predstavili študentom, širokej i odbornej verejnosti svoju prácu... Akí hostia sa na fóre zúčastnili a aká je podľa vás perspektíva organizovať v rámci festivalu aj takéto odborné podujatia?**

Jedným z hlavných cieľov nášho festivalu je šíriť osvetu o animovanom filme. A Industry forum je na to skvelým nástrojom. Na pôde VŠMU sa uskutočnilo deväť prednášok, ktoré prezentovali tvorbu ľudí z profesionálneho sveta animácie. Sme veľmi radi, že tento projekt podporila partnersky 365.bank. Českí výtvarníci Radim Jurda a Jan Chlup prednášali o svojej práci na počítačovej hre *Creaks*, svoju tvorbu predstavil maďarský režisér Géza M. Tóth, ktorý premietol svoj film nominovaný na Oscara *Maestro*. Martin Vandas z českej produkčnej spoločnosti Maurfilm hovoril o tom, ako sa animovaný film vyrába a ako sa „zháňajú“ peniaze na jeho výrobu. Holandský režisér Hisko Hulsing rozprával o tom, ako režíroval animovaný seriál *Undone* pre Amazon a epizódu seriálu *Sandman*

na Netflixu. Matěj Forejt, dramaturg Českej televízie, prednášal o animovanom seriáli *Wunderbaum*. Svoju tvorbu predstavila aj režisérka animovaných filmov pre deti Julia Ocker, ktorá je autorkou seriálu *Animanimals*. Túto ponuku obohatili aj dvaja prednášajúci z Japonska – Yuichi Ito z Tokijskej animačnej univerzity a legendárny Koji Yamamura, držiteľ tohtoročnej Prix Klingsor, ceny za celoživotný prínos do sveta animovaného filmu.

■ **Premietanie súťažných pásiem prebehlo v Galérii Umelka a v kine Mladosť. Deti sa po pandemickom období opäť posadili do kresiel a mohli sledovať filmy na veľkom plátne... Aké boli reakcie detí, rodičov a učiteľov?**

Vidieť kiná a premietacie sály plné detí, ktoré sa smejú na animovaných filmoch, je presne ten zážitok, kvôli ktorému to všetci robíme. Deti milujú animáky. Avšak v dnešnom svete zaplavenom nekvalitným obsahom, ktorý deti bombarduje zo všetkých strán, je naozaj ťažké nájsť filmy, ktoré nesú príbehové, či výtvarné hodnoty. A hlavne preto sme radi, že sme deťom mohli takéto filmy sprostredkovať. Myslím, že rovnako sa z toho tešili aj ich učítelia.

■ **V rámci festivalu BAB prebehli aj mnohé aktivity určené deťom. BIBIANA sa stala centrom, kde deti pod vedením skúsených zahraničných lektorov vytvárali svoje animované sekvencie. Počas roka sa týmto aktivitám venuje Ateliér BAB. Aký ohlas mali workshopy počas BAB a čo všetko pripravujete v tejto oblasti aj mimo festivalového roka?**

Workshopy animovaného filmu sú pre nás veľmi dôležitá aktivita. Výroba animovaného filmu je úžasný a kreatívny proces, ktorý učí deti trpezlivosti, tvorivosti a tímovej práci. Workshopy sa snažíme organizovať všade – či už v BIBIANE, ale aj na festivaloch, v nákupných centrách, školách a pod. Mimo festivalového roka sú workshopy našou prioritou a snažíme sa ich robiť koľko sa dá a koľko nám umožní rozpočet. Ateliér BAB tvorí stála skupina detí, ktoré pracujú na dlhodobých projektoch. Veľmi sa teším, že sme fungovanie ateliéru mohli po pandemicom období obnoviť a som zvedavý, čo deti vyprodukurujú a aké ceny vo svete nazbierajú...

■ **BIBIANA v rámci festivalu pripravila aj tri nové výstavy venované animovanému filmu. Výstavy potrvajú až do budúceho roka – čím sú výnimočné a zaujímavé?**

Aj keď náš festival už skončil, som veľmi rád, že ešte stále po ňom niečo zostalo, a to sú práve tri výstavy. Milovníci animovaného filmu si ich môžu užiť až do roku 2023. *Tresky plesky* je výstava venovaná animovanému seriálu, resp. večerníčku slovenskej režisérky a animátorky Veroniky Zúbek-Kocourkovej. Seriál vtipným spôsobom deťom vysvetľuje prírodné javy ako lavína, sopka, cunami a pod. Druhou výstavou je *Animanimals* nemeckej režisérky Julie Ocker a jej rovnomenného animovaného seriálu sledujúceho dobrodružstvá rôznych zvieratiek. Výstava *Creaks – umenie v hre* je určená starším deťom, ktorú sme pripravili v spolupráci s českým štúdiom Amanita Design.

Japonský režisér Koji Yamamura, držiteľ Prix Klingsor BAB 2022, a Tomáš Danay

■ **Festival prebiehal nielen na plátnach kín, ale aj v online priestore, na obrazovkách RTVS a tiež v partnerských mestách. Máte nejaké prvé čísla? Koľko ľudí si pozrelo súťažné filmy? Aká bola spolupráca s partnerskými mestami?**

Áno, čísla už máme a sú rozdielne v porovnaní s online ročníkom 2020. Online prehratí sme mali menej, ale obrovské množstvo ľudí si prišlo filmy pozrieť fyzicky do kín.

V Bratislave naše filmy videlo takmer 3 000 ľudí, čo je naozaj úctyhodné číslo. Vysokú účasť zaznamenali aj partnerské mestá – Trnava, Hlohovec, Piešťany, Nitra, Martin, Banská Bystrica, Poprad, Prešov a Košice. Spolu v týchto mestách si naše filmy pozrelo 6 000 divákov. V Prešove siahala návštev-

nosť do závratných výšin, mali sme tam 3 500 divákov. Na obrazovkách RTVS si naše filmy pozrelo 11 000 ľudí. Najväčší úspech malo sobotňajšie premietanie pásma *Junior*.

Na našich webových stránkach a stránkach portálu DAFilms.sk sme mali sledovanosť viac ako 7 000 divákov, vrátane celých tried, ktoré animované filmy pozerali. Ak to zosumarižujem, sledovanosť nášho festivalu sa vyšplhala takmer k 30 000 divákom, čo je skvelé číslo. V porovnaní s posledným ročníkom pred pandemiou – v roku 2018 sme mali 10 000 divákov. Takmer trojnásobný nárast sledovanosti považujem v dnešnej situácii za úspech. A priznám sa, že už teraz premýšľame o novom ročníku tak, aby náš festival robil radosť čo najväčšiemu počtu ľudí. ■

*O problémoch vnímania
detabuizovaných tém v literatúre pre deti*

DÁVID DZIAK

Precitlivenosť na (ne)samozrejmé témy v literatúre pre deti

Od prelomového roka 1989, keď došlo k zmene politického režimu na Slovensku, čo sa zásadne odrazilo v spoločenskej, ekonomickej, kultúrnej či psychosociálnej sfére života, prešlo už viac ako 30 rokov. Jedným z hlavných procesov v ponovembrovej literatúre bola jej demokratizácia, čo sa odrazilo najmä v tematike literárneho textu. Táto sloboda spôsobila okrem iného aj detabuizáciu dovtedy režimom neakceptovaných tém v detskej literatúre. V poslednom období vďaka internetu možno postrehnúť, že sa najmä zo strany rodičov (ale aj učiteľov) častejšie objavujú negatívne kritiky na texty detabuizujúce aktuálne problémy, ako napríklad rasizmus, sexuálna orientácia či smrť, pričom ide o umelecky hodnotné knihy. Kde teda nastala chyba? Môže to súvisieť s faktom, že mnohí rodičia nevedia čítať s porozumením? Že jednoducho nechápu literárny umelec-

ký obraz, podstatu literárneho diela, hoci väčšina z nich vyrastala, dospievala či študovala v demokratickej spoločnosti. Alebo sa na tom podieľajú aj iné faktory? A ak áno, ktoré? Nejde však len o kritiku „(ne)samozrejmych“ tém, ale aj o apriórne odmietanie zla (nie-len) v ľudových rozprávkach či mágie, napríklad postáv čarodejníc. Je to tak v poriadku, alebo s tým treba niečo robiť? A čo s tým môže urobiť akademická literárna veda?

GABRIELA MAGALOVÁ:

Demokratická spoločnosť, ktorá odchovala súčasnú generáciu otcov a matiek, neprináša so sebou iba pozitíva. Jej budovanie je proces, ktorý sa skladá z omylov, hľadání... Prerobiť systém školstva v duchu demokratických ideálov sa nám nepodarilo. Očividne sa nám podarilo iba to, že deti začali

chápať, že majú možnosť, ba priam povinnosť nesúhlasieť, neurobiť, ba aj adresne si zanádať. Rodičia pochopili, že ich povinnosťou je postaviť nad dieťaťom ochranný stan, nepátrajú, kde je pravda, kto komu vlastne ubližuje. Život v našom pretechnizovanom svete má rýchle otáčky, a tak sa ocitáme v etape paradoxov: na jednej strane rodičia, ktorí by nemali trestať a určovať hranice (lebo by vývin dieťaťa mohli "pribaždiť"), na druhej strane dieťa, ktoré už v predpuberte dobre vie, čo na koho platí a ako sa v tomto svete treba presadiť. V literatúre pre deti – tak ako v živote – sú ale zlo, nespravodlivosť a strety s inakosťou na dennom poriadku: nemožno ich nevidieť, a preto tam sú a budú. Tvoríť umenie bez nich je ako kŕmiť deti len a len pudíngom so šľahačkou. A čo učitelia? Nezabúdajme, že mladý učiteľ literatúry je zástupca generácie, ktorá sa často stretáva s problémami s čítaním a pochopením zmyslu textu, veď ich učili učitelia, ktorí museli prejsť nejednou školskou prestavbou: to, čo robili, bolo staré, nezaujímavé, no a to nové sa menilo v takej rýchlosti, že sa to zmiešalo v neprehľadnej zmesi pokynov a inovácií. Často budúci učitelia literatúry sami priznajú, že čítajú málo, že boli vedení naučiť sa čosi z faktografie, že neprenikli do textu, nikto ich k tomu nevedol. Ak sa nám podarí zapáliť ich pre umelecký text (hoc aj v období ich vysokoškolského štúdia), zapália zasa ďalších, budú vedieť vysvetliť literatúru v bohatosti impulzov, ktoré prináša. Druhá vec je, či je každý text, ktorý prináša aj horúce témy do literatúry pre deti, kvalitný – a či text, ktorý tieto atribúty nemá, je nekvalitný. Nepaušalizovala by som to.

Ondrej Zimka: *Slovník cudzích snov*, 2012

LENKA DZADÍKOVÁ:

Nemáme k dispozícii hodnoverný výskum toho, ako slovenskí rodičia a pedagógovia reagujú na (ne)samozrejme témy v divadle pre deti. Pracovníci a pracovníčky produkcie divadiel však potvrdia, že neznámy titul sa zväčša predáva ťažšie ako známa rozprávka od Grimmovcov či z Dobšinského zbierok. Miera odvahy pri práci s detabuizáciou vybraných tém sa líši od divadla k divadlu. Ovplyňuje ju viacero faktorov – osobnosť v umeleckom vedení divadla, tradícia daného súboru, výsledky dovtedajšej práce s publikom. Najviac tvoria pre deti bábkové divadlá (nepoužívajú však pri tom len výrazové prostriedky tohto divadelného druhu), majú teda viac priestoru na kombinovanie tradičných prístupov a odvážnejších pokusov. Niekedy sa ukáže, že aj to, čo považujeme za nekonfliktnú klasiku, nesie v sebe potenciál na in-

scenáriu provokujúcu k úvahám o náročnejších spoločenských témach. Ak sa na rozprávku *Kocúr v čižmách* pozrieme kriticky a analyticky, tak zistíme, že Kocúr nie je pozitívnou postavou. Je to manipulátor, klamár, prospechár a oportunist. Je pozoruhodné, že inscenačný tím tejto rozprávky v nitrianskom Novom divadle ani nemusel rozprávku prekrúcať. Stačilo sa zamerať na fakt, že konanie kocúra nie je v poriadku. Pri bežnom čítaní rozprávky si to neuvedomujeme, pretože vnímame, že pomôže oklamanému skromnému najmladšiemu synovi zosnulého mlynára a bojuje proti čarodejníkovi, ktorý na prvý pohľad predstavuje väčšie zlo ako Kocúrov drobný podvod, malá lož či korupčné správanie. Takýmto pohľadom vytvorili inscenátori politický thriller, inscenáciu pre deti s pridanou vrstvou pre dospelých. Príkladov sofistikovanej a premyslenej dramaturgie by sme našli v ponuke súčasného divadla pre deti viac, hoci nie sú v prevahe.

Čo pre zlepšenie situácie môže urobiť literárna veda a v tomto prípade aj teatrológia? Venovať tvorbe pre deti dostatok pozornosti, priestoru a zrovnoprávniť ju s tvorbou pre dospelých v miere kritickosti a nárokov na ňu. Neprajným faktom je aj to, že mediálne najznámejšie ocenenia literatúru a divadlo pre deti ignorujú.

OLGA KUBECZKOVÁ:

Zpřesnila bych titul diskuse o recepci ve středoevropském prostoru, protože některá témata se mimo náš kulturní rámec již etablovala. Ne každá kultura je stejně otevřená a akceptuje stejně široké spektrum témat,

a v každém případě je interpretuje jinak. Důležitou podmínkou jsou dobové společenské nároky, ale i představa dospělých o tom, jak se promítají do života dětí. Pokud si všímáme odtažitosti dospělé veřejnosti od některých témat, zrcadlí se v tom přinejmenším dvojitý problém: recepci umění pro děti a stejně představu dětství vůbec provází u nás větší konzervativnost než v případě umění pro dospělé a dospělost vůbec. V korespondenci s tím je to i menší společenská pozornost k tvorbě pro děti, která by dávala prostor diskusím, relevantním odborným kritikám. Literární věda nenadělá nic, pokud nezíská výraznější společenský status, díky němuž by ovlivňovala mínění veřejnosti. A do třetice: pokud je dílo diskutováno, přijímáno i odmítáno, není to právě důkaz živého kulturního dění, které si přeje kolektiv umění pro děti vytvořit? Ostatně řadu vynikajících výtvořů v počátcích provázely odmítavé postoje. Řekla bych, že odmítání provází častěji překladovou tvorbu a její přímočarost ve zpracování. Vyplývá z toho potřeba klást důraz na poměr domácí a překladové tvorby ve čtenářství dětí? Sepětí tématu s domovským kulturním prostorem možná pomůže lepšímu přijetí. Dnešní široké spektrum témat souvisí i s tím, že žijeme ve světě informační předimenzovanosti. Je tato šíře jen pozitivním jevem a vybavuje na život ve společnosti? Dítě je díky ní vtahováno intenzivněji do světa dospělých. Neupírá se mu tak právo být dítětem, t. j. tak trochu ve svém uzavřeném, nevinném a naivním světě, do něhož nutně nemusejí všechny problémy, obtíže, zvláštnosti a výjimky vstupovat? Odpověď vi-

dím v potenciálu a svobode čtenářské předvolby dospělého a volby dítěte, spjaté s jeho přirozenou zvědavostí. Je dobré, že i knihy s aktuálními, neběžnými tématy pro děti máme, je dobré, aby je dospělí zprostředkovatelé znali (a jsme zase u potřeby aktivnější a viditelnější kritiky), ale není nutně povinné je dětem nabízet. Impulsem k doporučení či společnému otevření by vedle zvědavosti měla být momentální potřeba, daná životní zkušeností.

MARTINA KUBEALAKOVÁ:

Čo pre zlepšenie situácie môže urobiť literárna veda a v tomto prípade aj teatrológia, opýtala sa Lenka Džadíková. A k tomu, čo uviedla, by som azda mohla dodať, že literárna veda by mohla byť chvíľu menej vedecká. Hoci je či-

tanie intímna záležitosť, porozumenie čítanému už byť nemusí. Recepčia rozprávok v mnohých rodinách ostáva výlučnou záležitosťou detí, kým čítajú rodičia, neraz sú len „čítači“, keď čítajú deti, uspokojený rodič sa neraz nezaobrá čítaným obsahom. Len výnimočne sa stretávam s reakciami, musím si rýchlo prečítať túto knihu, lebo ju chce čítať dcéra (občas aj syn) – a, smutne, pri týchto výnimočných situáciách je častou motiváciou rodiča, aby som zistil(a), či je vhodná (a nie, aby som potom vedela viesť rozhovor a možno pomohla lepšie porozumieť témam). (O sledovaní rozprávok radšej ani nehovorme). Menej vedeckou vedou myslím vedu, ktorá namiesto abstraktizácie literárny text sprítomní, ktorá bude zmysluplna a opakovane poukazyvať na potenciál literatúry aj vo vý-

Martin Hranko: Furko a Murko, 1970

Ondrej Sliacky: Kohút a líška, 1988

chove a vzdelávaní (a nemusí pri tom stratiť svoju tvár, myslím tvár literárnej vedy). Naša spoločnosť, a posledné mesiace to v mnohom potvrdzujú, je ľahko polarizovateľná, impulzívna, no najmä konzervatívna, nevyhnutne potrebujeme do výchovy a vzdelávania dostať viac tolerancie a schopnosť empatie, učitelia majú v tomto náročnú úlohu, pretože po prvé mnohí z nich vychovávajú a vzdelávajú v rámci zvnútorňených hodnôt, ktoré v nejednom prípade inakosť prehliadajú či dokonca priamo odmietajú, po druhé prakticky

zanikla spolupráca s rodičmi. Keď sa spoja tieto dva faktory (mnohé ďalšie neuvádzam), nejednému dieťaťu komplikujeme existenciu. Kým budeme k literatúre pre deti a mládež pristupovať s dešpektom a posudzovať vhodnosť a nevhodnosť namiesto rozvíjania interpretačného potenciálu textu (alebo sa o literatúru nebudeme zaujímať vôbec), potom nám s otázkami výchovy a vzdelávania nepomôže. Kým nebude v našom vzdelávacom systéme pôsobiť viac učiteľov a učiteľiek schopných otvorene, kriticky, rešpektujúco,

empaticky a tolerantne myslieť a konať, ani najlepšia literatúra nás nepoľudští.

EVA PRŠOVÁ:

Dospelí vždy rozhodovali o tom, čo deti majú čítať. Rodičia strážili dobré mravy a disciplínu a škola obsah pod záštitou výchovného programu. Tento jav bol prirodzený a kontinuálne prítomný bez toho, aby ho niekto spochybňoval. Čokoľvek, čo sa len minimálne odchyľuje od väčšinou akceptovaného normálu, sa stáva predmetom diskusií, neakceptácie aj zamietnutia. Otázne ale je, nakoľko sa isté témy otvárajú v kontexte so životnými skúsenosťami a nakoľko sú pretláčané, veľakrát veľmi sofistikovane, do umenia tak, aby pôsobili ako prirodzená súčasť života. Pre mnohých je napr. zneužívanie, šikanovanie, závislosti priveľkým sústom, lebo je to mimo ich životnej reality. A skúsenosti učiteľov z praxe napovedajú, že niekedy je lepšie udržať čo najdlhšie status „puris omnia pura“, ako podsúvať javy, ktorým deti nerozumejú. Napokon, o tomto píše aj kolegyňa Kubecková. Tí, pre ktorých by identifikácia s textom možno mohla byť aj terapiou, však zväčša nečítajú. Potom je takáto literatúra viac asi pre dospelých ako pre deti. Je umeleckou správou o svete. Dnes sme na jednej strane až priveľmi citliví na to, čo sa ponúka deťom, aby to neublížilo ich emocionálne, na druhej im nechávame absolútnu voľnosť, mysliac si, že si nájdú aj samy, čo bude naplňovať ich potreby. Jeden aj druhý extrém je nebezpečný. Na sociálnych sieťach pričasto čítam otázky typu čo len z tých našich detí vyrastie, keď čítajú takéto texty v ško-

le, učia sa o gamblerstve, závislostiach, agresivite...

Dnes všetko vieme vyabstrahovať, pomenovať a identifikovať ako potenciálnu hrozbu. Kedysi, keď Rázusov *Maroško* takmer prehral všetky matkine gombíky, to bola detská hra. Dnes už ide o gamblerstvo. Tajovského starý otec dával vnukovi potiahnuť z doháňa a upiť pálenky, čitateľovi to bolo smiešne, ale ak si dnes postava potiahne z cigarety v ukážke v učebnici, pedagóg to považuje za nevhodný text, lebo ide o propagáciu fajčenia. Vo Feldekovej ikonickej básni *Hra pre tvoje modré oči* odčítali nedávno matky pedofila a vysokoškolský pedagóg im potvrdil úchyláka. V *Stratenom zverinci* zase rodičia aj mnohí pedagógovia cítia nebezpečenstvo v nabádaní na týranie zvierat. Ako by sme prestali akceptovať umenie, ktoré vzniklo v inom čase a priestore a na iných princípoch ako mimetizácii, všetko vnímame ako nebezpečenstvo, ktorým niekto zámerne ohrozuje deti. Akoby sa strácal zmysel pre hru, obraznosť, metaforu. Začínam sa obávať, že sa aj u nás jedného dňa dočítam, že Dahlova kniha *Jakub a obrovská broskyňa* sa vyraduje z čítania pre deti pre neúctu voči dospelým autoritám, že *Denník Anny Frankovej* sa neodporúča čítať mládeži, lebo končí tragicky, čo môže mať negatívny vplyv na emocionalitu.

Takéto aj ďalšie zákazy sa realizovali pred rokmi v niektorých štátoch USA. A pred niekoľkými dňami som sa dočítala, že v roku 2019 v kanadskom štáte Ontário začali v školách páliť knihy, ktoré sú z akéhokoľvek dôvodu (rasizmus, nacionalizmus, stereotypné zobrazenie pôvodného obyvateľstva)

nevyhovujúce. Na zoznam sa dostalo vyše 300 kníh a sú medzi nimi napr. Asterix alebo Pocahontas pre sexizmus. Verím, že si v krajine, ktorá si cenzúry užila už dosť, udržíme zdravý úsudok a diskutabilné knihy namiesto pálenia využijeme skôr ako predmet rozvíjania kritického myslenia o rôznych hodnotových systémoch i estetických kategóriách. Akceptujme predovšetkým detský mentálny svet a ochranné bariéry jeho priestoru, lebo deťom by sa malo ponúkať to najlepšie z najlep-

šieho, čo svet vytvoril. Zároveň by sme im nemali brániť otvárať aj provokujúce témy, ak o ne samy prejavia záujem. To, čo ja nedokážem akceptovať v literatúre pre deti, je deformácia spisovného jazyka, jeho vulgarizácia, násilná expresivizácia a kalkový preklad, ktorý ničí základný fundament akejkoľvek literatúry.

EVA VITÉZOVÁ:

Konštatovanie z anketovej otázky, že v poslednom období vďaka in-

*Ondrej Zimka: Slovník
cudzích snov, 2012*

ternetu možno postrehnúť, že sa zo strany rodičov i učiteľov častejšie objavujú negatívne kritiky na texty detabuizujúce aktuálne problémy (pričom ide o umelecky hodnotné knihy), by som rozšírila o zistenie, že podobne sú na tom niekedy i texty neprinášajúce kontroverzné témy. Oveľa väčší problém vidím práve v tom, že ide veľaokrát o nepochopenie toho, že literárne dielo je znakom, že umelecký text má i metafory, že nie je len zrkadlom reality... Akoby bolo čím ďalej viac učiteľov (alebo sú „hlasnejší“ v internetových debatách), ktorí za každých okolností musia z literatúry vydolovať výchovný moment, posudzujú, prvoplánovo hodnotia, vynášajú jednoznačné kritické súdy nad spisovateľmi a nad ich tvorbou (napr. na učiteľskej facebookovej stránke bol v jednej diskusii Feldekov text hodnotený ako úchylný, strašidelný a pedofilný; asi nás to s Evou Pršovou rovnako šokovalo). A to, že sa rodičia snažia svoje deti ochraňovať až do absurdna pred čímkoľvek, čo by im mohlo podľa nich ublížiť, učiteľom prácu nezjednodušuje. Recept na východisko z tejto situácie nie je jednoduchý. Ale určite neuškodí viesť deti k čítaniu, zaujímať sa o to, čo čítajú. A hlavne je potrebný kvalitný, vnímavý učiteľ slovenčiny majúci v sebe vzťah k profesii, lásku k deťom a ku knihám.

IVANA GEJGUŠOVÁ:

Souhlasím s tým, čo už zaznelo v predchádzajúcich príspevkoch, totiž že čtenářské aktivity nejmenších dětí, předškoláků a zčásti i dětí mladšího školního věku výrazně ovlivňují rodiče. To oni knihy kupují, spolu s dětmi je půj-

čují v knihovnách nebo sahají do domácích knihoven po těch, které sami v dětství četli. Co jejich výběr ovlivňuje? Možných faktorů je celá řada: ať už je to vzdělání, profese, zájmy, společenské a politické postoje, víra, výchova, případně vlastní čtenářská zkušenost. Předpokládám, že rodiče vnímají aktivity dětí spojené s knihou jako prostor pro rozvíjení jejich osobnosti, ale hlavně jako volnočasovou aktivitu, která má dětem (a kooperujícím rodičům) nabídnout relaxaci, zábavu, hru. A pokud volí titul např. pro častý rituál s knihou, pro čtení před usnutím, nejspíš se příběhům se závažnou tematikou obloukem vyhnou. Odklon od aktuálních a současně nejednoduchých, bolavých příběhů je jistě projevem ochrannářských postojů rodičů, kteří chtějí děti co nejdéle uchránit před stinnými stránkami života a světa, nebo projevem bezradnosti z toho, jak s nimi nakládat a jak o nich s dětmi mluvit. Tento stav může vyvážit škola kvalitně vedenou literární výchovou, která však vyžaduje profesně zdatného pedagoga.

Změny v čtenářských (žánrových a tematických) preferencích s sebou nese puberta, pubescenti se obvykle vymezují vůči světu dospělých, ale současně je tento prostor láká, zvláště vše problematické, dosud nepochopené a neprožité. Pubescenti-čtenáři se do literárního světa vydávají hledat odpovědi na otázky spojené se sexualitou, závislostmi, násilím, nemocemi a smrtí, složitými mezilidskými vztahy... A jsou to mnohdy tytéž knihy, jejichž četbou procházely už opakovaně generace dospívajících čtenářů. V českém prostředí se stále setkáváme se zájmem o četbu Mementa R. Johna

(1987), prekladového titulu *My děti ze stanice ZOO* Christiane F. (nemecky 1978, česky 1987), o trilógii I. Březinové *Holky na vodítku* (první vydání 2002). Knižní trh súčasne nabízí celou plejádu nových titulů, etablují se u nás autoři *jung adult literature*, námátkou vzpomeňme např. J. Greena (*Hvězdy nám nepřály, Aljaška v plamenech*). Snad je z toho možno vyvodit, že k četbě titulů s určitou tematikou musí čtenář dozrát. A s tím pak literární věda nic nenadělá.

RADOSLAV RUSŇÁK:

Kedysi sa detstvo „odohrávalo“ prevažne v detskej izbe. Bol to svet oddelený od obývačky, ktorá bola vyhradená pre rodičov a autoritu dospelých. Deti sa pri debatách dospelákov zvyčajne nezvykli/nesmeli zúčastňovať a ak áno, ozvali sa len vtedy, keď sa ich niekto niečo opýtal. Tieto svety sa málokedy prestupovali. Dnes je iná doba. Prístup k deťom sa zásadne zmenil. Detské izby sa „zliali“ s obývačkami a deti sa takmer od plienok stávajú aktívnymi poslucháčmi a partnermi pri všetkých druhoch rozhovorov dospelých. Hranica medzi detstvom a dospelosťou sa nielen zrelativizovala, ale takmer zotrela. Problém je, že deti zistili, že svet dospelých nie je až taký nepodobný ich svetu: závišť, ohováranie, hnev a zloba, malichernosti a naivita, klamstvo a podvody... A pomohli tomu aj všetky druhy mediálnych prezentácií na obrazovke, kde sa svet detských a dospeláckych reakcií ani nedá odlíšiť. V opačnom garde sa to týka aj sveta literatúry. Každý dospelý sa dnes cíti byť odborníkom na literatúru pre deti. Aj preto je táto oblasť literatúry vďač-

ným miestom, kde sa svojimi literárnymi prvotinami sem-tam rada odprezentuje nejaká celebrita. Navyše, rodič je vždy ten, cez ktorého peňaženku sa dieťa môže stať reálnym majiteľom knihy (ak si odmyslíme knižničné služby), a preto chce aspoň v čase Vianoc a narodeninových osláv svojho dieťaťa rozhodnúť, čo bude jeho potomok čítať (chvalabohu za rodičov, kupujúcich ešte deťom knihu ako darček). Na druhej strane poznám rodiča (lekára), ktorý vlastným deťom dovolí čítať len to, čo sám považuje za bezpečné a hodnotné čítanie. Áno, ide o beletriu čítanú pred tridsiatimi rokmi. Napriek tomu, že ide o krásne príbehy, je mi tých detí trochu ľúto. Zvlášť preto, že tento rodič programovo odmieta tak tému smrti, ako aj čarodejnícke motívy v literatúre pre deti.

Čo sa týka nastolenej témy, odmietavé postoje rodičov na problematickejšie motívy v literatúre pre deti sa začali objavovať najmä po roku 2018. Nielen preto, že kontinuálne stúpala počet vydávaných kníh s marginalizovanými motívmi a témami, ale aj preto, že do platnosti vstúpila legislatíva spojená s GDPR. Rodičia si zrazu uvedomili, že rôzne inštitúcie a úrady zrazu potrebujú ich deklarováný súhlas na niečo, čo dovtedy bolo úplne automatické a nikto to extra neriešil. A zasiahlo to aj školy, kde zrazu rodičia mohli rozhodnúť o tom, či sa tvár dieťaťa môže objaviť na stránke školy, či môže do triedy vstúpiť človek zvonku, pracujúci na nejakom výskume s deťmi atď. Na jednej strane sa im nemožno čudovať, lebo správy v médiách sú plné zneužívania, pedofilných škandálov, šikany fyzickej aj virtuálnej, individuálnych zlyhaní učiteľov, woke agendy,

rôznych únosov či vrážd a pod. Na druhej strane to vnímam ako zbytočné a neúnosné scitlivovanie dospelých na všetko, čo ich dieťa obklopuje a mohlo by sa za určitých špecifických okolností raz stať problematickým. Ale to je aj uvarené vajíčko na tvrdo (cholesterol), ktoré si človek posolí (zvyšovanie krvného tlaku)...

Prikláňam sa k názoru kolegyne Kubeczkovej, že ťažké témy by nemali byť v čítaní detí povinné. A už vôbec nie súčasťou nejakého predpísaného školského kurikula. Ide o delikátnu záležitosť, ktorá by nemala mať tuctový a hromadný charakter. Nie každé dieťa je rovnako pripravené. Kvalitný literárny text s problematickou témou totiž môže mať spolu so zážitkom a potešením z čítania aj neopomenuteľný preventívny i terapeutický potenciál. Umeleckou cestou môže zrozumiteľne odkomunikovať niečo, na čo si mnohí dospelí v bežnej komunikácii s dieťaťom netrúfnu. Možno aj pre vlastnú úzkosť. A čo s tým má robiť literárna veda? Určite by to nemalo zostať len pri predvianočných diskusiách literárnych odborníkov v rádiách, kde každý rodič očakáva instantné návody a čitateľské skratky. Podľa mňa je to dnes najmä o didaktike a metodike práce s literárnym textom v laviciach. Je to o príprave nového typu učiteľa pre generáciu nových detí: takého učiteľa, ktorý sa pred útočným a kritickým rodičom neroztrasie, nedajbože nerozplače (aj to sa už stalo), ale dokáže mu zrozumiteľne vysvetliť zmysel a cieľ svojej literár-

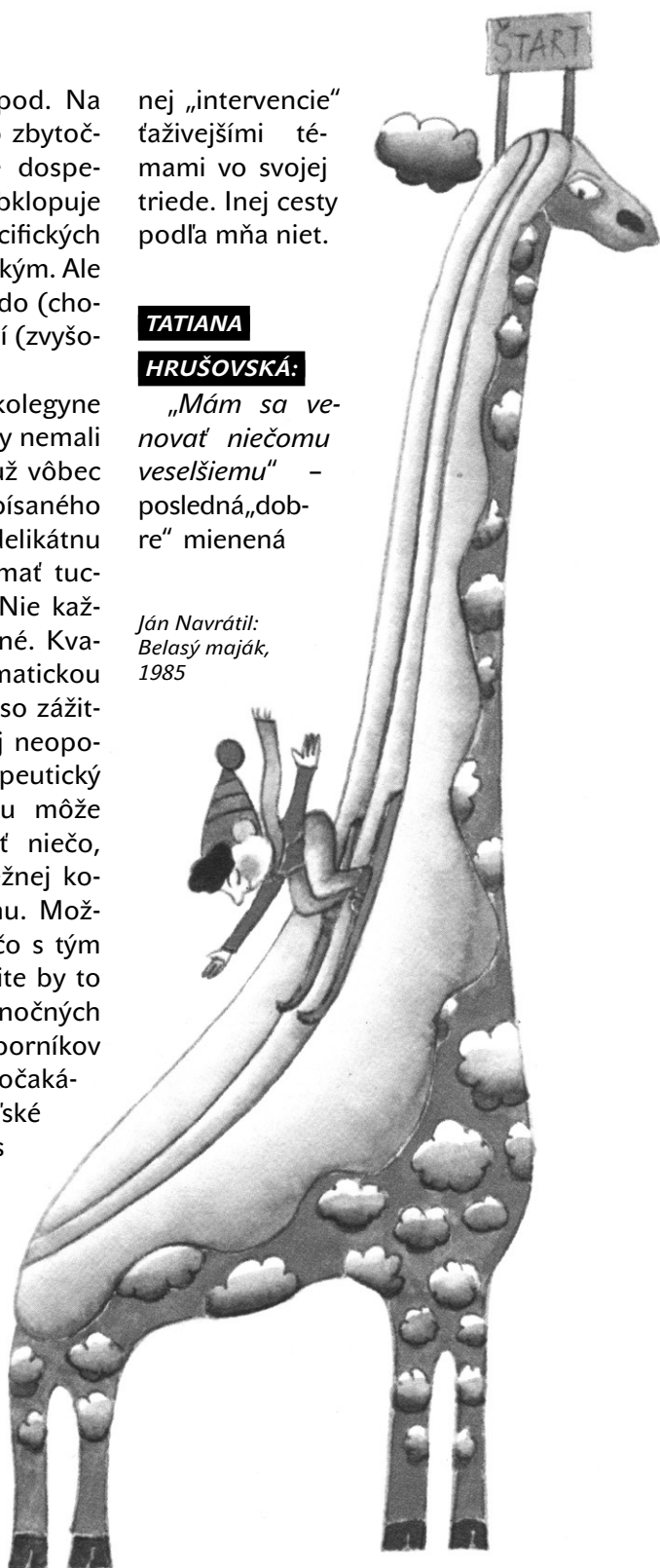
nej „intervencie“ ťaživejšími témami vo svojej triede. Inej cesty podľa mňa niet.

TATIANA

HRUŠOVSKÁ:

„Mám sa venovať niečomu veselšiemu“ – posledná „dobré“ mienená

*Ján Navrátil:
Belasý maják,
1985*

rada riaditeľky základnej školy. V anke-
te sa pýtate (okrem iného), kde teda
nastala chyba? Nenastala. Kde nie je
príležitosť, nie je ani priestor na chy-
bu. Chyby a (ne)samozrejmé témy
v literatúre pre deti a mládež akosi ne-
nachádzajú pochopenie v dnešnom
modernom svete, ktorý je zameraný
na úspech, materializmus a konzu-
mizmus. Častokrát sa stretávam s od-
mietavými odpoveďami, výhovorkami,
nepochopením, strachom či rôznymi

domnienkami pri realizovaní môjho
doktorandského výskumu, ktorý sa
týka aj témy straty a smrti v literatú-
re pre deti a mládež. V minulosti bola
smrť detabuizovaná, neskôr sa o nej
mlčalo a dnes sme sa prepracovali
k niečomu, čo nazývame tabuizáciou.
Avšak dá sa nazvať tabuizáciou to, že
deti sú smrťou doslova obklopené pro-
stredníctvom filmov, sociálnych sie-
tí, počítačových hier, ale prirodzene
aj vlastnou skúsenosťou či zmenami

Ondrej Sliacky: Kohút a líška, 1988

v přírodě? Problém nastává, až keď sa (našťastie) táto (ne)samozrejmá téma dostane do literatúry pre deti a mládež. Na základe doterajších skúseností sa domnievam, že rodičia a učitelia majú o detskej knihe s touto problematikou oveľa strašidelnejšie a skreslenejšie predstavy. Niektorí rodičia sa snažia svoje deti ochrániť, viacerí učitelia a riaditelia sa obávajú reakcie rodičov a zodpovednosti. Jednoznačne zlyháva komunikácia a navzájom si nedávame príležitosť. Na Slovensku chýba výchova k vedomiu smrteľnosti. V mojom doktorandskom výskume budem realizovať aj rozhovory s učiteľmi a rodičmi; verím, že by som tak mohla vniesť ďalšie riešenia do tejto problematiky. V závere ponúkam niektoré dôvody rodičov, ktorí nesúhlasili, aby sa ich deti zúčastnili rozhovoru týkajúceho sa detského chápania literárnych textov s témou straty a smrti, ktorý bol realizovaný prostredníctvom čítania rozprávok v školskom klube detí: „*Nevhodné pre detský vek. Téma smrti. Nepáči sa mi téma rozhovoru. Syn/dcéra sa nerád/a rozpráva o týchto témach. Téma straty a smrti nie je vhodná pre deti 1. stupňa ZŠ v chápaní literárnych textov. Bez udania dôvodu.*“

ANDREA BALHAROVÁ:

Jako dospelí (ať už v roli učiteľa, alebo rodiča) jsme postaveni před nelehký úkol. Je právě na nás, abychom dětem vysvětlili některé ne zrovna příjemné události nebo jevy, které jsou součástí našich životů (např. už právě zmiňovanou smrt). Je pochopitelné, že chceme děti chránit a udržet je co nejdéle v „ideálním“ světě, ve kterém neexistuje zlo a v němž se neděje nic ne-

gativního, jenže v okamžiku, kdy dojde ke střetu dítěte s nepříjemnou událostí (třeba právě s úmrtím někoho blízkého), je pochopitelné, že se začne ptát. A my se snažíme najít vysvětlení, které však ne vždy bývá pro děti uspokojující, v krajních případech může mít dokonce opačný efekt a dítě spíš vyděsí, než uklidní. Domnívám se, že právě umělecká literatura s tematikou smrti a umírání je v takové situaci ideálním prostředníkem mezi námi a dětmi, v níž najdeme vhodné vysvětlení. Uvedu příklad z vyučovací praxe. Jedné z mých studentek, mamince dvou dětí, umřel tchán, tedy dědeček jejich dcer. Když chtěla mladší dceři, v předškolním věku, vysvětlit, co se dědečkovi stalo, napadlo ji sáhnout po knize *Princezna z třešňového království* od M. Zinnerové. V ní je totiž srozumitelně popsán koloběh (nejen) lidského života a odchod člověka z tohoto světa je dětem vylíčen citlivě. Maminka tedy vnímala knihu jako jakéhosi „spojení“, který jí pomůže najít vhodné vysvětlení bolestivé události, nelehké pro ni samotnou. Jak sama studentka navíc zmínila, také u ní kniha zafungovala jako jakási terapie, díky níž se dokázala se svou ztrátou lépe vyrovnat. Knižní tituly zpracovávající náročnou tematiku (ať už to je téma umírání, různých onemocnění či závislosti) mohou mít terapeutický účinek, ale mohou také posloužit jako určitý prostředek prevence (např. čtenář u sebe může na základě četby vypozařovat podobné znaky chování a jednání jako má hlavní hrdina, který se např. potýká s některým druhem závislosti). Jejich vyloučení z okruhu četby pro děti a mládež by tak mohlo vést spíše ke škodě – tyto knihy je vhodné vnímat spíše jako pomoc a nikoli jako hrozbu. ■

Pätnäšť rokov pôsobenia Petra Tvrdoňa vo funkcii riaditeľa BIBIANY

ONDREJ SLIACKY

Povolanie kultúrny ekonóm

Ekonómov kultúry je mnoho, kultúrnych pomenej. Ja poznám práve takého – Ing. Petra Tvrdoňa. A nie z rozprávania. Poznám ho osobne a dlhé roky, takže dobre viem, čo vravím. Najprv, keď po skončení Vysokej školy ekonomickej nastúpil do vydavateľstva Mladé letá, sme boli kolegovia, on zástupca vedúceho ekonóma ja zástupca šéfredaktora Slniečka, neskôr, od roku 2007, keď sa stal riaditeľom BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti, stal sa mojím „dohodovým“ riaditeľom. V tom čase už nebol len tradičným vydavateľským ekonómom, ktorý sa suverénne orientoval v produkovani kníh. Orientsoval sa aj v ich úrovni. A nielen komerčnej, čo sa prirodzene od

podnikového ekonóma vyžaduje, ale aj v úrovni hodnotovej. Takže keď sa na želanie Petra Čačka, vtedajšieho riaditeľa BIBIANY a bývalého šéfa exportu Mladých liet, aby mu na krátky čas prišiel vypomôcť s ekonomickými problémami, potešil som sa. Bibiana, revue o umení pre deti a mládež, moriaca sa s nedostatkom financií, je zachránená. Aspoň som dúfal, že sa tak stane. A nemýlil som sa. Pritom som ani nemusel nič vysvetľovať, modlikať. Peter Tvrdoň sám osebe pochopil, čo všetko taký časopis môže znamenať pre komunitu tvorcov detskej knihy, spisovateľov, výtvarníkov, teoretikov, knihovníkov a učiteľov a zachránil ho. A nielen časopis, ktorý sa odvtedy stal raritou, reprezentujúcou v domácom i medzi-

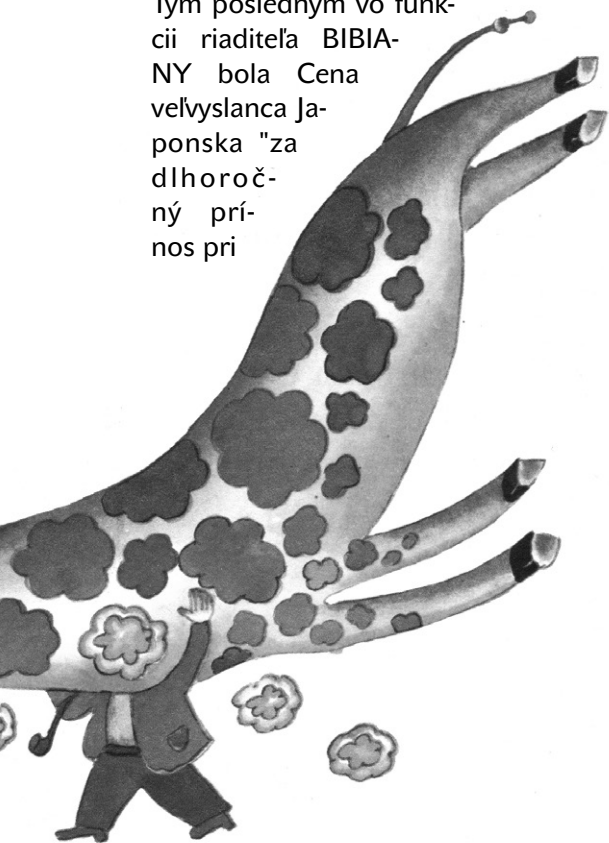

Ján Navrátil: Belasý maják, 1985

národnom kontexte SK IBBY, ale hlavne medzinárodný dom umenia pre deti – BIBIANU. Peter Čačko môže byť spokojný. Peter Tvrdoň, ktorý v minulom živote bol nepochybne generálom, nie salónnym, ale vojenským, nepremrhal to, čo vytvorili ľudia okolo Petra Čačka a vydavateľskej legendy dr. Dušana Rolla, ale ako generál-stratég rozšíril, čo len mohol.

Za jeho vedenia BIB, Bienále ilustrácií Bratislava, si upevnil svoje svetové postavenie. BAB, Bienále animácie Bratislava, sa stal festivalom, ktorý nemá ambíciu byť len medzinárodnou prehliadkou detského animovaného filmu, ale i hodnotovým gestorom súčasnej animovanej tvorby. V tejto svislosti dosiahla BIBIANA zásluhou Petra Tvrdoňa viacero medzinárodných úspechov.

Tým posledným vo funkcii riaditeľa BIBIANY bola Cena veľvyslanca Japonska "za dlhoročný prínos pri

prehľbovaní priateľstva a vzájomného porozumenia medzi Japonskom a Slovenskou republikou", ktorú Peter Tvrdoň prevzal spolu s BIBIANOU v máji tohto roka. Za významný treba považovať i prienik BIBIANY do Srbska medzi vojvodinských krajanov. Dovtedajšie sporadické zdvorilostné návštevy, ktorými sme udržiavali ich pôvodné národnostné vedomie, sa jeho pričinením stali koncepčnou kultúrnou resuscitáciou, za čo udelila obec Kovačica Petrovi Tvrdoňovi v roku 2022 vyznamenanie za spoluprácu so slovenskými menšinami vo Vojvodine. Tradičná detská svadba nadobudla charakter každoročnej kultúrnej udalosti tak v slovenskej etnickej enkláve vo Vojvodine ako na Slovensku. A keďže doma nie je nikto prorokom, osobne za výnimočný úspech Tvrdoňovej BIBIANY považujem prenesenie jej aktivít, najmä mnohých úspešných vzdelávacích výstav do mimobratislavských regiónov.

Okrem týchto a ďalších spoločenských úspechov Petra Tvrdoňa (Osobnosť Petržalky v roku 2016, Plaketa L. Podjavorinskej za propagáciu Slovenska v zahraničí v roku 2015) a jeho ľudí, nezabúdame ani na ocenenia „ľudské“, ktoré sa dodnes šíria ústnym podaním medzi jeho bývalými zamestnancami, priateľmi, kolegami a známymi. Ľuďmi, ktorí ho poznali nielen ako generála, ale aj ako človeka s empatiou, kreatívnym myslením, zmyslom pre humor (a tiež stacionárnym bicyklom v podzemí). Skrátka, muža s tou správnu človečnosťou, ktorá bude – hoci sa aj časy menia a riaditelia odchádzajú – pre svoje okolie vždy voňavá a príťažlivá.

Veľa vône do ďalších rokov želajú bývalí kolegovia a zamestnanci BIBIANY. ■

Slovenské literárne súťaže detí a mládeže sú viacvrstvovou témou.

LENKA DZADÍKOVÁ

O čom píšú dramaticky mladí?

Počítajú sa v desiatkach, no nie všetky kladú dôraz na ďalší rozvoj a vzdelávanie súťažiacich, teda na rozbor zaslaných textov a komunikáciu s mladými autormi a autorkami. Oblasťami, v ktorých sa súťaží sú predovšetkým poézia a próza, v niektorých prípadoch sú súťaže tematicky vymedzené. Organizátormi sú rôzne inštitúcie, napríklad Štátny pedagogický ústav, Matica slovenská, Národné osvetové centrum, regionálne osvetové centrá, univerzity, knižnice, asociácie aj občianske združenia. Mladí ľudia, v ktorých sa prebudí túžba vyjadrovať sa prostredníctvom literárnej tvorby majú teda akú-takú príležitosť na konfrontáciu a získanie nových impulzov. Špecifické postavenie v tomto segmente však má dramatická tvorba. Kým písanie básní či poviedok prichádza zväčša „zvnútra“, často ako reakcia na náročné obdobie dospievania, dráma potrebuje podnet „zvonku“. Divadelná hra nebýva prostriedkom sebavyjadrenia, deťom a teenagerom zväčša ani nenapadne, že by mohli skúsiť napísať dramatický text. Impulzom môže byť práve vyhlásenie súťaže. Z dlhšie existujúcich má kategóriu drámy napríklad *Literárna Senica Ladislava Novo-*

meského alebo súťaž spojená s letnou školou literatúry *Medziriadky*. Pri príležitosti stého výročia vzniku celoslovenských divadelných pretekov v Martine (dnešná Scénická žatva – festival neprofesionálneho divadla) vyhlásilo tento rok súťaž dramatických textov aj Národné osvetové centrum. Nazvali ju *Žatva drámy*.

Dlhodobu sa rozvoju slovenskej drámy venuje Divadelný ústav Bratislava. Okrem vydávania pôvodnej slovenskej dramatiky (napríklad aj zbierky hier J. Uličianskeho a L. Feldeka) vyhlasuje od roku 2000 aj súťaž dramatických textov *Dráma*, a už pätnásť rokov realizuje aj projekt *Dramaticky mladí*. Ten mal najprv formu tvorivých dielní v mestách Slovenska a od roku 2007 aj so súťažou pre autorov a autorky od 9 do 18 rokov. Tieto časti projektu sú prepojené, no súťaž je autonómna a otvorená. Príspevky dostáva porota anonymizované.

V sezóne 2021/2022 sa konal pätnásť cyklus tvorivých dielní písania drámy. Dielne sa v minulosti realizovali v spolupráci s divadlami, ale aj ZUŠ či konzervatóriom. Ako najideálnejšie prostredie však organizátori vyhodnotili práve divadlo. Dôvody sú minimál-

ne dva. Vytvára odlišné tvorivé podmienny, deti sa cítia uvoľnenejšie ako v škole. Druhým je, že môžu spoznať zákulisie divadla, jeho chod a procesy, navštevujú predstavenia i ďalšie podujatia, ktoré divadlo organizuje. Trnavské Divadlo Jána Palárika texty svojich frekventantiek uverejnilo v časopise Divadlo, ktoré vydáva trikrát do roka.

V sezóne 2021/2022 sa konali v SND v Bratislave, Divadle Jána Palárika v Trnave, Mestskom divadle Žilina a v Bábkovom divadle na Rázcestí v Banskej Bystrici, ktoré vďaka lektorky a riaditeľke divadla Ivete Škripkovej participuje na projekte úplne od začiatku. Zaujímavým faktom je, že v Žiline viedla dielňu Daniela Brezániová. Ako teenagerka ju sama navštevovala, medzičasom absolvovala štúdium dramaturgie na Vysokej škole múzických umení, do divadla sa vrátila ako lektorka dramaturgie a stretnutia dramaticky mladých teraz sama vedie.

Záverečné stretnutie jednotlivých dielní a zároveň vyhodnotenie literárnej súťaže sa tradične koná na konci divadelnej sezóny. Spočiatku bolo súčasťou festivalov *Nová dráma* v Bratislave, neskôr *Dotyky a spojenia* v Martine. Tento rok malo formu samostatného podujatia v Modrom sálone SND. Každá zo štyroch skupín prezentovala svoju prácu a po vyhlásení výsledkov súťaže nasledovalo dramatické čítanie víťazných textov, ktoré našťudoval lektor dramaturgie činohry SND Mário Drgoňa. Táto časť programu je obzvlášť dôležitá. Nielen preverí texty priamo pri ich realizácii, ale je aj odmenou pre víťazov, vidieť vlastný text stvárnený profesionálnymi hercami a herečkami.

V roku 2022 to bol 13. ročník súťaže

a zúčastnilo sa jej pätnásť textov. Autori boli vo veku od 11 do 18 rokov. Najmladší účastník sa venoval špiónskej téme. Tematický posun nastal pri starších deťoch a môžeme ho pripísať na vrub pandemickému obdobiu a výraznému obmedzeniu času, ktorý deti trávili s rovesníkmi. Kým v minulých ročníkoch prevládalo najmä školské prostredie, kamarátske či lúbostné vzťahy, tento rok sa do popredia dostala aj téma psychického zdravia, závislosti na počítačovej hre a prehodnocovanie života na jeho sklonku. Miestami deja boli aj márnica či domov dôchodcov.

Tri víťazné texty sú odlišné. Kristína Andilová (18 rokov) získala tretie miesto s hrou *Chaos nad všetky chaosy*. Ide o človeka v hraničnej situácii a dramatickými postavami sú jeho myšlienky. Terézia Galfyová (14 rokov) obsadila druhé miesto s textom *Sýkorka*. Zobrazila v nej príbeh zo školského prostredia o šikanovanej dievčine. Zvíťazila dráma *Leta* od Márie Vinczeovej. Šestnásťročná autorka zručne pracovala s historickými reáliami. Príbeh mladej dievčiny, Lety, ktorá chce byť pilotka ako jej otec, sa odohráva počas 2. svetovej vojny. V texte nájdeme aj témy emancipácie, rodinných vzťahov a dokonca zobrazila aj posttraumatickú stresovú poruchu.

Medzičasom sú už známe aj výsledky súťaže *Žatva drámy*, ktoré vyhlásilo Národné osvetové centrum. V kategórii dosiaľ neinscenovaných textov zvíťazila Laura Fedorová, ktorá súťaž *Dramaticky mladí* vyhrala minulý rok. To vzbudzuje nádej, že aj aktivity inštitúcií zriaďovaných MK SR môžu skutočne prispieť k zrodu nových slovenských dramatikov a dramatičiek. ■

Vlas a Brada so pstruhom a basmati ryžou na víne

DOMINIKA HORVÁTHOVÁ

Čarovný príbeh o dvoch „hipsterských“ pánoch v rokoch, o láske, o pravosti priateľstva a jeho rôznych podobách

... o spontánnej záchranej výprave a šťastí i nešťastí v avanturistickom hľadaní pre všetky vekové kategórie. Napríklad aj takto v krátkosti by sa dal charakterizovať kultový komiks *Veľké putování Vlase a Brady* jedného z najpoprednejších súčasných českých výtvarníkov, Františka Skálu, ktorého tvorcovský záber nemálo presahuje hranice výtvarného umenia – je aktívny i ako hudobník, tanečník a divadelník.

Skálov komiks vyšiel po prvý raz v roku 1987 a odvtedy si získal značný počet priaznivcov na českej a slovenskej scéne. Niet sa čomu čudovať, ide o dielo všestranného umelca, ktorému sa unikátnym spôsobom podarilo vytvoriť napínavú púť bradatého Bradu za vlasatým Vlasom. Už v roku 2007 Skálov opus naštudovalo pražské Divadlo Minor v réžii Apoleny Vynohradnykovej v spolupráci so samotným autorom. O 14 rokov neskôr divadelníkom zaimponovala nevšedná komická dvojica – Vlas a Brada – opäť. Stala sa východiskovým bodom pre absolventskú inscenáciu študentiek a študentov Katedry bábkarskej tvorby na Divadelnej

fakulte VŠMU, ktorí pod režijným vedením pedagogičky Kataríny Aulitsovej zrealizovali *Veľké putovanie Vlase a Bradu* v Štúdiu 1. Tvorkyne a tvorcovia tak z dramaturgického hľadiska nesiahli po výlučne autorskom texte, či dramatizáciách úspešných tradičných rozprávok, ktoré sa na Katedre Bábkarskej tvorby často uvádzajú (napr. *Palculienka, Radúz a Ludmila,...*), ale po odvážnejšom výbere – rovnomennom komikse. Odvážnejšom preto, lebo Skálov pôvodný komiks nemá logicky vystavané spojky, čo čitateľom a čitateľkám pri čítaní tohto epického žánru pozostávajúceho zo série obrázkov priveľmi neprekáža. Naopak, v rámci javiskového (efemérneho) spracovania je nutné divákovi a diváčkam ponúknuť istú dejovú plynulosť. Hoci tvorkyne a tvorcovia predlohu zhutnili, obohatili ju aj o vtipné autorské narážky na slovenský šoubiznis (Kvetka Horváthová a Vilo Rozboril), ale aj o niekoľko ozvlášťujúcich kreatívnych slovných hračiek (pstruh ala chošešua montmart na víne s basmati ryžou, do masťného prďaču, žmýkavka citová alebo tučniak Michal, kto-

Ondrej Zimka: *Slovník cudzích snov*, 2012

rý nechcel byť tučný). Textová úprava Skálovho komiksu výrazne dopomohla celkovej dynamike inscenácie bez toho, aby ubrala na jej zrozumiteľnosti. Podstatné témy ostali viac ako zreteľné – dôležitosť pravého priateľstva či bezúhonná náklonnosť medzi rovnakým pohlavím.

Najsilnejšou stránkou absolventského diela boli bezpochyby bábkoherecké výkony s pohotovými reakciami, ako aj magicky pôsobiace scénografické riešenie doplnené výrazným svetelným dizajnom, ktoré dokreslovalo najmä krehké a tajomné scény hľadania (Bradove blúdiace pobežovanie v silnom daždi či podzemí). Výtvarníčka Alica Mikócziová pracovala predovšetkým s rôznorodou fyziognómiou tiel jednotlivých poslucháčov bábkohereckva – Ondreja Gajdoša, Mária Houdeka, Frederiky Kašiarovej, Ivany Lechmanovej a Dávida Seleckého. Mikócziová sa v scénografii zamerala na vzťah tela, materiálu a objektu, i keď sa v inscenácii nachádzali aj tradičné druhy bábok (maňuška, marioneta). Tie zosobňovali dvoch hlavných predstaviteľov,

ostatné postavy pozostávali z rozličných materiálov a reálnych predmetov, ktoré poslucháči bábkohereckva precízne a kolektívne animovali – napríklad obyčajná špongia s pierkom predstavovala žiadostivú Kačicu. Základným stavebným prvkom bol mohutný drevený stôl hnedého koloritu s niekoľkými okrúhlymi otvormi s pokrývkami. Avšak nevyužívala sa len vrchná doska stola, ale aj funkčný priestor pod ňou. Variabilný stôl ponúkol rýchle a zábavné prestavby scény od hôr, cez rieku až po záhadné a tmavé podzemie. Výtvarníčka poukázala na to, ako odlišne sa dá pristúpiť k súčasnému bábkovému divadlu a jeho neobmedzenej škále výrazových prostriedkov.

Pozitívom inscenácie je aj naživo interpretovaná hudba. Tá veľmi trefne dotvárala vzrušujúci príbeh plný prapodivných postáv a ešte prapodivnejších miest. Študentky a študenti rytmizovali a spievali a capella. Podarilo sa im predviesť skutočnú zohranosť tímu.

Veľké putovanie Vlasa a Bradu z VŠMU je tak ďalším vítaným bábkarským počínom na domácej bratislavskej scéne pre nás, malých i veľkých. ■

KATARÍNA AULITISOVÁ, réžia

Vlas a Brada so pstruhom a basmati ryžou na víne

Scenár: kolektív

Scéna, kostýmy a bábky: Alica Mikócziová

Produkcja: Zora Bezáková, Saša Gundová

Obsadenie: Ondrej Gajdoš, Mário Houdek,

Frederika Kašiarová, Ivana Lechmanová,

Dávid Selecký

Pedagogické vedenie: MgA. Katarína

AulitISOVÁ, MgA. Markéta Plachá,

Mgr. art. Iveta Konýčková,

Mgr. art. Denis Farkaš, Phd.

ONDREJ SLIACKY

Trinásta komnata

Jubilujúcej profesorky Marty Žilkovej

V Slovníku slovenských spisovateľov pre deti a mládež (2009) zostavenom na abecednom princípe je heslo venované prof. PhDr. Marte Žilkovej, CSc. na poslednom mieste. V intenciách biblického kréda a hodnôt, ktorým profesorka Žilková zasvätila celý svoj život, osobný i vedecký, jej však patrí výnimočné postavenie. Postavenie excelentné. A vôbec nejde o jubilejný kompliment. Ide o fakt, ktorý podľa ďalšej významnej profesorky slovenskej detskej literárnej kultúry Zuzany Stanislavovej, vyslovený v doslove k Žilkovej dielu *Globalizačné trendy v mediálnej tvorbe* (2006) si slovenská literárnovedná spoločnosť druhej polovice 90. rokov 20. storočia ani dosť dobre neuviedomovala, čo za fenomén v osobe Marty Žilkovej vstúpil do priestoru slovenskej kultúry. Tej kultúry, ktorá je jedinečná preto, že dáva zmysel. Konkrétnejšie povedané, na konci 90. rokov „sa tu objavil ktosi, kto v nasledujúcich rokoch ako jediný na Slovensku bude systematicky a systémovo reflektovať pôvodné mediálne umenie formujúce vkus i nevkus mladých“. Lenže kým sa tak stane, kým ten ktosi, teda mladá nitrianska gymnaziálna profesorka Marta Žilková, začne plniť svoju životnú misiu, alebo nad jej kariérou zastrú čierne

mraky. Po nejakom čase strávenom na Katedre slovenského jazyka nitrianskej Pedagogickej fakulty sa odrazu ocitne v Archeologickom ústave SAV ako redaktorka odborného časopisu Slovenská archeológia. Dôvody? Politické a rodinné. Tie prvé nie sú pritom politické v straníckom slova zmysle. Mladá žena nie je ani disidentkou, ani otvorenou oponentkou dobového totalitného režimu. Napriek tomu sú „kompetentní“ presvedčení, že jej pôsobenie na vysokej škole je z ideologických dôvodov nevhodné a „odporúčajú“ jej odísť na pracovisko, na ktorom jej kresťanská orientácia nebude ohrozením dobového školstva. Mladá asistentka pritom so svojou orientáciou nechodila na nitriansky trh, nevystatovala sa ňou. Bola to jej vnútorná, bytostná záležitosť.

V tom čase, počas externého vyučovanie detskej literatúry, som mal tú česť sa s pracovníkmi nitrianskej katedry vyše roka stretávať, som sa o jej kresťansko-duchovnom založení dozvedel, až keď roku 2008 z rúk Mons. Františka Rábeka prevzala Cenu Fra Angelica. Cenu, ktorú najvýznamnejším katolíckym duchovným osobnostiam Slovenska udeľuje Rada Konferencie biskupov Slovenska pre vedu, vzdelanie a kultúru.

Tie druhé dôvody, rodinné, ktoré vstúpili do života mladej asistentky nitrianskej Pedagogickej fakulty, radšej ani nespomínať. Patria totiž do jej trinástej komnaty. Žiaľ, ani o tej som veľa nevedel. Dozvedel som sa o nej až nedávno, keď v Literárnom informačnom centre vyšla kniha rozhovorov Antona Baláza s profesorom Tiborom Žilkom pod názvom *Dar a bremeno dvojitej identity*. Je to výnimočná kniha strhujúcim spôsobom sprostredkujúca životný príbeh maďarského chlapca zo slovenského pohraničia, ktorý dnes patrí k významným slovenským a maďarským literárnym vedcom. Ale nielen ten. Tá kniha ozrejmuje i životný príbeh rodičov, ktorých osud vystavil tej najťažšej skúške, keď im siahol na jedno z dvoch detí. A nie bleskovo. Nekonečné dni, týždne, mesiace trvalo, kým im Všemocný doktor, v ktorého obaja verili a veria, ukončil utrpenie správou, že ich modlitby, prosby boli silnejšie než pazúry šarkanieho detského sarkómu.

Takže takáto je trinásta komnata profesorky Marty Žilkovej. V porovna-

ní s ňou je moja záverečná informácia, že profesorka Žilková má v literárnej vede zaoberajúcej sa detskou mediálnou kultúrou, najmä tou, ktorá má dieťa humanizovať, nezastupiteľné miesto, takmer marginálna. Oveľa dôležitejšie je, že to množstvo pozoruhodných štúdií, článkov, recenzií a knižných diel (*Dráma v audiálnej tvorbe, Dieta v kontexte postmoderny, Výhry a prehry mediálnej drámy, Globalizačné trendy v mediálnej tvorbe*), ktoré Marta Žilková vytvorila, je obranou dieťaťa pred duchovnou vyprahnutosťou toho sveta dospelých, ktorý blýskavými plieškami, podstrčenými psudohodnotami dennodenne ohrozuje tých, ktorých – tak v pôvodnom ako symbolickom slova zmysle – je kráľovstvo Božie. A to je to najpodstatnejšie, čo napĺňa tajuplnú trinástu komnatu Marty Žilkovej.

Mnoho šťastia a zdravia, moja vzácna priateľka. *A ešte na záver: do prvého čísla Bibiany 2023 redakcia pripravuje rozhovor s profesorkou Martou Žilkovou nielen o literatúre, ale i o živote, ktorý má zmysel.* ■

VIKTORIA AMELINA

Ktosi alebo Vodné Srdce Prešov, OZ Slniečkovo, 2020, il. Maria Foia,
s. bez paginácie

Viktoria Amelina je nádejnou talentovanou ukrajinskou prozaičkou, finalistkou Ceny Európskej únie za literatúru (2019) a držiteľkou Literárnej ceny Josepha Conrada (2021). I keď spomínané úspechy zožala v rámci literárnej tvorby pre dospelých, v roku 2016 debutovala knihou, obrazovo-textovým naratívom, určenou detskému recipientovi so záhadne lákavým názvom *Ktosi alebo Vodné srdce* (2020, v pôvodnom vydaní 2016). Táto kniha je zároveň jedinou z jej tvorby, ktorá bola preložená do slovenčiny a tento preklad uskutočnilo OZ Slniečkovo v roku 2020.

Tajomný, no pregnantný názov knihy však výborne načrtáva tematiku textu, ktorou je hľadanie a nachádzanie vlastnej identity protagonistu príbehu – zvláštnej priezračnej bytosti tzv. Ktosiho, ktorý „*sa volal Ktosi, pretože nikto nevedel, kým je*“. Táto bytôstka, ktorej identitu vám v tomto texte neprezradíme, žije v akváriu spoločne s rybkami a múdrou starou pani korytnačkou v byte osamelého muža, ktorý „*mlčal a nikdy sa neusmieval*“ a ktorého meno nepozná, a tak si ho sám pre seba nazve Dvojnožec Smutný. Ktosi veľmi túži zistiť, kým je, pretože „*bolo by fajn vedieť, kým som. Potom by som zrejme zistil, po čom túžim. Keby som vedel, po čom túžim, a k tomu aj tvrdo pracoval, moja túžba by sa určite vyplnila*“. Toto silné odhodlanie Ktosiho ho napokon dovedie i k rieše-

niu jeho problému – knihe O všetkých tvoroch sveta, no, aby získal odpoveď na otázku, kým je, musí sa najprv naučiť čítať, „*pretože ak viete čítať, môžete nájsť v knihách odpovede na všetky otázky*“. Vlastným úsilím, a samozrejme s čarovnou rozprávkovou „dopomocou“, Ktosi napokon v knihe zistí, že je Vodným Srdcom, čím sa mu odhalí i jeho poslanie v živote: „*Ak som srdce, zaiste všetkých milujem*“. Tu však príbeh nekončí a Ktosi, teraz už Vodné Srdce, začína naplňovať svoju životnú úlohu, ktorou je robiť iných šťastnými, a to nielen ostatných spoluobyvateľov akvária, ale i človeka, ktorý sa vďaka nemu rozpráva a z Dvojnožca Smutného sa stane Ivan.

Knihá *Ktosi alebo Vodné Srdce* ponúka na malom priestore viacero rovín „ponárania sa“ do významových hlbín textu vzhľadom k jednotlivým vekovým kategóriám detských čitateľov. Najmladší čitateľ (kniha je vhodná už pre čitateľov predškolského veku) môže v rámci textu pokojne ostať v sujetovej rovine rozprávkového príbehu zvláštneho stvorenia, ktoré nevie, kým je, no veľmi to túži zistiť. V tomto kúzelnom putovaní, či skôr plávaní za skutočnou identitou priezračnej bytosti sú mu pritom výraznou oporou podmanivé ilustrácie vodného sveta ilustrátorky Marie Foie. I keď nemožno povedať, že by bol príbeh rozprávkou, autorka využíva jej niektoré znaky v modernej obmene (hrdina, zdolávajúci prekážky s túžbou dosiahnuť svoj cieľ, čo vyúsťuje do šťastného konca), ktoré budú najmladším recipientom zaiste imponovať. Okrem spomínanej

hlavnej myšlienky knihy sa však ponúka i priestor na diskusiu o láskavom vzťahu človeka a nemých stvorení, ktoré sú našimi domácimi miláčikmi, o ťažkostiach a možnostiach vyjadrenia ich i našich pocitov.

Skúsenejší či hlbavejší čitateľ však môže odhaliť i filozofické roviny príbehu a tento text sa preňho môže stať podnetom k zamysleniu sa nad svojim vlastným ja a významom svojej existencie či poslania na zemi. Postava Dvojnožca Smutného zas otvára i témy introverzie, smútku a samoty. A práve pri tejto postave možno oceňiť autorkinu zručnosť nájsť ekvilibrium medzi povedaným a nepovedaným, textom a obrazom. O postave muža totiž veľa nevieme, neprehovára k čitateľovi, no z obrazu možno ľahko vyčítať jeho emócie osamelosti, zamyslenosti či melanchólie. Vďaka tejto záhadnosti postavy a podnetnosti ilustrácií však dieťa môže vlastnou imagináciou dotvárať možné scenáre a príčiny týchto pocitov muža, aktivizujúc tak potrebu premýšľať nad jeho myšlienkami a vcítiť sa doňho, čím kniha nenásilne rozvíja i detské empatické ja. Okrem tohto možno nenásilný formatívny rozmer knihy vidieť i v iných smeroch, ako napríklad v poukazaní na to, že usilovnosť sa vypláca, či v tom, že knihy nám môžu pomôcť spoznať samých seba.

I keď knihu *Ktosi alebo Vodné srdce* možno vnímať ako milý rozprávkový príbeh odohrávajúci sa v akváriu, toto akvárium je (nielen vizuálnou) metaforou našej Zeme, v ktorej sa i my snažíme rovnako tak ako Ktosi „nepreplávať“ životom len tak bez zistenia, kým sme. Toto životné poslanstvo ponúkla Viktoria Amelina detskému čitateľovi

vo svojom najnovšom vodnom príbehu plnom zamyslení, láskavosti a empatie.

PATRÍCIA KARNIŠOVÁ

ALENA MORNŠTAJNOVÁ

Teribear

Praha, Albatros, 2022, il. Vladimír Žák, 128 s.

Po knize *Strašidýlko Straša* (Albatros 2018) prichádza populárni česká autorka Alena Mornštajnová, známá také v zahraničí romány pro dospělé, s príbehom tentokrát psaném na objednávku. Vyšla vstříc Nadaci Terezy Maxové, zaměřené na hledání domova pro opuštěné děti, spojované s maskotem v podobě červeného plyšového medvídky s logem Teribear. Napsat „něco“, co by odpovídalo poslání nadace a zároveň korespondovalo s dlouhodobě oblíbenou dětskou hračkou, není tak snadné, jak by se mohlo na první pohled jevit. Antropomorfovaných předmětných postav a jejich aktualizací je v autorských pohádkách nepřeborné množství a implantovat nové prvky do ustálených představ spojených s jinými literárními medvídky, účinkujících v příbězích je spíše variováním. Např. s Medvídkem Pú, kultovní postavíčkou britské, potažmo světové LPM, se známe již od r. 1926. Znamená, že se autor dopředu vystavuje nebezpečí, že u čtenáře nedojde k naplnění „horizontu očekávání“. Připomeňme si, odkud pramení oblíbenost hračky zvané méda, medvídek, medvěd. Vymysleli ji lidé, kteří pohotově popularizovali jednu epizodu spojenou s americkým prezidentem Theodorem Rooseveltem, vášnivým lovcem. Jeho lovecká výprava se však jednou moc nezdařila. Suita

kolem něj rozhodla, že mu do rány nastříčí opuštěné medvídě. Theodor Roosevelt však odmítl střílet do mládeže. Událost tak zaujala, že se stala součástí kampaně na ochranu zvířat. Podpořit ji měla vytvořená hračka médi Teddyho, což byl zkrácený výraz prezidentova křestního jména. Měla obrovský úspěch u dětí i dospělých, a třebaže se mnohdy ani nezná původ hračky, její obliba trvá více než sto let.

Mornštajnová se tímto příběhem neinspirovala. Předmětnou postavu vnímá od začátku jako hračku, která fyziognomicky připomíná stejně tak medvídě, jako batole. Teddy měl od začátku oči, ústa, nos, břicho, nožky připomínaly baculaté ruce a nohy, později vynikal mechanickou konstrukcí, takže si figurka dovedla sednout, postavit se na zadní nohy, hýbat končetinami, dokonce mohla otočit hlavu doleva a doprava. Proslulou hračku medvídka nelze jen tak zaměňovat za jakéhokoliv plyšáka, třebaže může být vyhotovena z plyše nebo kožešiny, z mohéru, tkaniny s bavlněným podkladem a vlněným vlasem, aby byla svým povrchem příjemná na dotek.

Čím se vyznačuje medvědí hrdina Mornštajnové a čím pomáhá získávat čtenáře a rozvíjet dětskou fantazii? Nápadné je, že se jmenuje Teri, vypadá jako Teddy, pohybuje se nemotorně, sotva vyleze z krabice, ale odvážně se vydává na pohádkově – dobrodružnou cestu. Sympatické jsou právě ony limity, ale také stírání hranic mezi reálným a fantazijním. Dostane se z modré krabice, ale nedovede se vyšplhat na strom; rozjede se na koloběžce, ale neumí zabrzdit; hledá a najde místa, kam míří, ale když dorazí do zoologické zahrady, nedovede otevřít klece

zvířat a pustit je na svobodu. Pořád zůstává mluvící hračkou: zdraví, děkuje, omlouvá se žirafě v ZOO slovy téměř obřadnými: „Jmenuji se Teri a hledám bydlení...“. Mornštajnová svého hrdinu nijak nezvýhodňuje, on si naopak zakouší své, než dojde k zjištění, že pro něj není místem bezpečí dutina stromu, ani hnízdo na stromě, ba ani nora v lese. Aby se děti mohly ztotožnit s postavou medvídka, musí být pro ně vytvořen prostor víceméně známý, spíše jen obměněný, neboť souvisí s posláním Teriho. Jeho místem není zahrada s bystrou a sympatickou veverkou Simonkou, zoologická zahrada s veveřákem Filipem, cirkus s opičkami Silvou a Hildou, les s paní Sojkovou a liškou Eliškou. Jako hračka může účinkovat spolu s personifikovanými animálními postavami zvířat a ptáků jen tehdy, budou-li přechodem od stvoření neživého k živému, nevystačí s pouhou antropomorfizací. Medvídek je primárně hračkou, je dárkem, převáženým v krabici. Má smůlu, že sklouzne z vysoké pyramidy předmětů, zůstane osamoceně pohozený někde na neznámém místě. Sice zjistí, že nové prostředí nezná, ale nebýt veverky Simonky, neví ani, jak se jmenuje. To ona si přečte jméno na krabici. Simonka představuje pomocníka a rádce, je hostitelkou a brzy přítelkyní. Vztah plyšového medvídka a sympatického zvířátka vnáší do situace něco milého, co je pro přátelství dětí se zvířaty podstatné. Autorka rozehrává syžetové vztahy mezi jednotlivými typy zvířat, které žijí v zahradě a v lese, osamoceně, ve dvojicích nebo skupinách, v norách i hnízdech, v rozmanitých podmínkách, přitom se připouští spjatost s předměty a lidmi. Zůstává věrná ustáleným charakteristi-

kám zvířat a ptáků, proto je sojka zvědavá, liška je chytrá atd. Mají předem určené pozice, způsoby pohybu a reakce pro ně příznačné. Rozhovory se odvíjejí s naprostou samozřejmostí nejen mezi zvířaty, jako tomu bývá v bajkách, ale také s Terim a chlapcem Tonym, kterému byl určen jako dárek. Teri se nachází v roli outsidera, ale nikdo mu to v lese nezdůrazňuje, neboť kdoví jak by oni zvládli podobnou situaci. Z partáka zvířátek se stále více posunuje k chlapci, jemuž byl původně určen, přitom se tak děje zábavně, dějově napínavě, s určitou dávkou psychologické pronikavosti. Stav, který bychom termíny Stanislava Rakúse mohli nazvat deficitní, se proměňuje. Teri, který překonal různá nebezpečí, čelil trojnásobným překážkám v přírodě, ZOO

a cirkuse, je takovým malým hrdinou. Sice nikdy nevyroste, ale také malí mohou být odvážní. Nakonec „...našel svůj domov a teď bydlí v pokoji kluka Tomáše, kterému všichni říkají Tom a který si často hraje v lese na indiány a hrozně rád pomáhá zachraňovat“. Vše končí dobře. Najdou se ti, kdo ani nevěděli, že k sobě patří, nehledají se a přece se najdou. Nepřekvapí nás, že prostřednictvím jednotlivých účinkujících se děti dovídají o tom, že záměr i náhoda jsou stále působivé a dovedou vykonat své. Ztracená hračka najde svého adresáta a opuštěné děti najdou svůj domov.

(Napsáno v rámci SGS04/FF 2022 Literární postavy a subjekty (typy, stereotypy, archetypy)

SVATAVA URBANOVÁ ■

Ondrej Šliacky: Kohút a liška, 1998

Putovačky písaného
slova Bábkovou Žilinou

DOMINIKA HORVÁTHOVÁ

GAŠPAROVINY

Za ďalekými horami a ešte ďalekejšími dolami sa jedného dňa, keď vo vzduchu boli cítiť magické bábkky všemožného druhu, stretli niekoľkí zanietení bábkari. Udialo sa tak v jedinečnej perle na Váhu pred štrnástimi rokmi v bližšie neurčenej hodine. Už dlhšie sa totiž z ich radov hlasite ozývali tí, ktorí prosebne žiadali o vznik ďalšej pravidelnej slávnosti¹, ktorá by s láskou (a nemenej i s vtipom) oslavovala dlhú a slávnu tradíciu rýdzo bábkarského umenia na našom malom území. A veru, aj sa tak stalo. Ich prosby sa naplnili a v malebnej časti severného Slovenska usporiadali úvodný ročník nesúťažného festivalu slovenských profesionálnych bábkových divadiel nazvaný Bábková Žilina s podtitulom *Živý festival*.² Len pre doplnenie, nesúťažný preto, pretože bábkari sú od prírody jednoduchí dobrotiví a priateľskí bytosti, ktoré preferujú pred akýmkoľvek nabýskanými darmi či cenami, skôr trochu vzájomného pochopenia, číročistej radosti, dobrej divadelnej zábavy a chutného pohostenia. A dokonca im na to postačí aj jedno trojdňové dob-

rodružstvo – buď májové alebo júnové – raz za dva roky.

Od roku 2008 sa začala písať história dnes už vychýrenej Bábkovej Žiliny pre veľkých i malých princípálov, ktorú vcelku promptne založili divadelníci z Bábkového divadla Žilina³. Ale aká by to bola slávnosť bábkového divadla bez komického, netrpezlivého a všetkými zbožňovaného figliara odetého v sýtočervenom odeve. Ani bez humorne ladeného festivalového denníka by to predsa nebolo to pravé bábkarské. Možno sa v duchu pýtate, kam tým smerujem. Tak nastražte oči, uši i srdce. Mierim ku slávnym, mierne recesistickým a ojedinele i obscénnym Gašparovinám. Avšak, nečakajte na ich čiernobielych stránkach nič infantilné. Skrýva sa v nich paleta toho najrozličnejšieho – bizarné slovné hračky zachytené počas prestávok, občasné festivalové zvesti, aktuálne i neaktuálne predpovede počasia. Nechýbajú v nich cez pocity z internátneho či hotelového ubytovania, sugestívne reakcie divákov všetkých vekových kategórií od 0 do 99 rokov, nekriticko-kritické glosy o predstaveniach a zabezpečenej

obžive, ale aj úvahy jednotlivých redaktorov o iných úvahách redaktorov nad umelými bytosťami. A v neposlednom rade v Gašparovinách nájdete aj krátke rozhovory s účastníkmi a divadelnými hosťami. Taktiež v nich nesmie chýbať výber tých najlepších replík, priania bábkarským jubilantom alebo gratulácie víťazom súťaže pôvodných textov pre deti a mládež Artúr, ktoré sa symbolicky odovzdávajú na záverečnom večierku alebo hravé šibalské kúsky v podobe zložitých tajničiek, osemsmeroviek a hádaniek, ktoré potrápia nejednu hlavu dychtivú po hľadaní, bádaní a lúštení.

Skrátka, chtiac či nechtiac, Gašparoviny sú ozajstnou dušou Bábkovej Žiliny. Organizátori si pre všadeprítomný denník vybrali názov, v ktorom figuruje najobľúbenejšia komická bábková postavička na Slovensku. A tak jeho charakter, prirodzene prešiel aj do tvorby tohto denníka, ktorý je tak obľúbený, že sa zväčša ani nestihnú vytlačiť posledné exempláre a už treba dotláčať ďalšie a ďalšie kusy. Festivalové redakcie skladajúce sa zväčša z bezmála troch jedinečných indivíduí od pilotného ročníka zapisujú celé dianie tejto bábkarskej slávnosti deň po dni (a niekedy aj hodinu po hodine, záleží na tom, či je aktuálny redakčný tím pripra-

vený na pracovnú zmenu bez spánku). Ako už býva starým dobrým zvykom, v ranných hodinách sa, pred začatím programu, foyer žilinského divadla, alebo uzavretá terasa opakovane pretvoria na niekoľkočlenné čitateľské kútky. K čerstvo uvareným spišským alebo frankfurtským párkom, k teplej káve a sladkým rožkom si nadšenci bábkarsva vezmú každý deň na raňajky aj Gašparoviny. Po chodbách tak rozvoňava jedlo a všade počuť ohlušujúci smiech verných čitateľov.

Bábková Žilina je malým predvianočným darčekom v letných mesiacoch, ktorý v nemalej miere podporuje recipročnú komunikáciu medzi celoslovenskou bábkarskou obcou, hosťujúcimi súbormi i širokou verejnosťou. Práve vďaka Gašparovinám si tú nezameniteľnú atmosféru, gašparkovské žarty i rôznorodé a podnetné javiskové spracovania dokážeme uchovať a raz a znova sa k nim vrátiť, pretože putovať Bábkovou Žilinou môžeme aj za pomoci písaného slova!

A na záver jedna dobrá rada. Ako píše profesorka Dagmar Inštorisová v krátkych, ale inšpiratívnych Esejoch o bábkovom divadle: „*Ak pripustíme, že bábkové divadlo tu bude naveky, tak pochopíme podstatu svojej nesmrteľnosti.*“⁴ ■

1 Bábkarská Bystrica je najstarším bábkarským festivalom. Prvý raz sa zrealizovala už pred viac ako štyrmi desaťročiami v Banskej Bystrici. Po čase sa vyprofilovala na festival medzinárodného rozmeru, na rozdiel od Bábkovej Žiliny, ktorá zostala predovšetkým vernou prehliadkou národnej bábkarskej produkcie.

2 Bábková Žilina tento rok oslávila už siedmy oficiálny ročník a ôsmy neoficiálny ročník.
3 Bábkové divadlo Žilina je najstarším profesionálnym bábkovým divadlom na Slovensku. Založené bolo v roku 1950.
4 INŠTORISOVÁ, Dagmar. *Eseje o bábkovom divadle*. Brno: STIMUL Group, s. r. o., nečíslované. ISBN 978-80-270-4795-6.

Z konferencie konanej na PF Prešovskej univerzity v Prešove 8. – 9. septembra 2022

PATRÍCIA KARNIŠOVÁ

Hodnoty literatúry pre deti a mládež v premenách času

Osobnosť profesora Ondreja Sliackeho je celoživotne spätá s literatúrou pre deti, a to už od jej začiatkov cez jej vývojové metamorfózy až po súčasné trendy, a to nielen v jeho odborných úvahách o nej, ale i vlastnej autorskej tvorbe. Pri príležitosti okrúhleho jubilea a na pripomenutie si diela profesora Sliackeho preto Katedra komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove pripravila konferenciu na oslavu literatúry pre deti a mládež. Konferencia s medzinárodným presahom sa konala v dňoch 8. – 9. septembra 2022 a niesla priliehavý názov *Hodnoty literatúry pre deti a mládež v premenách času*, ktorý je, ako pán profesor sám tvrdí, i leitmotívom jeho životného záujmu o literatúru. O záujme diskutovať na tému hodnôt a premien literatúry pre deti a mládež svedčila nielen rozmanitosť, ale i počet príspevkov,

ktoré boli tematicky kategorizované do šiestich blokov. Konferenciu otvoril hlavný organizátor **Mgr. Dávid Dziak, PhD.**, v mene profesora Ondreja Sliackeho, a to prečítaním jeho listu, ktorý adresoval svojim kolegom – priateľom. Následne účastníkov konferencie privítala dekanica Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove **doc. RNDr. Iveta Scholtzová, PhD.**, s vyslovením vďaky za bohatú účasť na konferencii, ktorou sa obohacujú nielen pracovné, ale i priateľské vzťahy medzi inštitúciami i krajinami. Výstupom z konferencie bude zborník príspevkov s rovnomenným názvom konferencie, ktorého zostavovateľmi sú Mgr. Dana Lešková, PhD., a Mgr. Dávid Dziak, PhD. (2022), a druhé číslo desiateho ročníka časopisu Katedry komunikačnej a literárnej výchovy *O dieťati, jazyku, literatúre*, ktoré zostavuje doc. Mgr. Radoslav Rusňák, PhD. (2022).

V prvom bloku s názvom **Osobnosť Ondreja Sliackeho v kontexte literárnej tvorby pre deti a mládež** odznali príspevky, v ktorých ich autori vzdali hold autorskej povesti, spoločenskej próze, zážitkovej literatúre faktu a komiksu profesora Sliackeho. Ako prvý z účastníkov vystúpil s témou *Nadčasová hodnota povestí Ondreja Sliackeho* **doc. PhDr. Ján Gallik, PhD.**, z Fakulty stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Vo svojej prezentácii predstavil tri zväzky povestí, ktorých význam spočíva nielen v kultúrnom dedičstve, keďže prostredníctvom nich sa prirodzene formuje historické i regionálne povedomie, ale i v samotných morálnych a estetických hodnotách, ktoré prostredníctvom nich Ondrej Sliacky čitateľovi tlmočil, a to, že „*zostať človekom aj v tých najneľudskejších situáciách sa vždy vyplatí*“. V téme povestí s príspevkom *Etika a estetika Povestí a príbehov z medenej Bystrice a okolia* ostala aj ďalšia účastníčka bloku **doc. Mgr. Markéta Andričíková, PhD.**, z Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, ktorej motiváciou k téme, ako sama poznamenala, bolo splatiť dlh a vzdať hold za službu, ktorú pán profesor urobil svojou tvorbou povestí pre bystrický región. V interpretovanom diele analyzovala špecifiká Sliackeho narácie, príjemné balansovanie medzi mýtom, rozprávkou a príbehmi ľudí z regiónu, a rovnako ako i doc. PhDr. Ján Gallik, PhD., ocenila i dôraz na étos ľudského správania a konania, či odovzdávanie estetických a etických hodnôt. *Slovenské obrázkové povesti Ondreja Sliackeho a Martina Kellenbergera vo vzťahu k literárnemu prototextu* zaujíma-

li ďalšieho vystupujúceho, a to **doc. PhDr. Petra Karpinského, PhD.**, z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Cieľom jeho rozpravy bolo analyzovať štruktúru pikto-verbálnych textov, kompozičné posuny a vzťah textu *Slovenské obrázkové povesti*, ktorých autorom textu/scenáru je Ondrej Sliacky a ilustrovali ich Martin Kellenberger a Marián Čapka, a prototextu. Ďalší žáner, ktorý patrí do tvorby Ondreja Sliackeho, a to *Literatúra faktu á la Ondrej Sliacky*, zanalyzovala **PhDr. Alexandra Brestovičová, PhD.**, z Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Autorka v prezentácii na vybraných textoch analyzovala aspekty poetiky literatúry faktu Ondreja Sliackeho, ktoré svojou špecifickosťou fikcionalizácie faktu v kombinácii s humorom až absurditou lákajú nielen detského čitateľa k čítaniu tohto žánru.

Zastúpenie druhej sekcie s názvom **Súčasná literatúra pre deti a mládež z českého kontextu** tvorili odborníci na literatúru pre deti zo susedných Čiech. Návštevou z Filozofickej fakulty Ostravskej univerzity bola **prof. PhDr. Svatava Urbanová, CSc.**, ktorá predstavila *Ekoliterární průniky do současné literatury pro děti a mládež*. Tieto prieniky reflektovali literárnu tvorbu, ktorá detskému čitateľovi predstavuje okolitý svet a skrz poznanie umožňuje recipientovi lepšie ho vnímať, rozumieť mu a v konečnom dôsledku i chrániť ho. V príspevku predstavila publiku dieťa nesúce v sebe hodnoty environmentálnej etiky, ktoré sa venujú predstaveniu planéty Zem ako takej, klimatickým zmenám či prienikom do sveta ekológie. Na profesorku Urbanovú potom tematicky nadviazala druhá účastníčka

bloku **doc. PhDr. Milena Šubrtová, Ph.D.**, z Pedagogickej fakulty Masarykovej univerzity, ktorú zaujímala *Empatie a symbióza jako nově akcentované hodnoty v současné české literatuře pro děti*. Vo svojej štúdii sa venovala interpretáciám diel, ktoré napriek žánrovej diverzite spája axiologická, formatívna a emocionálna funkcia empatie a symbiózy. Tieto diela zároveň podľa autorky presahujú tradičný koncept takto tematicky orientovaných kníh, čo je dosiahnuté zdôraznením spoluzodpovednosti za záchranu biodiverzity či spochybnením výchovných hodnôt odvodzovaných od antropocentrickej filozofie, čím ich možno vyčleniť ako nový subtyp inštitucionálnej literatúry s ekologickou tematikou. Poslednou prezentujúcou sekcie bola **Mgr. Olga Kubeczková, Ph.D.**, z Pedagogickej fakulty Ostravskej univerzity s príspevkom *Pohádka v zajetí soudobé knižní produkce pro děti*. Posledný príspevok tretieho bloku konferencie reflektoval problematiku rôznych podôb, ktorými sa k súčasnému detskému recipientovi dostáva žáner rozprávky. Autorka sa v tejto analýze zamerala skôr na umelecky nekvalitnú literárnu tvorbu, ktorá vychádza z univerzálnych hodnôt tradičných rozprávok, pričom otvorila i otázku, do akej miery ostáva žáner rozprávky v medzigeneračnom zdieľaní.

V treťom tematickom bloku konferencie, ktorý zastrešoval názov **Kánon a inovácia v literárnej tvorbe pre deti a mládež**, vystúpili traja prezentujúci. Prvou z nich bola **doc. Mgr. Mariana Čechová, Ph.D.**, z Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre s témou *Univerzálné tematické algoritmy a ich aktualizujúce inovácie*. Ino-

váciou, ktorou sa vo svojom príspevku zaoberala, bol archetyp príbehových jadier, a to konkrétne rozprávkový typ čarodejníka a jeho žiak. Autorka vo svojej štúdii pertraktovala aktualizáciu tohto archetypu príbehového jadra v diele *Harry Potter* od J. K. Rowlingovej. *Paradox stabilizácie a problematizácie literárneho kánonu* bol témou, ktorú priniesla do diskusie bloku **Mgr. Dana Lešková, Ph.D.**, z Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Autorka priviedla odborné publikum k zamýšľaniu sa nad významom kánonu, uvedomovaniu si jeho determinácie politickými, hodnotovými či multikultúrnymi aspektmi a jeho zasadenosť do istého času a priestoru. Cieľom štúdie autorky pritom nebola relativizácia kánonu ako takého, ale snaha viesť doň prvky problematizácie v prepojení literárno-teoretického, literárno-kritického a literárno-historického pohľadu. A napokon tretia a posledná prezentujúca z Pedagogickej fakulty Masarykovej univerzity **Mgr. Magdaléna Lípová** predstavila *Životní hodnoty v prózách pro děti a mládež Jiřího Stránského, půl století od jejich vzniku*. Príspevok sa zameriaval na analýzu hodnôt v dielach *Povídačky pro moje slunce*, *Povídačky pro Klárku* a *Perlorodky* autora Jiřího Stránskeho, ktoré boli prv adresované len jeho vlastným deťom (dcére Klárke a synovi Martinovi) z prostredia komunistického väzenia. Cieľom tejto prezentácie bolo tiež poukázať na fakt, že tieto texty, vybudované na pilieroch hodnôt rodiny, odvahy, svedomia, morálky, iniciatívy či pravdy, ukazujú svoju mimoriadnu aktuálnosť a univerzálnu platnosť i pre detského čitateľa dnes.

Čitateľstvo a detský čitateľ dnes bol názov štvrtého a zároveň posledného

Dávid Dziak

bloku konferencie prvého dňa, v ktorom bol vo všetkých troch príspevkoch centrom pozornosti súčasný detský recipient. Blok otvorili **PaedDr. Rosangela Libertini** a **doc. PaedDr. Zuzana Chanasová, PhD.**, z Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku so štúdiou *Hodnota staroby v odovzdaní zmyslu života v diele Matej a dedko Roberta Piuminiho*. Jej cieľom bolo priblížiť poetiku uznávaného talianskeho autora Roberta Piuminiho a jeho netradične láskavé sprostredkovanie emocionálne náročnej tematiky straty a smrti blízkeho človeka prostredníctvom interpretácie knihy *Matej a dedko*. V závere príspevku autorky tiež poukázali na koreláciu s vybraným dielom *Na vrchol kopca* autorky Marianne Dubuc, pričom analyzovali prelínajúce sa motívy súvisiace s hodnotou staroby. Prostredným príspevkom bola

Čitateľská atraktívnosť učebnicových ukážok a mimoškolského čítania u žiakov 5. ročníka ZŠ, ktorého autorkou bola **Mgr. Anna Timková Lazurová, PhD.**, z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Cieľom jej štúdie bolo priblížiť a analyzovať čitateľské preferencie žiakov piateho ročníka základných škôl v kontexte inštitucionálne ponúkaných literárnych diel, ktoré zisťovala u žiakov i učiteľky slovenského jazyka a literatúry dotazníkovou metódou. Autorka predstavila i výsledky tejto sondy, pričom bol zaznamenaný negatívny vzťah k literatúre, identifikovanie primárne zábavnej funkcie ako motivanta k čítaniu, prevaha čítania beletrie nad literatúrou faktu. Posledným prezentujúcim bloku i prvého dňa konferencie bol **MgA. Miroslav Jindra** z Pedagogickej fakulty Masarykovej univerzity so zameraním na *Obraz*

receptce a identifikace současného dětského čtenáře na příkladu literárního díla K. Maye „Vinnitou“. Cílem jeho rozprávania bolo podať výsledky plynúce zo skupinovej diskusie s detskými čitateľmi vo veku 8 – 9 rokov, v rámci zrealizovaného výskumu dizertačnej práce. Tieto poznatky sa týkali najmä procesov stotožňovania sa detských recipientov s literárnym a divadelným dielom K. Maya *Vinnitou*.

Druhý deň konferencie a zároveň piaty blok príspevkov s názvom **Hodnoty v súčasnej literatúre pre deti a mládež** otvorila dlhoročná priateľka profesora Ondreja Sliackeho **prof. PhDr. Zuzana Stanislavová, CSc.**, z Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Vo svojom príspevku s názvom *Hodnoty slovenskej literatúry pre deti a mládež v odbornej reflexii Ondreja Sliackeho* vzdala Ondrejovi Sliackemu poctu zmapovaním jeho prínosu pre odbornú prax literárnej vedy. Spätosť života Ondreja Sliackeho s literatúrou pre deti prezentovala od jeho začiatkov, teda od voľby diplomovej práce cez jeho redakčnú činnosť v odborných časopisoch (*Kultúrny život*, *Zlatý máj*, *Bibiana*) i časopise pre deti *Slniečko* až k jeho mnohým pracovným tváram a prvenstvám v pozíciách literárneho kritika, bibliografa, lexikografa či historiografa. V ďalších príspevkoch bloku sa autori venovali rôznym hodnotám i novotám týchto hodnôt v súčasnej literatúre pre deti. Inováciou hodnoty, ktorá je dlhodobo spätá s literatúrou pre deti, a to konkrétne vyobrazenia animálnej postavy vlka sa vo svojom príspevku s názvom *Postava vlka a modifikácie jeho zobrazenia v umeleckej literatúre pre deti a mládež* zaoberal **doc. Mgr. Ra-**

doslav Rusňák, PhD., z Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Tieto modifikácie vyobrazenia postavy boli prezentované na troch žánrovo rozličných dielach: na obrazovo-textovom naratíve *V mojej hore* od Françoisa Aubineaua, biologickej autorskej rozprávke *Malý vlk s veľkým srdcom* od Tomasza Samojzika a v románe pre deti staršieho školského veku *Vičie oko* od Daniela Pennaca. Cíľom príspevku bolo poukázať na spoločnú črtu uvedených titulov, a to snahu zbúrať stereotypné démonizačné vyobrazenie vlka pri zachovaní autentického vyobrazenia postavy, čo bolo dosiahnuté antropomorfizáciou oslabenou o antropocentrizmus. *O hre a radosti v modernej poézii pre deti* prostredníctvom analýzy postupov v tvorbe autorov Štefana Moravčíka, Miroslava Válka, či Viliama Klimáčka a mnohých iných referovala **Mgr. Eva Pršová, PhD.**, z Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Obzvlášť zaujímavé bolo poukázanie na vybrané básne Samuela Bohdana Hroboňa vo vzťahu k poézii pre deti. Posledným z prezentujúcich v bloku o hodnotách v literatúre pre deti bol **Mgr. Dávid Dziak, PhD.**, ktorý ostal v téme poézie a prezentoval *Básnické texty o písaní určene pre deti a mládež*. Okrem samotnej prezentácie poézie poetov ako Daniel Hevier, František Rojček, Valentín Šefčík, či Tomáš Janovic boli predstavené i konkrétne podoby tematizácie písanej produkcie v básňach a námety, ako s nimi možno v edukačnej praxi pracovať. Prezentovaná bola poézia, ktorou možno detského čitateľa motivovať prostredníctvom básne k vlastnej tvorbe; poézia, ktorú možno využiť pri predstavení kategórie spisovateľa či

pri príprave na produkciu súkromného listu; alebo poézia, ktorá tematizuje interpunkciu a pravopis.

Posledným blokom konferencie boli príspevky pedagógov – výtvarníkov Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, zastrešené pod názvom **Intermediálne presahy literatúry pre deti a mládež**, ktoré ponúkli pohľad na spojenie literárneho a výtvarného umenia. Prvou z prezentujúcich bola **Mgr. Iveta Gal Drzewiecka, PhD.**, s príspevkom *Mikro a makrosvet: fakt a fikcia v textovo-obrazovom rozprávaní o fyzikálnej realite*, v ktorom sa zaoberala literárno-vizuálnym stvárnením sveta kvantovej fyziky a problematikou vizualizácie fyzikálnych javov. Autorka prostredníctvom knižného komiksu *Záhady kvantového sveta* od autorov Thibault Damour a Mathieu Burniat demonštrovala konkrétne spôsoby a možnosti stvárnenia javov zo sveta kvantovej fyziky, ktoré by inak bez vhodnej vizualizácie mohli byť kvôli vysokej miere abstrakcie pre dieťa ťažko uchopiteľné. Prezentovaním individuálnych ilustrátorských štýlov sa zaoberali poslední dvaja prezentujúci **Mgr. Slavomír Capek, PhD.**, v príspevku *Michal Souček a jeho ilustračná tvorba. Umelecko-estetická funkcia ilustrácie vo vzťahu k textu*, a **Mgr. Tomáš Telepák, PhD.**, v príspevku *Digitálna stopa v ilustráciách Kataríny Ilkovičovej*. Prvý zo spomínaných, Mgr. Slavomír Capek, PhD., analyzoval individuálny ilustrátorský rukopis Michala Součka primárne na knihách *O malom kozmonautovi* od Petra Karpinského a *Pod do rozprávky* od Dávida Dziaka, v ktorých identifikoval stratégiu ilustrátorského prevedenia vzhľadom k žánrovým špecifikám kníh, poetiku jeho

vlastného autorského štýlu (využitie štruktúry čipky, diagonálnosť ilustrácií, fragmenty z textu v ilustráciách) a vzťah ilustrácie k textu (sprevádzanie textovej zložky alebo prejavenie vlastnej autorskej vízie). Posledným vystupujúcim bloku, ale i konferencie bol Mgr. Tomáš Telepák, PhD., ktorý sa zaoberal fenoménom digitálnych nástrojov v ilustráciách, ktoré sa v súčasnej tvorbe čoraz viac etablojú do priestorov výtvarnej tvorby a tvoria rovnocenného partnera klasickým technikám. Na demonštráciu tohto spôsobu tvorby ilustrácií si vybral ilustrátorku Katarínu Ilkovičovú a v príspevku ozrejmil vývoj jej ilustrátorského štýlu od klasickej až k súčasnej – digitálnej tvorbe, a to prierezom nielen knižnej tvorby v literatúre pre deti a mládež, ale i časopiseckej a úžitkovej tvorbe.

Rozmanité príspevky, ktoré svedčia o metamorfózach literatúry v premenách času, podnietili bohatú diskusiu, výmeny poznatkov či pohľadov, ale i priateľské rozhovory a osobné zážitky a skúsenosti. To sprevádzalo konferenciu, ktorá sa udiala na počesť jednej z najvýraznejších osobností literatúry, ktorá má zmysel a ktorá združila osobnosti, ktoré sú podľa Ondreja Sliackeho „soľou literatúry pre deti“.

A jemu verte, ako sám hovorí, vyzná sa! ■

LITERATÚRA

LEŠKOVÁ, D. a DZIÁK, D. eds., 2022. *Hodnoty literatúry pre deti a mládež v premenách času*. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. [v tlači].

RUSŇÁK, R., zost., 2022. *O dieťati, jazyku, literatúre*. Roč. 10, č. 2. ISSN 1339-3200. [v tlači].

*Výstava detských kníh
a časopisov národnostných menšín
#slovo#jazyk#knihaputuje po Slovensku*

GABRIELA MIKULČÍKOVÁ

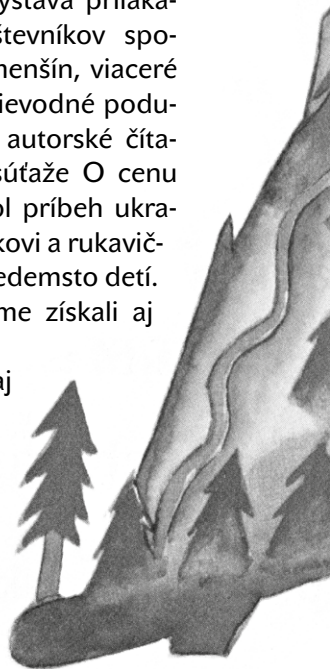
Od Michaloviec po Galantu

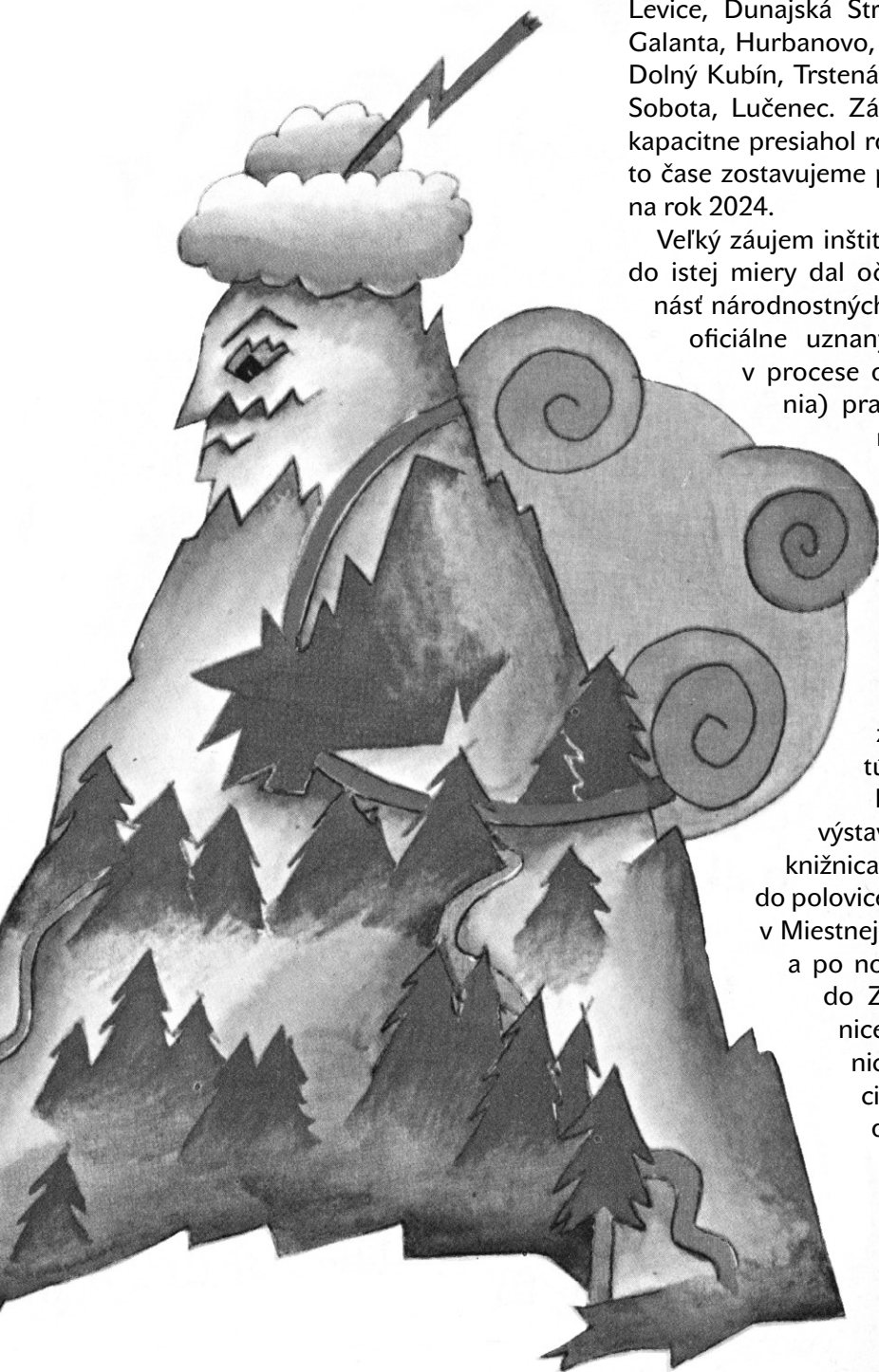
Koncom minulého roka, keď sme v Centre čítania uvažovali o vhodnej forme oslavy Medzinárodného dňa materinského jazyka a rozhodli sa pre výstavu kníh a časopisov pre deti a mládež národnostných menšín žijúcich na Slovensku, netušili sme, aký záujem vzbudí.

Kontaktovali sme rôzne kultúrne inštitúcie, vydavateľstvá, spolky či zväzy, múzeá národnostných menšín, ministerstvo kultúry, úrad splnomocnenca pre národnostné menšiny, fond na podporu kultúry národnostných menšín či veľvyslanectvá, ktoré nám ochotne poskytli knihy a časopisy v jazyku menšín. Vďaka ústretovosti a pomoci našich partnerov sme mohli 24. marca t. r. v Galérii Dušana Rolla v BIBIANE otvoriť výstavu **#slovo#jazyk#knihaputuje po Slovensku**. Obsahovala vyše dvoch stoviek kníh autorov a ilustrátorov jednotlivých menšín na Slovensku, časopisy, ilustrácie z rozprávok a rôznych „doplnkových materiálov“ pre zaujímavé sprievodné aktivity vrátane QR kódov,

vďaka ktorým si mohli návštevníci rozšíriť informácie o menšinách či prečítať celé texty rozprávok. Do kolekcie sme pridali aj medzinárodne ocenené detské tituly z Knižnice BIBIANY, ktorá bola hlavným spoluorganizátorom výstavy. Niet divu, že výstava prilákala zvýšený počet návštevníkov spomedzi národnostných menšín, viaceré z nich zorganizovali sprievodné podujatia, workshopy alebo autorské čítania. Len do výtvarnej súťaže O cenu rukavičky (námetom bol príbeh ukrajinskej rozprávky O dedkovi a rukavičke) sa zapojilo takmer sedemsto detí. Veľmi dobrú odozvu sme získali aj v Knihe návštev.

Potvrďuje nám to aj celoslovenský záujem po skončení výstavy v BIBIANE, keď sme expozíciu ponúkli knižniciam v rôznych regiónoch. V priebehu mesiaca sa prihlásilo 18 knižníc:

Michalovce, Trebišov, Košice, Rožňava, Prešov, Poprad, Banská Štiavnica, Levice, Dunajská Streda, Želiezovce, Galanta, Hurbanovo, Banská Bystrica, Dolný Kubín, Trstená, Sliach, Rimavská Sobota, Lučenec. Záujem o výstavu kapacitne presiahol rok 2023 a v tomto čase zostavujeme putovnú trasu už na rok 2024.

Veľký záujem inštitúcií o výstavu sa do istej miery dal očakávať. Ved' štrnásť národnostných menšín (trinásť oficiálne uznaných, vietnamská v procese oficiálneho uznania) pravidelne realizuje rôzne aktivity na uchovávanie tradícií a kultúrneho dedičstva svojich predkov, k čomu neodmysliteľne patrí aj materinský jazyk a knižná kultúra.

Prvou zastávkou výstavy bola Mestská knižnica mesta Piešťany, do polovice decembra bude v Miestnej knižnici Vrakuňa a po novom roku zavíta do Zemplínskej knižnice Gorazda Zvonického v Michalovciach, odkiaľ bude putovať po celom Slovensku. V novom roku prajeme výstave dobrý štart a veľa vnímavých návštevníkov. ■

Hodnotenie najkrajších kníh
jari, leta, jesene a zimy

VIERA ANOŠKINOVÁ

O najkrajších detských knihách 2021

Za jarné obdobie porota oceni- la štyri knihy. Prvou je autorská kni- ha Marianny Dubucovej *Lev a vtáčik* z vydavateľstva IKAR. Ide o picture book, takže minimum textu je doplne- né množstvom ilustrácií, ktorým poro- zumie aj najmladšia generácia čitate- ľov, samozrejme, s pomocou rodičov. Ilustrácie v tomto prípade často vypo- vedia viac ako použité slová. Z obráz- kov je možné pocítiť nehu, lásku, silu priateľstva, ale aj trochu smútku. Porotu zaujali aj prázdne strany, do ktorých si deti môžu dokresliť vlastné časti prí- behu.

Druhou ocenenou je kniha Jozefa Moravčíka Jakubovca *Hojdali sa je- žibaby* pre najmladších čitateľov s ilus- tráciami Hedvigy Gutierrez z produkcie vydavateľstva Albatros Media Slovakia. Hedviga Gutierrez patrí k najmladšej úspešnej generácii slovenských ilus- trátorov, o čom svedčí viacero ocene- ní v súťaži Najkrajšie a najlepšie knihy jari, leta, jesene a zimy 2021. Jej ruko- pis je jednoznačný a hneď rozpoznateľ- ný. Ilustráciu stavia na digitálnom mé- diu, avšak inšpiráciu čerpá z klasickej

kresby a remeselnej grafiky. Mladí či- tatelia obľubujú jej štýl aj vďaka výraz- nej farebnosti a jednoznačným líniám. Jej prístup k ilustrovaniu je moderný, spojený so súčasnými trendmi a táto kniha, určená pre najmladších čitate- ľov ich okamžite zaujme vtipným po- daním.

Z úplne inej kategórie je kniha Edu- arda Petišku *Grécki hrdinovia* z vyda- vateľstva IKAR. Ilustroval ju Svetozár Košický, ktorý získal aj Cenu Detskej poroty na Bienále ilustrácií Bratisla- va. Nie je to jeho prvá kniha venujú- ca sa historickým témam. Sedia mu aj preto, že tvorí klasickými technikami bez použitia digitálnych technológií a pre historické témy je tento spôsob tvorby, ako usúdila porota, ideálny. Využíva lavírovanú perokresbu, tuš, gvaš. Jeho ilustrácie sú dokonale pre- pracované a vystihujú mýtickú, tajupl- nú a vzrušujúcu atmosféru antických príbehov.

Do úplne inej kategórie patrí posled- ná publikácia ocenená v jarnom kole. Ide o knihu *Štefánik* autorov Václava Šlajcha, Michala Baláža a Gabriely

Kyselovej z vydavateľstva SLOVART. Ide totiž o komixovú publikáciu, ktorá je medzi čitateľmi stále populárnejšia. Václav Šlajch vyštudoval Fakultu designu a umenia Ladislava Sutnara v Plzni, ktorá vychováva množstvo kvalitných umelcov. Autor ilustroval množstvo vlastných komiksov, ale spolupracuje aj so svojimi študentami a vychováva tak mladú komixovú generáciu. Pracuje kombináciou techník – využíva pastel, ceruzy spolu s počítačovou postprodukciou.

V letnom kole porota udelila ocenenia trom knihám. Stále populárnejšie a oceňovanejšie sú obrázkové knihy – picture book. Väčšinou ide o autorské knihy, kde autor textu aj ilustrácie sú totožní. Tak je tomu aj v prípade knihy Benjiho Daviesa a jeho knihy *Dedkov ostrov* z vydavateľstva Albatros Media Slovakia. Benji nie je len ilustrátor, ale aj vyštudovaný animátor a vo svojej tvorbe sa snaží zachytiť pocit byť dieťaťom. V tejto knihe ide o jemný a pestrofarebný príbeh vzťahu dedka so svojím vnúčikom, za ktorú dostal viacero ocenení aj v zahraničí. Ide o dojemnú a pôsobivo ilustrovanú knihu pre najmenších čitateľov, z ktorej môžu pochopiť posolstvo – ak niekoho ľúbime, vždy ostane blízko nás, v našom srdci.

Do kategórie picture book patrí aj autorská kniha Kataríny Macurovej *Mesačné zrnko* tiež z vydavateľstva Albatros Media Slovakia. Vo svojej tvorbe kombinuje tradičné techniky (maľba, grafika) s novými technológiami (digitálna maľba, 3D modelovanie), v závislosti od povahy príbehu, ktorý ilustruje. Už počas štúdia absolvovala niekoľko zahraničných stáží: Grécko, Mexiko, USA, Španielsko, dlhšiu dobu

Ondrej Zimka: *Slovník cudzích snov*, 2012

žila v Škótsku, a takisto navštívila Kubu, Guatemalu, Belize, Vietnam a Indiu. Všetky tieto krajiny sa v rôznych podobách odrážajú aj v jej ilustráciách, či knižných projektoch. Jej knihy vyšli v mnohých krajinách aj vďaka tomu, že pri tvorbe má na zreteli, aby kniha bola zrozumiteľná pre všetky deti. Preto vyberá témy, postavy a scény, s ktorými sa dá univerzálne identifikovať. *Mesačné zrnko* je fantasy pre malé deti, kde postavičky a krajina má minimum referencií na okolitý svet.

V letnej kolekcii porota ocenila aj knihu Dawn Caseyovej *Zimné rozprávky* s ilustráciami Zanny Goldhawkovej z vydavateľstva IKAR. Ide o zimné rozprávky zo všetkých kútov sveta. Napriek tomu, že kniha vyšla v lete, porotu zaujala svojimi minimalistickými ale kúzelnými ilustráciami. Ilustrátorka kládla dôraz aj na vizuálne spracovanie jednotlivých etník, čo knihu obohacuje a približuje deťom jednotlivé kultúry, a to z putovania jednotlivými krajinami urobí nezabudnuteľný zážitok. Túto knihu isto ocenia aj ďalšie generácie.

Z jesennej kolekcie dostali ocenenia za ilustráciu tiež tri publikácie. Prvou je kniha Alexandry Salmely *Fantazmagorický kamarát*, ktorú ilustrovala Martina Matlovičová a vydalo ju Artforum. Svojím ilustrátorským štýlom sa hodí na ilustrovanie moderných autorských rozprávok a príbehov, ktoré jej umožňujú naplno využiť kreativitu, čím ilustrované texty obohacuje a posúva do ďalšej dimenzie – aj takýmto spôsobom sa u nej prejavuje jej scénografické priestorové videnie, ktoré získala vďaka štúdiu. O kvalite jej tvorby svedčia aj ocenenia, ktoré získala. Dôležité

pre ňu je, aby ilustrácia čitateľa zaujala, čo sa jej očividne dobre darí. V jej ilustráciách nájdeme umeleckú silu nekonvenčnosti, hravosti a komunikatívnosti s detským čitateľom. Ilustrácie Marty Matlovičovej sú rôznorodé žánrovo aj farebne, ale napriek tomu je autorkin rukopis jednoznačný a pre ňu charakteristický.

Druhou ocenenou knihou je dielo Samuela Czambela s titulom *O Jan-kovi Polienkovi* s ilustráciami Jany Kiselovej-Sitekovej z vydavateľstva BUVIK. Ilustrátorka je tradičnou známkou kvality a zárukou vysokej úrovne, za čo dostala množstvo ocenení. Pastelové farby a rozostretá krehká kresba vytvárajú mäkké sfumato a jemný pôvab totožný s farebným valérom detskej duše a presne vystihujú pokojnú náladu knihy. Jej ilustrácie vyžarujú jemnosť, decentnosť a vzdušnosť.

Za jeseň získala ocenenie publikácia autora Edward van de *Vendela Lišiacik* (Ikar, a. s.). Spisovateľ Edward van de Vendel a ilustrátorka Marije Tolman vytvorili nádherný príbeh, v ktorom sa striedajú jedinečné koláže s textom ako snový film a vizuálna poézia v jednom. Marije Tolman získala za svoje ilustrácie viacero medzinárodných ocenení, okrem iného aj Bologna Ragazzi Award. Vo svojej tvorbe kombinuje viacero techník – lept, linoryt, fotografiu s tradičnými maliarskymi technikami ako je akvarel, gvaš, akryl, ceruzky, pastel, pero. V každej ilustrácii vie nájsť správnu atmosféru aj účel, ktorým čitateľa osloví.

V zimnej kolekcii porotu zaujali len dve knihy. Jednou je kniha ukrajinských autorov Marjana Prochasko a Tarasa Prochasko s titulom *Kam*

zmizlo more? z vydavateľstva BUVIK. Ilustrovala ju Marjana Prochasko. Vytvorila svieže, farebné, moderné a minimalistické ilustrácie, ktoré oslovia detského čitateľa na prvý pohľad. Druhou je kniha autorov Aleksandry Mizieliínskej a Daniela Mizieliínskeho s názvom *Mapy* z vydavateľstva SLOVART. Opäť ide o knihu typu picture book. Tento druh kníh núti ku konzistencii, jednoznačnosti a výstižnosti. Čitatelia sa zoznámia s najrôznejšími informáciami, či už o kultúre, prírode,

histórii a osobnostiach z rôznych krajín výstižnou formou.

Poznámka na záver. V tomto roku došlo k novému prístupu k oceňovaniu. Doteraz porota kládla dôraz na oceňovanie predovšetkým ilustrátorov zo Slovenska. Globalizácia sa však nevyhla ani práce poroty Najkrajších a najlepších kníh jari, leta, jesene a zimy, a preto vydavatelia dostali ocenenia aj za knihy so zahraničnými ilustrátormi. ■

Sympóziu Jiřího Trnky

Pri príležitosti 110. výročia narodenia Jiřího Trnky sa na Fakulte designu a umenia Ladislava Sutnara Západočeskej univerzity v Plzni konala medzinárodná konferencia pod názvom „Všetky farby rozprávok“.

Jej prvý ročník bol rozdelený do viacerých častí – striedali sa príspevky výtvarných teoretikov, ako aj praktických výtvarníkov ilustrátorov, vo veľkej miere zameraných na odkaz Jiřího Trnky či už ako animátora, ilustrátora, tvorcu bábok...

Na záver sympózia sa prvýkrát udeľovali ceny Jiřího Trnky za ilustračnú tvorbu – získala ju japonská ilustrátorka žijúca v Čechách Iku Dekune (okrem iného získala aj Grand Prix na BIB 2003).

Ďalším oceneným bol ilustrátor Andre Letria z Portugalska, držiteľ Grand Prix na súťaži NAMI CONCOURS 2019 (Južná Kórea).

Pre BIBIANU je veľkým uznaním prevzatie Ceny Jiřího Trnky pre Bienále

ilustrácií Bratislava za prínos k ilustračnej tvorbe v medzinárodnom kontexte. Toto ocenenie BIB získalo za viac ako 50 rokov intenzívnej starostlivosti o rozvoj kvalitnej ilustrácie pre deti a mládež v celom svete.

VIERA ANOŠKINOVÁ ■

TIMOTEA VRÁBLOVÁ

Objavovanie nie je kliše

Aspoň nie v knižkách, ktoré získali ocenenie Najlepších kníh v jednotlivých obdobiach roka 2021

Z jarnej kolekcie si pozornosť zaslúžila knižka Ondreja Sliackeho *Najkrajšie slovenské povesti* (Vydavateľstvo Maticy slovenskej, s.r.o). Autor prekvapil novým, úderným štýlom podania. Kondenzovaný, zhutnený príbeh je prístupný aj menej skúsenému čitateľovi. Je dynamický, apelatívny. Pritom nestráca významovú mnohvrstevnatosť. Transformovala sa do charakterovej kresby postáv. Hrdinovia sú vykreslení v symbolizovaných kontúrach. Vrchy sú živí obri. Ich povahové črty, i samotné správanie, autor symbolizoval. Táto stratégia je ústretová voči čitateľovi. Umožnila mu údernejšie naznačiť cestu k vyšším obsahom a významovým plánom. Napríklad v povesti o Kriváni sa jasne črtá obraz generáčného boja. Vyhotený konflikt mladého odbojného Kriváňa voči vládcovi vrchov je farbistou ilustráciou toho, čo prináša vzájomná nevráživosť a neústupčivosť. Dôsledky sú napokon skazonosné pre obe strany. A mladý Kriváň zostane naveky poznačený príučkou. Sliacky využíva možnosti symbolizácie na sprostredkovanie hlb-

šieho poznania, na pozvanie k otázkam, ktoré rozširujú skúsenosť čitateľa pri rozmyšľaní o minulosti. Pomáha mu nájsť kľúč k vlastnej aktualizácii príbehov. V povesti *Zázračný dážd'* naznačuje dve línie boja. Jedna odkazuje k bojom veľkým na viditeľných scénach, na vonkajších bojiskách. Tá druhá zasa k vnútorným bojom v duši. Tak o tom napísal aj rímsky hrdina z povesti, Marcus Aurelius. Škoda, že jeho *Rozhovory so sebou*, ktoré pri Hrone skutočne vytvoril, sú už pre väčšinu mladých čitateľov vzdialené.

K spomínanej bitke Rimanov s Kvádmi odkazuje aj Roman Mocpajchel v publikácii *Bitky a bojiská* (Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o). Žánrovo tento titul reprezentuje literatúru faktu. A predsa, autor neobišiel vyšší kultúrny význam, ktorý môže touto témou sprostredkovať. Bitky sú nielen súčasťou vojenskej histórie a jej faktografického mapovania. Prináležia kultúrnej pamäti. Nielen kvôli zaznamenávaniu významných udalostí, ale najmä preto, že poukazujú na hodnoty a vnútorné oporné piliere, ktoré pomáhali kolektí-

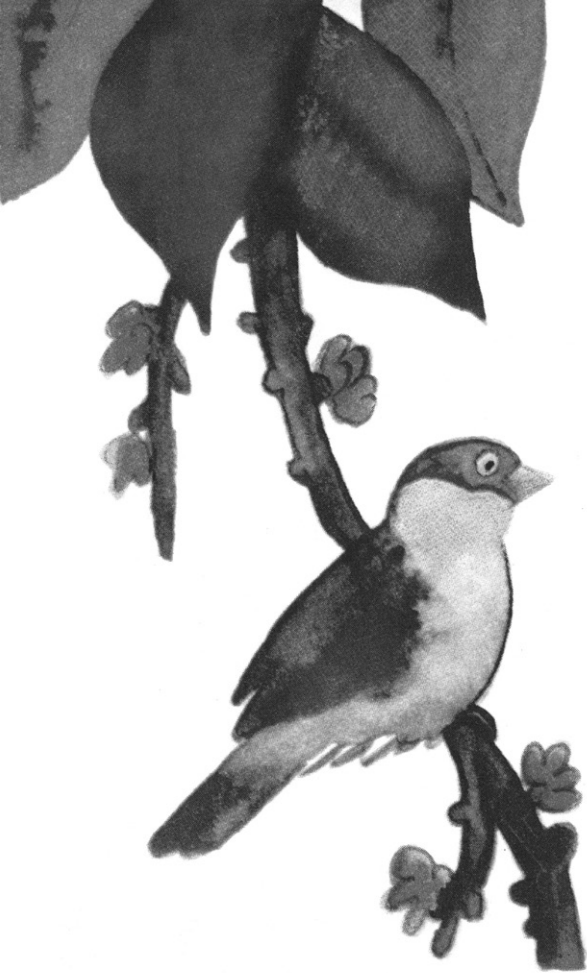
vu obstát v časoch represálií a invázií. Autor tejto knižky sa pokúsil plasticky znázorniť dramatické konflikty, ku ktorým dochádzalo na území dnešného Slovenska. Približuje ich pútavo, pričom príťažlivo podanú faktografiu (napríklad aj o bojových technikách a stratégiách) spája s dôležitými naratívmi, ktoré sa viazali k vojnovým udalostiam. Napríklad o vyššie spomínanom Zázračnom daždi vo vojne Rimanov s Kvádmí pri Hrone.

V letnej produkcii vydavateľstiev sa vynímala próza Zuzany Mojžišovej

Havran v okne, Galandia a iné príhody (Artforum, spol. s r.o.). Koncept sujetu vychádza z princípu hry. Autorka ju aj žánrovo charakterizovala ako „gamebook“. Tento žáner je aj vo svetovej literatúre dávnejšie etablovaný. Hru rozvíja autor aj čitateľ. Autor ponúka možnosti, čitateľ ich kombinuje. Hra na otvorený príbeh sa v literatúre pre deti a mládež zvykne používať v závere. Čitateľ si potom vyberá, ako sa príbeh skončí. Mojžišová sa však rozhodla ponúknuť mu výber aj v malých segmentoch príbehu, a to na viacerých miestach. Tým sa mu kombina-

*Ján Navrátil:
Belasý maják,
1985*

Martin Hranko: *Furko a Murko*, 1970

toricky otvorila pestrá paleta možností, z ktorých môže rozprávanie skladaním dotvárať. Môže skúšať, ako sa rozvíja jedným alebo druhým smerom, a to aj vo vnútornej štruktúre rozprávania. Varianty jednotlivých častí pritom nie sú čitateľom automaticky po ruke. Každý jeden si musia dohľadať podľa čísla stránky. Čitateľ je motivovaný k tomu, aby opustil monotónne nasledovanie stránok. Tiež si musí pamätať predchádzajúce súvislosti, aby si dokázal uchovať spojenie s rozprávaním. Aj to je aktivizačný prvok. Porota na knihe ocenila predovšetkým spomínané inovatívne postupy.

Cenu za preklad získala v letnej sezóne knižka *Zimné rozprávky* (IKAR, a. s.), americkej autorky Dawn Caseyovej. Prekladateľke Olge Kralovičovej sa podarilo sprístupniť kvalitný text zo súčasnej svetovej literatúry pre deti. Caseyová zhromaždila a prerozprávala rozprávky zo svetovej klenotnice. Spája ich téma zimy. Autorkin blízky autentický vzťah k prírode sa preniesol do rozprávania. Prírodná scenéria je motivicky silne zastúpená. Je ako otvorená kniha. Autorka jej dáva symbolizovaný charakter, bohatý na konotácie votkané do významových vrstiev rozprávania. Zimná krajina je ako uzímené vnútro človeka, ktoré potrebuje pookriať, láskyplne sa zahriať. Ako si vytvoriť hrejivý domov uprostred mrazivého sveta? O tom niečo šepkajú Caseyovej rozprávky. Zápasy hrdinov sú zápasmi o uchovanie ľudského tepla medzi nami. Nuž a spôsob boja a hodnoty, ktoré si v ňom hrdinovia zachovávajú, nám pripomínajú to podstatné, čo potrebujeme uchovať alebo získať, aby láska medzi nami nevychladla.

V jesennej kolekcii kníh sa objavnosť aj tematizovala. Sprievodcom dieťaťa v prečudesnom, no paradoxne aj málo čudesnom svete je *Pinky Bum* v rovnomennej knihe Daniela Heviera (TRIO Publishing, s. r. o.). Neujde pozornosti detí ani dospelých, stačí, že sa ukáže na ulici. Autor predstavuje bežný životný priestor ako moderný rozprávkový príbeh. Objekty, javy, ktoré chce priviesť do pozornosti dieťaťa, vykreslil v animovanej podobe. Čitateľ má príležitosť na vlastný zážitok, interakciu. Tak nadobúda skúsenosť. Predstavme si napätú atmosféru v meste, ktorú autor znázorní ako nevrľú náladu

áut. Objavovanie spočíva v špecifickom uhle pohľadu, v ktorom sa môžeme na udalosť pozrieť a objaviť v nej niečo, čo nám prehĺbi kontakt s okolitým svetom.

Knižka Petra Karpinského *O Malom kozmonautovi* (Perfekt, a. s.) vznikla na objednávku s cieľom priblížiť komplikovanú životnú situáciu detí dlhodobo umiestnených v inkubátore v perinatálnom centre. Hoci ide o citlivú a náročnú tému, autor ju spracoval tak, že nepôsobí atakujúco. Udalosti podáva symbolicky ako hrdinský príbeh, vesmírne putovanie Malého kozmonauta. Rozpráva o jeho premene z kozmonauta v skafandri na „nášho maličkého“, u nás doma, v rodine. Čitateľ v ňom nájde ilustráciu, ktorá poukazuje na hodnoty vzťahovej blízkosti. Pri čítaní príbehu si uvedomujeme neprítomnosť základného vzťahového zázemia, keď kozmonautíkovi chýba mama. Nahrádza si ju pripútavaním sa na okolité objekty alebo aj subjekty. Kontakt s personalizovanými objektmi mu však neprináša úplnú spokojnosť. Vedie ho k apatii a únave. Chýba mu vzťah so živým človekom. Pookreje, len keď sa stretne s rovesníčkou – Malou kozmonautkou. Úplnú spokojnosť dosiahne však až po tom, keď prvýkrát zazije fyzický dotyk mamy.

Ústretovo voči detskému adresátovi postupuje Beata Panáková v knižke *Pygmalión a Galateia* (Perfekt, a. s.), ďalšej zo série antických príbehov. Autorka rozprávanie adaptuje príhodne, skracovaním. Vyberá si nosné témy, ktoré odkrývajú motivácie človeka hľadajúceho blízkosť, lásku. Vnútoraná štruktúra rozprávania prirodzene vzbudzuje hlbšie otázky týkajúce sa ľudských vzťahov.

Dielo Mary Nortonovej *Požičajkovia* (IKAR, a. s.), patrí do klasického fondu svetovej literatúry. Dlho čakalo na slovenský preklad. Prekladateľka Zdenka Buntová vytvorila priťažlivý variant. Strácanie vecí patrí k témam diskomfortu. Paralelný svet Požičajkov je náhradným priestorom, v ktorom si naša myseľ ľahšie nájde uspokojenie z frustrácie, ktorú prináša chaos každodenného života.

Ludová rozprávka *O Jankovi Polienkovi* (Vydavateľstvo BUVIK, s. r. o.), patrí v podaní klasického rozprávkara Samuela Czambela k pozoruhodným príbehom o podstatných témach existencie. Hovorí o sile materstva, o hrdinskej identite, ktorú si človek musí sám uhájiť a vybojovať, hoci aj za cenu priameho stretu s drakom. Knižka bola ocenená ako významný vydavateľský počin. No žiada sa mi vyzdvihnúť aj majstrovský rukopis tvorcu, ktorý v svojom prerozprávaní načrel až k hlbínam ľudského vnútra. Hrdina si svoj život musí obhájiť nielen pred očividným nepriateľom – drakom. Ale aj pred zlom, ktoré sa mu milo ponúka. Je mu totiž v čomsi blízke, ako naznačuje asonancia v menách (drakova dcéra Olienka a Janko Polienko).

Do hlbokých vôd načrel v zbierke poézie pre deti aj Valentín Šefčík. *Zázraky* (Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.) sú monotémou. Hoci je prítomná v každodennom živote, nie je ľahké ju uchopiť, a najmä predstaviť detskému adresátovi. Autor si zvolil účinnú stratégiu. Nasvecuje bežný životný priestor, subjekty (vzťahy s ľuďmi, s prírodou), javy (myšlienku, prírodné úkazy), prežívanie okamihov z prekvapivej stránky. Veď podstatný je subjektívny vnem, zážitok, ktorý

človeka privádza k úžasu. Tak spozorujeme zázrak.

Titul knižky Veroniky Šikulovej *Pozor, bodkovaný pes!* (Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.) predznamenáva, že príhody mapujú pestvá štvornohého miláčika. No v centre pozornosti je jeho majiteľka. Táto rola vyžaduje hrdinstvo, rovnako ako aj tie ďalšie – rola mamy a manželky. S príslovným humorom a prenikavým pohľadom komentuje autorka každodenné zápolenie s okolnosťami, ktoré sa v mihu menia na kalamitu, najmä ak v nich intervenuje pes. Ten je katalyzátorom emócií v rodine, a udržiava rodinnú dynamiku v chode. Výborne vystavané dialógy pritom pomáhajú dieťaťu zžiť sa s vnútorným životom a myslením postáv.

Záchrancov zvykneme predstavovať ako superhrdinov. Hrdina knižky Jána Uličianskeho *Pán Nápad zachraňuje svet* (TRIO Publishing, s. r. o.) začína trochu neslávne, sem-tam padne. No vstane. Veľakrát sa stratí. No ako dospelák sa už vie aj nájsť. Zo svojho kresla vstúpi do rozprávkových dverí a ocitne sa napríklad v Ničmanoch. Nie je tam nič, obklopí ho hustá tma. Už by v nej uvrzol, ale vo vrecku nájde granulky pre kocúra. Veď ak tam nikoho niet... prečo by tam nemohol byť kocúr. Výpravy pána Nápada sú objavné. Vedie ho chuť do života a túžba oživovať, tvoriť, nájsť riešenie. Autor v ňom symbolicky stvárnil aj samotný potenciál dieťaťa. Ba čo viac, pán Nápad sa z výprav nevracia sám. Jeho domov sa postupne naplňa novými kamarátmi. A o tom sú v ľudskom živote plnohodnotné objavy.

Obrázková kniha Edwarda van de Vendela *Lišiačik* (IKAR, a.s.) v peknom

preklade Adama Bžocha si zasluhuje pozornosť ako pozoruhodný literárny koncept. Rozprávanie vtahuje čitateľa do hlbokej životnej skúsenosti zvedavého lišiačika. V okamihu sa mu rozvinie svet a v okamihu ho takmer naveky stratí. Téma prežitia sa zrazu spája s pestrou paletou rozprávačských línií (o záchrane, priateľstve, rodine, detstve, o tom, čo lišiačika baví, čo za svet sa mu roztvoril a mnohé iné). Čitateľ ich môže nasledovať, ako a kedy chce. Vyberá si medzi nimi a prežíva ich v svojom tempe, podľa vlastnej potreby. Pritom sa mu celý príbeh nevytratí, autor vie umne držať obraz celku aj v jednotlivých fragmentoch. Učí tak detského adresáta kultivovanému čitateľstvu. Pomáha mu totiž rozvíjať vnútornú slobodu poznávať podľa osobného kľúča.

Kolekcia zimných kníh sa niesla v znamení objavov z hĺbania.

Kto sú ľudia? (Fagan) je titul publikácie Zuzany Belkovej. A tiež závažná existenciálna otázka. A ako taká navodzujú reakciu, rozvíja dialóg. Podstatné je, kto sa pýta. Mačka ako zvedavý pozorovateľ človeka alebo mimozemšťan? Obaja sú nezávislí, pozerajú sa z istej vzdialenosti, odstupu. Dokonca vesmírneho. Pritom ich rozdielny uhol pohľadu je pre rozprávanie o človeku podstatný. Knižka privádza dieťa k uvažovaniu, reflexii, hĺbaniu. Autorka si ne zvolila encyklopedický model. Pracuje na hlbšej úrovni s tým, čo nás odlišuje od jedných i druhých. Cestu pre rozmýšľavcov vytýčila abeceda. Tu to nie je slovníková, ale myšlienková postupnosť. Sú podľa nej vyznačené slová, ktoré charakterizujú našu existenciu. Pri „a“ to nie je auto, ale priateľské „ahoj“.

V našej kultúre máme istý dlh voči judaistickej histórii. Keď hovoríme o dejinách, židovský kontext nebýva vždy zastúpený. Alebo ak, tak sa spomína v súvislosti s novodobou históriou, cez traumy holokaustu. Viera Kamenická priniesla vzácny príbeh *Chatama Sofera* (o. z. Bratislavske rožky). Tento mysliteľ je jednou z najvýznamnejších osobností histórie Bratislavy. Viera Kamenická sprostredkovala jeho životný príbeh s veľkou citlivosťou pre multikulturné spektrum čitateľov. Príťažlivo pospájala zaujímavú mozaiku kultúrnych zaujímavostí s farbistým príbehom učenca, rabína, vnímavého človeka s veľkým srdcom a záujmom o komunitu.

Publikácia *Dohviezdny večer* (Literárne informačné centrum) ponúka pestrú kolekciu autorských rozprávok na tému Vianoc. Antológia 25 slovenských autorov je zaujímavým edičným počínom. Sprevádza detského čitateľa rozmanitými skúsenosťami prežívania sviatkov. „Dohviezdny večer“ je pre niekoho chvíľou, kedy si uvedomí teplo domova, alebo ho pritom prenikne pocit sociálnej súdržnosti, prípadne si prehodnocuje, prečo vlastne Vianoce majú zmysel. Pre detského čitateľa môže byť pestrá mozaika veľmi podnetná.

Pôsobivý preklad Ľubora Matejku knihy z ukrajinskej produkcie Mariany Prochasko – Tarasa Prochasko *Kam zmizlo more?* (Vydavateľstvo BUVIK, s. r. o.) patrí k príbehom, ktoré nenásilne stimulujú deti k sebadôvere. Príbeh krtkovcov je obrazom procesu, v ktorom sa dieťa postupne osamostatňuje, učí sa poradiť si a smelo sa pohybovať vo svete.

Minuloročnej kolekcií kníh by sme mohli prisúdiť prívlastok objaviteľského buketu. V takejto podobe ho deti nielen môžu, ale aj majú degustovať. ■

Ondrej Zimka: *Slovník cudzích snov*, 2012

Najkrajšie a najlepšie detské knihy jari, leta, jesene a zimy 2021

Najkrajšie detské knihy

JAR

Marianne Dubucová: Lev a vtáčik
il. autorka
IKAR, a. s.

Jozef Moravčík Jakubovec: Hojdali
sa ježibaby
il. Hedviga Gutierrez
Albatros Media Slovakia, s. r. o.

Eduard Petiška: Grécki hrdinovia
il. Svetozár Košický
IKAR, a. s.

Michal Baláž, Gabriela Kyselová:
Štefánik
il. Václav Šlajch
Vydavateľstvo SLOVART,
spol. s r. o.

LETO

Benji Davies: Dedkov ostrov
il. autor
Albatros Media Slovakia, s. r. o.

Katarína Macurová: Mesačné
zrnko
il. autorka
Albatros Media Slovakia, s. r. o.

Dawn Casey: Zimné rozprávky
il. Zanna Goldhawk
IKAR, a. s.

JESEŇ

Alexandra Salmela:
Fantazmagorický kamarát
il. Martina Matlovičová
Artforum, spol. s r. o.

Samuel Czambel: O Jankovi
Polienkovi
il. Jana Kiselová-Siteková
Vydavateľstvo BUVIK, s. r. o.

Edward van de Vendel: Lišiačik
il. Marije Tolman
IKAR, a. s.

ZIMA

Mariana Prochasko, Taras
Prochasko: Kam zmizlo more?
il. Mariana Prochasko
Vydavateľstvo BUVIK, s. r. o.

Aleksandra Mizielińska, Daniel
Mizieliński: Mapy
il. autori
Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.

Najlepšie detské knihy

JAR

Ondrej Sliacky: Najkrajšie slovenské povesti
Vydavateľstvo Matice slovenskej,
s. r. o.

Roman Mocpajchel: Bitky a bojiská
Vydavateľstvo SLOVART,
spol. s r. o.

LETO

Zuzana Mojžišová: Havran v okne.
Galandia a iné príhody
Artforum, spol. s r. o.

Dawn Casey: Zimné rozprávky
Prel. Oľga Kralovičová
IKAR, a. s.

JESEŇ

Daniel Hevier: Pinky Bum
TRIO Publishing, s. r. o.

Peter Karpinský: O Malom
kozmonautovi
Perfekt, a. s.

Pygmalión a Galatea,
prerozprávaťa Beata Panáková,
Perfekt, a. s.

Mary Norton: Požičajkovia
prel. Zdenka Buntová,
IKAR, a. s.

Samuel Czambel: O Jankovi
Polienkovi
Vydavateľstvo BUVIK, s. r. o.

Valentín Šefčík: Zázraky
Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.

Veronika Šikulová: Pozor,
bodkovaný pes!
Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.

Ján Uličiansky: Pán Nápad
zachraňuje svet
TRIO Publishing, s. r. o.

Edward van de Vendel: Lišiačik
prel. Adam Bžoch,
IKAR, a. s.

ZIMA

Zuzana Belková: Kto sú ľudia?
Vydavateľstvo Fagan

Viera Kamenická: Chatam Sofer
o. z. Bratislavské rožky

Kolektív autorov: Dohviezdny večer
Literárne informačné centrum

Mariana Prochasko, Taras
Prochasko: Kam zmizlo more?
Prel. Ľubor Matejko
Vydavateľstvo BUVIK, s. r. o.

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- Dzadíková, L.:** Ako sa inscenátori stávajú dramatikmi (O dramatikke bábkového divadla po roku 2000), č. 1, s. 56-65; O čom píšú dramaticky mladí, č. 4, s. 40-41.
- Dziak, D.:** Je z čoho vyberať (Slovenská próza pre deti a mládež 2019-2020), č. 1, s. 1-11; Básnické zázraky, zručné kúzla a falošné triky (Slovenská poézia pre deti a mládež 2021), č. 3, s. 8-16; Z vytrvalosti prúdu, č. 4, s. 8-19; Precitlivosť na (ne)samozrejmé témy v literatúre pre deti, č. 4, s. 24-37.
- Eco, U.:** Milý vnúčik, uč sa veci naspamäť, č. 2, s. 20-24.
- Flett, J. – Van Camp, R.:** Posolstvo k Medzinárodnému dňu detskej knihy, č. 2, s. 30-31.
- Naščák, P.:** Velikán s vôňou človečiny (Za Miroslavom Cipárom), č. 1, s. 12-14; Vždy iná, vždy naša (K životnému jubileu Viery Bombovej), č. 2, s. 1-7; Poetka harmónie a krásy (K životnému jubileu Jany Kiselovej-Sítekovej), č. 3, s. 1-5; Zima, Zimka, zimička, č. 4, s. 5-7.
- Pršová, E.:** Milé deti, buďte dobré, Pán Boh vám dal nebo dobré (Kniha, ktorá stála na počiatku nemeckej literatúry pre deti), č. 2, s. 25-29.
- Sliacky, O.:** Gemerské diamanty (K 160. výročiu založenia Prvého slovenského ev. a. v. gymnázia), č. 2, s. 48-59.
- Stanislavová, Z.:** Je z čoho vyberať (Slovenská próza pre deti a mládež 2019-2020), č. 1, s. 1-11; Fikčný svet súčasného rozprávkového naratívu (D. Dziak: Poď do rozprávky, P. Karpinský: O Malom kozmonautovi), č. 3, s. 32-41; Z vytrvalosti prúdu, č. 4, s. 8-19.
- Vráblová, T.:** Objavovanie nie je kliše, č. 4, s. 62-67.

ROZHOVOR

- Andričíková, M.:** Príbehy ako na dlani (s Ondřejom Sliackym), č. 1, s. 26-45.
- Cehláriková, N.:** BIBIANA v znamení medzinárodného animovaného filmu (s Tomášom Danayom, programovým riaditeľom festivalu BAB), č. 4, s. 20-23.
- Pršová, E.:** Opäť čítam s radosťou dieťaťa (s jubilačnou profesorkou UMB v Banskej Bystrici Brigitou Šimonovou), č. 2, s. 36-47.
- Sliacky, O.:** O Kláre Jarunkovej a jablku, ktoré nepadlo ďaleko od stromu (s maliarkou, ilustrátorkou a prvou dámou slovenskej karikatúry Danou

Zacharovou, dcérou slovenskej, európskej a svetovej spisovateľky pre deti a mládež Kláry Jarunkovej), č. 2, s. 8-19.

BELETRIA

- Klimáček, V.:** Osem uší alebo Život s rádiom, č. 1, s. 47-55.
- Marec, A.:** Jánošíkovo vojsko pod Muráňom, č. 3, s. 20-23.
- Sliacky, O.:** Ako si revúcky študent Miško Bodický vysuplikoval tristo zlatých a jednu ženu, č. 3, s. 42-53.

RECENZIE

- Čigarská, V.:** Salmela, A.: Fantazmagorický kamarát, č. 2, s. 62-65; Urbanová, S.: Konfigurace – Figury a figurace II., č. 2, s. 65-67.
- Horváthová, D.:** Vlas a Brada so pstruhom a basmati ryžou na víne, č. 4, s. 42-43.
- Hrušovská, T.:** Aubineau, F.: V mojej hore, č. 3, s. 64-65.
- Karnišová, P.:** Amelina, V.: Ktosi alebo Vodné srdce, č. 4, s. 46-47.
- Urbanová, S.:** Fischerová, D.: Vúdúlínek, č. 2, s. 67-69; Stehlíková, O.: Mojenka, č. 3, s. 65-68; Mornštajnová, M.: Teribear, č. 4, s. 47-49.
- Žilková, M.:** Dobiáš, M.: Adam a tajomstvo orloja, č. 2, s. 60-62; Klimáček, V.: Osem uší, č. 1, s. 70-71.

LITERÁRNA PUBLICISTIKA

- Anoškinová, V.:** Cena Ludovíta Fullu 2020, Cena Ludovíta Fullu 2021, č. 1, s. 17-18.
- Andričíková, M.:** Ten, kto jazyk používa zručne (K 85. narodeninám Tomáša Janovica), č. 3, s. 6-7.
- Borguľová, J.:** Vymýšľala si nebo, aby mala kde žiť (K storočnici Zlaty Solivajsovej), č. 3, s. 16-19.
- Feldek, L.:** Zbohom sa maj, Morena! (Poslednou knihou M. Cipára bude Šlabikár), č. 1, s. 15-16.
- Horváthová, D.:** Gašparoviny, č. 4, s. 50-51.
- Karnišová, P.:** Správa z konferencie Hodnoty literatúry, ktorá má zmysel, č. 4, s. 52-57.
- Magalová, G.:** Martin Kellenberger v Piešťanoch, č. 3, s. 31.
- Mikulčíková, G.:** Slovo, jazyk, kniha (Výstava detských kníh a časopisov), č. 2, s. 70-71; Písané ceruzkou, č. 3, s. 69-71.
- Panáková, B.:** Cez uši k duši (95. výročie začiatku rozhlasového vysielania na Slovensku), č. 1, s. 46-47.
- Revajová, T.:** Dni knižnej explózie (Dni detskej knihy 2022 v krásnej Kysuckej knižnici v Čadci),

- č. 3, s. 20-25; Kniha v rozhlase – rozhlas v knihe (Zázračný oriešok preniká do celých Piešťan), č. 3, s. 26-29.
- Sliacky, O.:** Mnoga ljeta, pán profesor (K jubileu Jána Kačalu), č. 2, s. 59; Sny, nádeje a túžby Antona Marca (Trojruža 2020), č. 1, s. 19-20; Zázračný liek doktora práv Františka Rojčeka (Trojruža 2021), č. 1, s. 24-25; Povolanie kultúrny ekonóm, č. 4, s. 36-37; Trinásť komnata Marty Žilkovej, č. 4, s. 42-43.
- Stanislavová, Z.:** Rád vstupujem znova a znova do tej istej rieky ako tá žaba, ktorá vodu čistí (Za Júliusom Balcom, „odklínačom príbehov), č. 2, s. 32-35; Bez hluku, ale naliehavo (K jubileu Jany Bodnárovej), č. 3, s. 22-23; Kráľovná s kvetinovým menom (Za Kvetou Daškovou), č. 3, s. 56.
- Šebesta, J.:** Slávnostný deň na Červenej Skale, č. 2, s. 19.
- Šubrtová, M.:** Svět upředený ze zvědavých otázek, č. 1, s. 68-69.
- Tokár, M.:** Spomienka na Jozefa Cesnaka, č. 1, s. 66-67.

PREZENTOVANÍ AUTORI

- Amelina, V.:** č. 4, s. 46-47.
- Aubineau, F.:** č. 3, s. 64-65.
- Badin, Á.:** č. 1, s. 62-63.
- Balážová, S.:** č. 4, s. 15.
- Balco, J.:** č. 2, s. 32-35.
- Baluchová, K.:** č. 4, s. 11.
- Blažková, J.:** č. 1, s. 5.
- Bodnárová, J.:** č. 1, s. 9; č. 4, s. 37.
- Bombová, V.:** č. 2, s. 1-7.
- Brat, R.:** č. 3, s. 22; č. 4, s. 15.
- Cesnak, J.:** č. 1, s. 66-67.
- Cipár, M.:** č. 1, s. 12-16; č. 3, s. 20.
- Dašková, K.:** č. 3, s. 54-56.
- Demák, M.:** č. 3, s. 10.
- Dianišková, V.:** č. 1, s. 6.
- Dittelová, G.:** č. 3, s. 9.
- Dobiáš, M.:** č. 2, s. 60-62.
- Dziak, D.:** č. 3, s. 9, 32-41; č. 4, s. 8, 10.
- Eco, U.:** č. 2, s. 20-24.
- Feldek, L.:** č. 1, s. 7; č. 3, s. 14.
- Fischerová, D.:** č. 2, s. 67-69.
- Futová, G.:** č. 1, s. 8; č. 4, s. 12.
- Gärtner, P.:** č. 4, s. 9, 14.
- Gregušová, A.:** č. 1, s. 11.
- Hevier, D.:** č. 3, s. 14-16; č. 4, s. 8, 11.
- Hlavatá, D.:** č. 1, s. 9.
- Hlušiková, M.:** č. 1, s. 3, 9; č. 3, s. 27-28; č. 4, s. 9, 14.
- Hoffmann, H.:** č. 2, s. 25-29.
- Hudcovič, T.:** č. 1, s. 57.
- Hvorecký, M.:** č. 4, s. 17.
- Jánošová, K.:** č. 1, s. 60-61.
- Janovic, T.:** č. 3, s. 6-7.
- Jarunková, K.:** č. 2, s. 8-19.
- Jobus, B.:** č. 4, s. 11, 13.
- Kačala, J.:** č. 2, s. 59.
- Karpinský, P.:** č. 1, s. 1, 6; č. 3, s. 32-41; č. 4, s. 8, 9.
- Kellenberger, M.:** č. 3, s. 25, 31.
- Kellö Žáčoková, A.:** č. 4, s. 17.
- Kiselová-Sitekova, J.:** č. 3, s. 1-5; č. 4, s. 62.
- Klimáček, V.:** č. 1, s. 47-55, 70-71.
- Kompaniková, M.:** č. 1, s. 8, 10.
- Košický, S.:** č. 4, s. 60.
- Kroner, J.:** č. 1, s. 6.
- Liptáková, S.:** č. 1, s. 9.
- Luka, E.:** č. 3, s. 10-11.
- Macurová, K.:** č. 4, s. 61.
- Marec, A.:** č. 1, s. 20; č. 4, s. 8, 13.
- Martišková, Z.:** č. 3, s. 9.
- Mišák, P.:** č. 1, s. 7.
- Mocpajchel, R.:** č. 4, s. 9, 17.
- Mojžišová, Z.:** č. 4, s. 9.
- Moravčík Jakubovec, J.:** č. 3, s. 12; č. 4, s. 60.
- Mornštajnová, M.:** č. 4, s. 47-49.
- Musil, M.:** č. 4, s. 18.
- Nagy, P.:** č. 3, s. 12.
- Nagyová-Džerengová, P.:** č. 3, s. 22-23.
- Nerádová, M.:** č. 4, s. 18.
- Olejníková, D.:** č. 1, s. 4.
- Pacalová-Piroščáková, J.:** č. 1, s. 7.
- Palik, P.:** č. 1, s. 57-58.
- Pavelková, A.:** č. 1, s. 2.
- Podracká, D.:** č. 1, s. 5-6.
- Raymanovci, J. a V.:** č. 1, s. 2; č. 4, s. 11.
- Režná, A.:** č. 1, s. 7; č. 3, s. 26.
- Rojček, F.:** č. 1, s. 24-25.
- Rozenbergová, V.:** č. 1, s. 2.
- Rušar, D.:** č. 1, s. 7.
- Salmela, A.:** č. 1, s. 5; č. 2, s. 62-65; č. 3, s. 28-29; č. 4, s. 8.
- Skála, F.:** č. 4, s. 42.
- Solivajsová, Z.:** č. 3, s. 17-19.
- Stehliková, O.:** č. 3, s. 65-68.
- Šebesta, J.:** č. 3, s. 25.
- Šefčík, V.:** č. 3, s. 8-9.
- Šikulová, V.:** č. 4, s. 9, 11.
- Šimonová, B.:** č. 2, s. 36-46.
- Štepková, S.:** č. 3, s. 12.
- Števková, M.:** č. 1, s. 6; č. 3, s. 12, 16.
- Tarasová, I.:** č. 1, s. 18.
- Timková-Lazurová, A.:** č. 3, s. 9; č. 4, s. 16.
- Uličiansky, J.:** č. 1, s. 2, 57; č. 3, s. 27; č. 4, s. 11.
- Urbanová, E.:** č. 1, s. 2.
- Urbanová, S.:** č. 2, s. 65-67.
- Vadas, M.:** č. 1, s. 4.
- Válek, I.:** č. 4, s. 13.
- Vančo, B.:** č. 3, s. 22.
- Vaňousová, Z.:** č. 3, s. 20-21.
- Vollmanová, S.:** č. 1, s. 58-59.
- Vrlík, P.:** č. 1, s. 7.
- Zacharová, D.:** č. 2, s. 8-19.
- Zimka, O.:** č. 1, s. 1-5.
- Žilková, M.:** č. 4, s. 44-45.

TRESKY PLESKY

Vydajte sa na dobrodružnú cestu po stopách reportérky Katy Strofovej na výstave Tresky plesky. Preskúmajte prírodné javy ako sopka, blesk, cunami a lavína, stretnite opice aj obrovskú veľrybu, alebo si zalyžujte s nami v centre Bratislavy. Výstava vychádza zo známeho slovenského animovaného seriálu Tresky Plesky. Návštevník nadobudne pocit, že vstupuje do unikátneho fantazijného sveta prírodných javov a prežíva dobrodružstvá na vlastnej koži.

Námet a scenár – Super film s. r. o.; dramaturgia – V. Marakyová a Von Dubravay; výtvarno-priestorové riešenie – Super film s. r. o.; technické riešenie – Von Dubravay a Super film s. r. o; grafika – G. Rusková

Termín: 1. 10. 2022 – 16. 4. 2023

ANIMANIMALS

Výstava vznikla v spolupráci s nemeckým štúdiom animovaného filmu FILM-BILDER v Štutgarte, podľa seriálu Animanimals. Predstavuje niektoré zvieratká zo seriálu s ich problémami v trojrozmernej podobe. Deti môžu zatrúbiť na chobote slona, budú chodiť na „podkovách“ ako koník, krokodíľou papuľou zbierať soletky, posedia si na dlhočiznej lavici v podobe jazvečíka, zažijú aj zebra s popletenými pruhmi, páva, ktorý miluje divadlo, zahrajú sa na chobotnicu, ktorá potrebuje pomoc pri pečení a na mravce, ktoré nosia listy do mraveniska.

Autor – J. Ocker a štúdio FILM BILDER ; dramaturgia – V. Marakyová a Von Dubravay; výtvarno-priestorové riešenie – S. Sadilková; technické riešenie – S. Sadilková; koordinátorka – S. Broadhurst-Petrovická

Termín: 1. 10. 2022 – 12. 3. 2023

CREAKS - UMENIE V HRE

Milovníkov počítačových hier určite poteší výstava Creaks. Táto moderná výstava je venovaná grafickému animačnému štúdiu Amanita Design, (z ich dielne pochádzajú napr. hry Samorost, Rocketman, Machinárium či Botanicula) a ich novej adventúrovej hre Creaks. Výstava umožní divákovi cez práce výtvarníkov a vývojárov hier, Radima Jurdy a Jana Chlupa, nahliadnúť do procesu vzniku ručne kreslenej a maľovanej videohry Creaks. Návštevníci uvidia pôvodné skice zo začiatku vývoja, maľby a kresby, ktoré sa potom digitálne upravené objavujú v hre, ale aj materiály, ktoré sa do hry nedostali. Diváci si na výstave budú môcť videohru aj zahrať a porovnať tak vzhľad finálnej digitálnej verzie s ručne vytváranými originálmi.

Námet – T. Danay, autori – R. Jurda a J. Chlup – Amanita Design; dramaturgia – Von Dubravay; výtvarno-priestorové a technické riešenie – Von Dubravay

Termín: 1. 10. 2022 – 29. 1. 2023

Academic painter Ondrej Zimka, who turned 85 in November, is one of the outstanding personalities of Slovak art culture. His original painting art resembles a fairy tale. It is a fairy tale. A fairy tale about the uniqueness of a child, fantasy. But it is about the uniqueness of what we call home. All this, the child and the home, creates the essence of Zimka's artistic existence. Its permanent starting points. And it is also an explanation for why he has been running to the child motif, to his own world, since his artistic beginnings. And not only to be inspired by it, but to convey to the child any values that, once out of play and fantasy, will ease their human struggle. The essay on the work of the jubilant painter *Living Water Ondrej Zimka* was written by Ondrej Sliacky, his longtime admirer and friend. In addition to the fact that Ondrej Zimka liked to paint since childhood, the publicist Peter Naščák recalls in article *Zima, Zimka, zimička*, how much Zimka liked books. And so, a beautiful connection and a lifelong decision was made – to become an illustrator of fictional stories. To this day, Zimka became a master, also awarded by the jury of the Biennial of Illustrations Bratislava, an artist and author of more than hundreds of books for children. Of all the genres of children's literature, the author's fairy tale is traditionally the most abundant in annual balances, says Prof. Zuzana Stanislavová and university teacher from the University of Prešov in Prešov, Mgr. Dávid Dziak, PhD., and so it was in 2021. It is diverse not only thematically and poetically, but also in terms of values. On the one hand, there is a massive volume of triviality, and even kitsch, on the other hand, there are always a few original opuses. In 2021, they were mainly books *About a small cosmonaut* (P. Karpinský), *Come to the fairy tale* (D. Dziak), *Mr. Idea saves the world* (J. Uličiansky), *Pinky Bum* (D. Hevier), *Moon Grain* (K. Macurová), *LUI – Story on Searching* (N. Aronová), *Fantasmagoric Friend* (A. Salmela) or *Stories from Meadows and Wetlands* (V. Šikulová, M. Kopcsay, J. Raýman).

The best fairy tale stories turn to the child reader with an up-to-date, experiential message about the world where the child lives. The 16th edition of the festival *Biennial of Animation Bratislava (BAB)* took place from 3 to 9 October 2022. International Festival of Animated Films for Children and Youth has been trying for more than 30 years to present quality animated films, and at the same time wants to educate its audience, allowing them to look behind the curtain of animated film production and showing how they are actually created. Natália Cehláriková talked about the current year with the programme director of the festival Mgr. Art. Tomáš Danay. More than 30 years have passed since the revolution of 1989, when the political regime in Slovakia changed, which has been fundamentally reflected in the social, economic, cultural and psychosocial spheres of life. One of the main processes in the literature in November was its democratisation, which was reflected in particular in the subject of the literary text. This freedom caused, among other things, the detabuisation of previously unacceptable topics in children's literature by the regime. Recently, thanks to the Internet, it can be noticed that negative criticisms of texts detabuing current problems, such as racism, sexual orientation or death, are more frequent, especially on the part of parents (but also teachers). So how did this happen? This is the question of the survey prepared for Bibiana by David Dziak. A number of Slovak and Czech literary scholars are looking for the answer. While Viera Anoškinová, head of the BIB Secretariat in Bibiana, writes about the most beautiful children's books, Timotea Vráblová, president of the Slovak section of IBBY, comments on the best children's books of 2021. At the end of the issue, Bibiana commemorates the significant jubilee of Prof. Marta Žilková, author of important monographs and studies on Slovak media work for children and youth, and says goodbye to the outgoing director of BIBIANA Ing. Peter Tvrdoň.

